

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Alena Prudká

Druhá světová válka na Kunštátsku

Olomouc 2021

vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph. D. za odborné vedení mé diplomové práce, za veškerou ochotu, cenné rady a čas, který mi věnoval. Dále děkuji pracovníkům SOkA Blansko a obyvatelům jednotlivých obcí, kteří mi poskytli materiály pro sepsání práce. V neposlední řadě patří můj obrovský dík všem, kteří mě podporovali a pomáhali během celého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Kunštátsko – geografické vymezení	8
1.1 Charakteristika populace	8
2 Politické události před zřízením Protektorátu a jejich dopad na obyvatele Kunštátska	10
3 Protektorát Čechy a Morava	16
4 Kunštátsko v období německé okupace	17
4.1 Politika a správa v obcích	17
4.1.1 Politické strany a Národní souručenství	18
4.1.2 Obecní správa	19
4.1.3 Státní služby	20
4.2 Hospodářství	20
4.2.1 Zemědělství a povinné dodávky	20
4.2.2 Obchod a přidělový systém	24
4.2.3 Řemeslo	26
4.3 Školství	27
4.3.1 Školní výuka	28
4.3.2 Učitelé	30
4.3.3 Školní činnost	32
4.4 Volný čas	33
4.4.1 Možnosti trávení volného času	34
4.4.2 Kulturní akce a spolkový život	36
4.5 Další pracovní uplatnění během války	39
4.5.1 Nucené práce	39
4.5.2 Stavební práce	41
4.5.2.1 Dálková silnice Plzeň - Moravská Ostrava	41
4.5.2.2 Dálnice Vratislav – Brno – Vídeň	43
4.6 Utlačované národnostní menšiny	46
4.6.1 Postavení Romů	46
4.6.1.1 Kárný pracovní a sběrný tábor v Hodoníně u Kunštátu	48
4.6.1.2 Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu	50
4.6.2 Postavení Židů	53
4.7 Odbojová činnost, partyzánské hnutí a následné důsledky	54

4.7.1 Místní odbojová činnost.....	54
4.7.2 Partyzánské hnutí a jeho dopad na obyvatele.....	56
4.7.2.1 Zatýkání v Újezdě a zničení zemljanky v Nýrově.....	58
4.7.2.2 Partyzáni v Petrově.....	59
4.7.2.3 Zatýkání ve Zbraslavci	60
4.7.2.4 Zatýkání v Tasovicích	61
4.8 Přítomnost Němců na Kunštátsku 1939 - 1944	61
4.9 Konec války	63
4.9.1 Příchod armád	63
4.9.2 Osvobození.....	66
5 Praktická část – využití tématu v kurikulu dějepisu	71
5.1 Ukázka vyučovacích hodin.....	71
5.1.1 Ukázková hodina - Život na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska	72
5.1.2 Ukázková hodina - Postavení národnostních menšin na území Protektorátu	79
5.1.3 Ukázková hodina - Odboj a konec druhé světové války na Kunštátsku	87
5.2 Výlet „Po stopách odboje“.....	93
5.3 Exkurze - Památník holokaustu Romů a Sintů na Moravě	94
Závěr.....	95
Seznam použité literatury a pramenů	97
Seznam použitých zkratk	102
Přílohy	104
Anotace.....	114

Úvod

Důležitým mezníkem v národních dějinách se stalo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, kdy země upadla do sféry nacistického Německa, v jehož sevření zůstala po celé trvání druhé světové války. Od toho se odvíjel veškerý následující vývoj na okupovaném území, který poznamenal určitým způsobem každého člověka, neboť nový režim zapříčinil mnoho změn. Tématem této diplomové práce je Kunštátsko v období druhé světové války. K jeho zvolení mě přiměla především osobní spjatost s oblastí, ve které se pohybuji odmalička. Další impuls k sepsání práce byla chybějící publikace sledující region komplexně v mnou zvoleném období. Práce si klade za hlavní cíl zmapovat život, události a dopady na místní obyvatelstvo v této pohnuté době.

Práci jsem rozčlenila do pěti hlavních kapitol, které se dělí na další podkapitoly. Pro jejich lepší přehlednost jsem zvolila tematickou cestu zpracování. Úvodní část se zabývá popisem zkoumaného území, kde jsem stručně vylíčila geografická a přírodní specifika. Vedle toho jsem zde zařadila i charakteristiku místní populace. Jelikož válečné dění pramení z mezinárodního napětí třicátých let dvacátého století, tak jsem jednu kapitolu věnovala politickým událostem, které předcházely vzniku protektorátu a jejich dopadem na místní obyvatelstvo. Další oddíl popisuje stručně založení Protektorátu Čechy a Morava. Čtvrtá kapitola představuje hlavní pilíř práce, neboť pojednává o Kunštátsku pod érou hákového kříže. Nejdříve jsem se zde zaměřila na politickou a správní proměnu v obcích. Podkapitola o hospodářství ukazuje, jak se důsledkem válčení změnilo zemědělství, obchod a řemeslná činnost. Podtéma školství zobrazuje, jakým způsobem zakročili nacisté do školní výuky a celkové činnosti škol. Jejich intervence se projevila i u volnočasových aktivit. Podkapitola Další pracovní uplatnění během války představuje jiné možnosti, jak se lidé mohli uživit v této nelehké době, přičemž důraz je kladen především na nucené a stavební práce. Dále diplomová práce sleduje osudy utlačovaných národnostních menšin v oblasti, kdy přibližuje hlavně osudy vězňů internačního zařízení v Hodoníně u Kunštátu. Prostor je také věnován místní odbojové činnosti, partyzánskému hnutí a jejich důsledkům. Předposlední podkapitola zachycuje příchod německých skupin do oblasti v letech 1939 až 1944. Závěrečný oddíl teoretické části popisuje poslední měsíce válečného období a následovné osvobození Kunštátska. V praktické části jsem navrhla několik možností, jak by se dalo téma zakomponovat do výuky dějepisu.

Při zpracování práce jsem čerpala především z obecních a školních kronik, což si však vyžádalo určitou opatrnost, protože většina z těchto pramenů byla dopsána až po válce.

Kromě toho vedené protektorátní školní kroniky nezachycovaly vždy pravdivé přesvědčení zapisovatelů. Dále jsem při psaní využila některé regionální publikace, které se zabývají historií jednotlivých obcí. Některé z nich postrádají však aktuálnost, neboť byly vydány ještě před rokem 1989¹. Údaje o celkovém regionu jsem hledala především v knize Kunštátsko...jak šel čas, kterou vydal Ladislav Dostál a kolektiv. Informace o tzv. cikánském táboře v Hodoníně u Kunštátu jsem získala především z knih a článků od Ctibora Nečase, který se intenzivně věnoval postavení romského etnika na okupovaném území. Neobešla bych se ani bez literatury, která se vztahuje k obecným dějinám protektorátu.

¹ Jedná se o publikaci Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku od Petra Kopečného a Vladimíra Poláka, dále knihy Škola v Kunštátě a Cestami odboje od Františka Paděry.

1 Kunštátsko – geografické vymezení

V nejsevernějším cípu Jihomoravského kraje, konkrétně v regionu Boskovicka, se nachází Kunštátsko, které sousedí na severu s Letovickem, na východě s Boskovickem, na jihu s Lysickem a na severozápadě s Olešnickem. Tuto oblast tvoří obce: Kunštát, Drnovice, Hluboké u Kunštátu, Hodonín, Makov, Nýrov, Petrov, Rozseč nad Kunštátem, Rudka, Sebranice, Sulíkov, Sychotín, Tasovice, Touborž, Újezd u Kunštátu, Voděrady a Zbraslavec.² Spádové centrum oblasti představuje město Kunštát, které poskytuje lékařské, pracovní, školní či turistické služby. Díky své multifunkčnosti se zde vyskytuje nejvyšší koncentrace obyvatel z celého Kunštátska. Mimoto je město proslulé keramickou výrobou.

Geomorfologicky se Kunštátsko rozkládá v oblasti Hornosvratecké vrchoviny, která je součástí Českomoravské vysočiny. Mezi nejvyšší vrcholy tohoto území patří Horničí (701 m. n. m.) a Kulíšek (692 m. n. m.). Naopak k nejnižší položeným místům se řadí krajina poblíž Drnovic a Voděrad, která náleží již k Lysické kotlině. V minulosti se nacházela v okolí Kunštátska těžiště grafitu, stříbra či železné rudy. Územím protéká povodí řeky Svitavy, přičemž jen malá část u Rozseče je součástí povodí Svatky.³

Napříč oblastí se rozprostírá přírodní park Halasovo Kunštátsko, který byl zřízen za účelem ochrany místní přírody v roce 1980.⁴ Oblast nese jméno po českém básníkovi Františkovi Halasovi, který zde prožil část svého života a rád se sem vracel. Na kunštátském hřbitově je i pohřben.

1.1 Charakteristika populace

Kunštátsko se nacházelo ve vnitrozemské části Československa. Po odtržení Sudet se poloha regionu přiblížila k hraniční čáře Třetí říše, od které byla pouhých 16 km. Obyvatelé Kunštátska nalézali práci především v zemědělství a v řemeslu, z něhož nejvíce vyniklo hrnčířství, které započalo svou tradici již v 16. století. Hrnčířská produkce se rozšířila především v Kunštátě, Sychotíně, Rudce, Nýrově, Drnovicích a Zbraslavci. Od druhé poloviny 19. století se soustředili především na výrobu kamenného nádobí, které

² DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 11-12.

³ Tamtéž, s. 11-13.

⁴ DOLEČEK, Jan a kol. *Jihomoravský kraj. Města a obce Jihomoravského kraje*. Rožnov pod Radhoštěm: PROXIMA Bohemia s.r.o, 2008, s. 80.

si získalo velkou oblibu i mimo české země, neboť se vyváželo i na Slovensko, Rakousko, Polsko či do Ameriky.⁵

Představu o skladbě obyvatelstva a jejich náboženském přesvědčení nabízí výsledky sčítání lidu z roku 1930. V oblasti Kunštátska se většina hlásila k československé národnosti. Němci se zde prakticky nevyskytovali. Co se týče víry, tak převažovala římskokatolická. V Kunštátě žily i dvě židovské rodiny – Frišovi a Karpelesovi.⁶ Zastoupení však našlo i evangelické vyznání, přičemž silněji se projevilo v Tasovicích s počtem 100 věřících, ale i přesto zde převládlo katolické přesvědčení, ke kterému se přihlásilo 156 lidí.⁷ Dá se předpokládat, že po podepsání Mnichovské dohody se počty změnily, avšak převažující československá národnost a římskokatolická víra zůstaly na území ponechány.

O náboženském či národnostním mínění obyvatel, stejně tak i o jejich sociálním postavení může prozradit hlasování v celostátních či obecních volbách. Již v roce 1936 mělo proběhnout hlasování do obecních zastupitelstev, avšak z důvodu nepokojů v pohraničí byly stanoveny nové termíny, které se vztahovaly na rok 1938. Na konci dubna 1938 vypsala československá vláda na zkoušku volby do 177 obcí. V rámci boskovického politického okresu se pořádaly pouze ve dvou obcích – v Kunštátě a Skalici. Vzhledem k převažujícímu a katolickému vyznání, zemědělství a hrnčířskému řemeslu získala největší počet mandátů strana lidová, agrární a sociálně demokratická. Extremní pravicově orientované strany se na Kunštátsku vůbec neprosadily. Po volbách do obecního zastupitelstva se ve většině obcí konala i volba nového starosty. V Kunštátě se stal novým starostou František Dvořáček.⁸

⁵ VÁLKA, Miroslav. *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, s. 77-78.

⁶ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 94.

⁷ *Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.* Země Moravskoslezská. Praha: Orbis, 1935, s. 8.

⁸ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 80-81.

2 Politické události před zřízením Protektorátu a jejich dopad na obyvatele Kunštátska

Sílicí vliv nacistického Německa v Evropě představoval stále větší hrozbu pro sousední Československo. Německý stát kritizoval zejména menšinovou politiku demokratické republiky a volal po větších ústupcích pro sudetské Němce.⁹ Zásadní roli zde však hrála Hitlerova představa o vytvoření „německého rasového společenství“ a zvětšení jeho „životního prostoru“, přičemž existence Československa představovala překážku v naplnění jeho vize.¹⁰

Demokratický stát si uvědomoval potenciální nebezpečí vojenského útoku ze strany Říše, proto kromě spojeneckých smluv (s Francií a Sovětským svazem) začal od poloviny 30. let 20. století klást důraz na zbrojní průmysl. Z tohoto důvodu odcházeli mnozí obyvatelé Kunštátska pracovat do zbrojovek v Brně a Adamově.¹¹ V dubnu 1936 byl přijat zákon o obraně republiky, na jehož základě měla být realizována branná výchova obyvatelstva a civilní protiletectká služba.¹² Civilní protiletectká obrana v Újezdě čítala 30 účastníků, přičemž se jednalo o starší muže a nevojáky. Dětila se na službu asanační, poplachovou, pořádkovou, požárovou a samaritskou. Jejím velitelem se stal újezdský starosta František Kvičala.¹³

Strach a obavy z napadení Německem zesílily v zemi po německé anexi Rakouska. Lidé však zůstávali v klidu, neboť důvěřovali vládě a prezidentovi. Mimoto spoléhali také na pohraniční pevnosti, armádu a zahraniční spojence.¹⁴ Obyvatelstvo s napětím vyčkávalo, jak se situace vyvine dál. Občané ze Zbraslavce, především muži, kteří dříve náleželi k československým vojákům, se pravidelně scházeli po práci v místním hostinci, aby vyslechli nejnovější zprávy z rozhlasu, o kterých potom referovali ostatním lidem.¹⁵ Kromě rozhlasu se dalším hlavním zdrojem informací o evropských a domácích poměrech stal tisk.

Československo se nacházelo ve svízelném stavu. Na jedné straně se hromadily obavy z rozpínajícího se Německa, na druhé straně se stupňovalo národnostní napětí, kdy jednotlivé menšiny vystupovaly s požadavkem samostatnosti. Nejradikálnější požadavky předkládali

⁹ BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 104.

¹⁰ MASTNY, Vojtech. *Protektorát a osud českého odboje*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 21.

¹¹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 57.

¹² BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 105.

¹³ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 91.

¹⁴ Tamtéž, s. 91.

¹⁵ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 49.

Němci v Sudetech, kteří volali po připojení k Říši. Hitler podporoval německé nacionalisty z pohraničí, neboť v nich spatřoval naději na rozbití republiky zevnitř. Z tohoto důvodu si 28. března 1938 pozval Konrada Henleina, kterého následovně pověřil, aby zahájil vůči československému státu taktiku kladení nespelnitelných požadavků. Tento postup uplatnil Henlein hned v dubnu 1938, kdy na sjezdu SdP v Karlových Varech představil tzv. osm karlovarských požadavků, kde vyžadoval například uzavření německé oblasti v Československu, zavedení německé samosprávy v Sudetech či rovnoprávnost sudetských Němců. Československá vláda odmítla přistoupit na tyto požadavky, protože v nich viděla především hrozbu ztráty územní celistvosti. Mezitím si Sudetoněmecká strana podmaňovala svou propagandou a svými aktivitami stále více lidí. Německá strana sledovala pouze naplnění svého cíle, přičemž zcela ztratila zájem vyjednávat jakýkoliv kompromis s pražskou vládou a navíc nechtěla zhatit ústupkem plány Berlína. Ten už pouze vyčkával na vhodnou příležitost k provedení agrese, kterou měl poskytnout „národnostní útlak“ sudetských Němců.¹⁶ V rámci posílení obrany země byly v květnu 1938 nařízeny v okresních střediscích povinné branné kurzy, které sloužily pro lepší připravenost starších branců k defenzívě. Pro oblast Kunštátska se spádovou oblastí stal Kunštát, kdy první kurz se uskutečnil 14. května za účasti asi 250 mužů ve věku 40 – 50 let.¹⁷ Tato cvičení se měla konat čtyři hodiny týdně. Hlavním účelem celé akce mělo být seznámení účastníků s plynovými maskami a s novými moderními zbraněmi, aby dokázali obranné prostředky používat v případě ohrožení republiky.¹⁸

Němci sledovali po celou dobu napjatou situaci v československém pohraničí, čehož i využili. 19. května se objevily první zprávy o výskytu německého vojska u československých hranic. Z tohoto důvodu vyhlásila vláda 20. května částečnou mobilizaci za účelem posílení obrany hranic¹⁹, kterou obyvatelé přijali s nadšením. Na obranu státu se navíc občané rozhodli uspořádat sbírku, kdy se v Kunštátě vybralo 4000 K. Vybranou částku předali místní následovně státní správě.²⁰ Odhodlanost obyvatelstva chránit svou vlast zaskočila tehdejší velmoci, neboť světu ukázali, že jsou připraveni bránit svou územní

¹⁶ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. díl, Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 106-111.

¹⁷ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 79.

¹⁸ Pamětní kniha městečka Olešnice, 2004, s. 70.

¹⁹ BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 108.

²⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 79.

integritu. Donutili tak německou armádu, aby se stáhla zpět. Na krátký čas se tak situace v zemi uklidnila.²¹

Německo-československé poměry brzy začaly zajímat i Velkou Británii, neboť její představitelé si uvědomovali, že v případě ozbrojeného konfliktu by se musela také zapojit do bojů, neboť Francie by ve válce vystupovala jako československý spojenc. Proto anglická vláda nabídla prezidentovi Benešovi nezávislého vyšetřovatele, který by se tamními okolnostmi zabýval a zároveň by se z něho stal prostředník pro jednání československé vlády a Sudetoněmecké strany. Po přijetí nabídky byl do Československa vyslán lord Walter Runciman, který prosazoval politiku appeasementu. Proto není divu, že jeho výsledné stanovisko po vyšetřování stavu doporučovalo připojení českého pohraničního území k Německu.²²

Mezinárodní středoevropská krize vyvrcholila v září roku 1938. Na základě posudku Runcimana ustoupila československá vláda Němcům a vypracovala tzv. čtvrtý plán, kde vycházela vstříc téměř všem požadavkům karlovarského programu SdP. Sudetoněmeckou stranu tento krok zaskočil, avšak nadále odmítala vyjednávat s československou reprezentací. Aby se tomuto jednání vyhnula, tak přední představitelé Sudetoněmců vyprovokovali 7. září incident v Moravské Ostravě, při kterém zakročila policie proti německým demonstrantům před budovou soudu. V dalších dnech oznámila Sudetoněmecká strana přerušování veškerých kontaktů s československou vládou. Celá situace se vykulminovala po Hitlerově projevu v Norimberku, kdy se aktivisté Sudetoněmecké strany pokusili o nacistický puč v pohraničí, který byl spojen s teroristickými akty a s provokacemi vůči Čechům, německým antifašistům a židům. Tuto snahu o převrat však československá armáda dokázala potlačit. Následovně vyhlásila pražská vláda stanné právo na území pohraničí a 16. září byla SdP rozpuštěna.²³

Po nezdařilém nacistickém puči se ujal režie několika diplomatických jednání Hitler, přičemž Československo zůstalo pouze jako pasivní pozorovatel. Po setkání s Vůdcem apelovaly Velká Británie a Francie na Československo, aby odstoupilo pohraničí Německu, jinak vyhrožovaly rezignací spojeneckých smluv. 21. září přistoupila československá vláda na požadavky, kdy akceptovala odstoupení pohraničních oblastí s více jak padesáti procenty

²¹ BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 108.

²² ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Prostor, 2001, s. 55.

²³ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. díl, Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 114-115.

Němců. Další den však Hitler vznesl další nároky, přičemž požadoval odtržení území s polskou a maďarskou menšinou, které se také hlásily o samostatnost v pohraničí. Tento počin však velmoci nečekaly. Proto oznámily pražské vládě, že nebudou bránit zamýšlené mobilizaci branné moci.²⁴

V noci z 23. na 24. září byla v rozhlase rádia vyhlášena všeobecná mobilizace. V Rozseči byl vytrouben poplach u skladiště hasičů, který povolával do služby muže ve stáří od 23 do 40 let. Po vyvěšeném nařízení okresním úřadem v obci měli muži povinnost narukovat do 6 hodin. Té noci ruch ve vesnici neustal. „*Celá obec byla vzhůru a občanů se zmáhalo veliké vzrušení.*“²⁵ Dělo se tak i přes skutečnost, že bylo nakázáno úplné zatemnění, kdy nesmělo žádné světlo pronikat z domu na ulici. „*O 9 hod. ráno odjížděli záložníci v počtu 45 od hostince p. Fr. Bělehrádka na čtyřech povozech za všeobecného pláče rodin a za smutného loučení celé vesnice.*“²⁶ Muži odcházeli ze svých domovů se silným vlasteneckým cítěním a s velkou odhodlaností bránit zemi. „*V této době každý mohl pozorovat rozhodnost našeho lidu. Jejich lásku k svému státu a její hlavě – panu president. E. Benešovi. Dojemně působila odhodlanost našich mužů – vojáků hájit naši drahou vlast za cenu nejtěžší – obětovat život pro ni. I manželky, matky, pochopily důležitost doby a hrdinně vyprovázely své muže, syny s povzbudivými slovy, kteří šli na hranice naší vlasti.*“²⁷ O konkrétních počtech povolanych mužů se dozvídáme z makovské, újezdské, zbraslavské a voděradské kroniky, kdy z Makova bylo mobilizováno 10 mužů²⁸, z Újezda 31 mužů²⁹, ze Zbraslavce 23 mužů³⁰ a z Voděrad 56 mužů³¹.

Ani po vyhlášené československé mobilizaci neměly vlády Francie a Velké Británie v úmyslu vést válku s Německem. V mobilizaci spatřovaly pouze prostředek ke zmírnění Hitlerových požadavků. I přesto si však Vůdce prosazoval své nároky dál. Západní velmoci si uvědomovaly závažnost situace a raději se dohodly obětovat malou zemi, než aby došlo k další světové válce. Byly přesvědčeny, že získá-li Hitler cizí území s německou menšinou, tak budou jeho požadavky uspokojeny a zachrání se světový mír. Proto se 29. září 1938 setkali zástupci čtyř evropských mocností (Velké Británie, Německo, Itálie, Francie)

²⁴ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. díl, Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 119-120.

²⁵ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 99.

²⁶ Tamtéž, s. 99.

²⁷ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 50.

²⁸ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 41.

²⁹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 91.

³⁰ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 50.

³¹ SOKA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika, fol. 64.

na konferenci v Mnichově, kteří podepsali smlouvu o podstoupení Sudet Německu. Samotný obsah mnichovské dohody diktoval Československu, aby československé jednotky začaly vyklízet území sudetských Němců 1. října a dokončily svůj odsun 10. října.³² V dodatku nóty se také apelovalo na vyřešení problémů maďarských a polských menšin.³³ Po Mnichově si československá diplomacie nemohla dovolit jakýkoliv odpor, proto když zaslala polská vláda do Prahy ultimátum, ve kterém vyzývala ke stažení československé armády, policie a odsunu obyvatel z většiny Těšínska do 11. října, tak přijala polskou výzvu.³⁴ Podobně postupovali i Maďaři. 2. listopadu se sešli zástupci Německa, Maďarska, Itálie a Československa, kdy došlo k podepsání tzv. vídeňské arbitráže, na jejímž základě mělo Československo podstoupit území jižního Slovenska a část Podkarpatské Rusy Maďarsku.³⁵ Definitivní státní hranice mezi Říší a republikou stanovily česko-německé protokoly, které byly podepsány 20. listopadu 1938. Důsledkem mnichovského jednání republika utrpěla především územní ztráty, při kterých nebyla zohledněna dopravně technická, historická, ekonomická ani topografická hlediska.³⁶

Přijetí mnichovské dohody československou vládou znamenalo zánik tzv. první republiky. Celková nálada v pomnichovské republice byla melancholická. Zavládly pocity beznaděje, rezignace a skleslosti. Obyvatelé republiky považovali západní velmoci za zrádce. „*Téměř po dvacetiletém trvání republiky, která si v Evropě získala úctu a vážnost jako „ostrov klidu a pořádku“, přišla pohroma. Na nátlak sousedního Německa rozhodly velmoci na konferenci v Mnichově dne 30. září 1938, aby německé říši byly odstoupeny všechny kraje obývané němec. obyvatelstvem. V této těžké chvíli vystoupili proti nám i Maďaři, ba i Poláci. Opuštění všemi a zrazení našimi přáteli ztratili jsme přes 40 tisíc km² na území s 5ti miliony obyvatelů. (...) Byli jsme obětováni na záchranu míru.*“³⁷ 5. října odešel prezident Beneš do exilu a místo něho nastoupil v listopadu Emil Hácha. Byl také pozměněn název republiky na Česko-Slovensko.

³² RICHTER, Karel. *Sudety*. Praha: Fajma, 1994, s. 125-126.

³³ HORNOVÁ, Alice. *Mnichovská dohoda (29.9.1938)*. In: *moderni-dejiny.cz* [online]. 02. 06. 2013 [cit. 10. 11. 2020]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>

³⁴ JEŽ, Radim - PINDUR, David. *Těšínsko v proměnách staletí: sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2010, s. 157-158.

³⁵ 2. listopadu 1938. In: *pametnaroda.cz* [online]. 02. 11. 2018 [cit. 11. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/vyroci/2-listopadu-1938>

³⁶ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 - 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. díl, Češi a Němci do roku 1945: úvod ke dci. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 34-38.

³⁷ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavec, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 49-50.

Lidé se obávali, co je čeká v následujících dnech, neboť tušili, že Hitlerovi nepostačí jen pohraničí a časem si podmaní zbytek země, která se stala prakticky německým vazalem. Mnozí politikové nabádali občany k přeorientování se na nacistické Německo. Obyvatelé nepřikládali však příliš váhy tomuto vybízení a vyčkávali, co se bude dál dít. Mezitím přicházela celá řada prchajících lidí z pohraničí, kteří našli nový domov v oblasti Kunštátska. Mezi nimi se nacházeli státní zaměstnanci, úředníci, učitelé, četníci a další. Ze zabraného území došel do Kunštátu i listonoš ze Sudet, který dával místním bezradným lidem víru a naději: „*Nebojte se! Masaryk rozbil Rakousko, Beneš rozbije Německo...*“³⁸ Do vánočních svátků se navrátili domů zmobilizovaní záložníci.³⁹

³⁸ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 87-88.

³⁹ Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1938.

3 Protektorát Čechy a Morava

Vnitropolitický vývoj Československa se setkával již od jeho založení s problémy. Vedle střetů národnostních menšin se zde vyskytovaly i odlišné názory Čechů a Slováků na další rozvoj země. Již od 20. let 20. století se na Slovensku silně prosazovala pravicově orientovaná Hlinkova slovenská lidová strana, která požadovala slovenskou autonomii. Po podepsání mnichovské dohody se separatistické tendence ještě prohloubily. Samotný Hitler podporoval odloučení Slovenska od českých zemí, neboť nepočítal s jeho začleněním do prostoru Říše. Ve skutečnosti mu šlo pouze o zničení Československa zevnitř. Řada čelních radikálů si ale představovala budování slovenského státu evolučně, přičemž odmítali okamžitou samostatnost. Tento fakt značně znepokojoval nacisty. Z tohoto důvodu vzal Hitler situaci do svých rukou, kdy si pozval do Berlína slovenského premiéra Tisa a dal mu na vědomí, že pokud se Slováci neodtrhnou od Česko-Slovenska, nechá je napospas Maďarům. Vůdce tak donutil slovenské předáky, aby vyhlásili samostatný Slovenský stát.⁴⁰

Hned 14. března se vydal Hácha do Berlína, aby projednal s německým kancléřem československé poměry. Hitler si však zpracoval vlastní koncept, který počítal s definitivním zničením Česko-Slovenska. Vůdce předložil Háchovi prohlášení o souhlasu s německou okupací zbytku země, které byl donucen pod psychickým nátlakem podepsat. Tento podpis sloužil prakticky pouze pro zahraničí, přičemž se měla zakamuflovat německá agrese.⁴¹

15. března 1939 obsadili Němci zbytek území Čech a Moravy a druhý den byl vyhlášen nový stát Protektorát Čechy a Morava.

⁴⁰ KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 204-207.

⁴¹ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002, s. 14.

4 Kunštátsko v období německé okupace

O březnových událostech se lidé dozvídali z rozhlasu, německá armáda se na Kunštátsku neobjevila. I přesto však obyvatelé tento počín přijali negativně⁴², o čemž svědčí následovná zdrcující slova z kunštátské kroniky: „*Jaká hrůza, co pláče žen, co bezesných nocí prožívali všichni věrní! Národ Husův, Žižkův, Masarykův odevzdával na pokyn tehdejší Háchovy vlády celou vojenskou výzbroj germánským vrahům. V celé historii národa českého nenajde se tak strašná doba ponížení, poraženectví a hanby. Tak těžce nabytá svoboda, staletá osvobozovací práce, smrt našich legionářů, dílo Masarykovo a Benešovo, to vše zdálo se býti zmařené. Spocity ne-ne-nikdy! A s pevnou vírou v lepší příští upadli jsme do otroctví.*“⁴³

Po zřízení protektorátu se nacisté snažili o germanizaci českého národa, čímž značně zasáhli do života obyvatel. Vydávali různá německá nařízení, která musela společnost akceptovat a přizpůsobovat se jim. Změnily se tak např. silniční předpisy, kdy se začalo jezdit vpravo, dále došlo k útlumu české kultury, během kterého zanikla celá řada českých spolků či byla přikázána povinná výuka němčiny. Mimoto si lidé obstarávali potraviny na přidělový lístek a chodili na nucené práce do Říše. Zavedly se dvojjazyčné nápisy, přičemž i jména měst a vesnic byly poněmčeny. Pogermanizované názvy obcí na Kunštátsku zněly: Kunstadt, Dernowitz, Hluboka, Hodonin, Makow, Nejrow, Petrow, Rosetsch ob Kunstadt, Sebranitz, Sulikau, Sichotin, Tassowitz, Touborsch, Aujest, Wodierad, Braslawetz.

4.1 Politika a správa v obcích

Demokratický politický systém se v pomnichovské republice nacházel v hluboké krizi, která pramenila především ze zoufalství a změn v politickém ústředí. Sílicí tlak ze strany Slováků a Rusínů, kteří požadovali autonomii, komplikoval situaci ještě víc. Politická reprezentace nedokázala už udržet multinárodní stát. Došlo k narušení stability státu, přičemž se země postupně podmaňovala do politické, ideologické a hospodářské sféry nacistického Německa.

⁴² Vznik protektorátu uvítala v Drnovicích pouze správkyně panského dvora Andersová a J. Hledík, kteří vyvěsili prapory s hákovým křížem. SOkA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 29.

⁴³ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 97-98.

4.1.1 Politické strany a Národní souručenství

Znepokojující situace v Československu vedla v listopadu 1938 k založení nové strany totalitního typu, která se nazývala Strana národní jednoty. Jednalo se o politické spojení pravice a středu, přičemž si kladla za cíl sjednotit většinu politických stran a celý národ. Její zakladatelé se jí snažili praktikovat v rámci celého státu, kdy jejich vize spočívala na vytvoření systému jedné strany.⁴⁴ Tato strana zahrnovala všechny tehdejší české politické strany kromě Komunistické strany Československé, Československé sociálně demokratické strany dělnické a z části Československé strany národně socialistické. Tyto zbylé strany (kromě KSČ) si v prosinci 1938 založily vlastní opoziční levicovou stranu Národní stranu práce, která pracovala v duchu socialismu. V Česko-Slovensku vznikl tak politický systém, který představovaly pouze dva politické subjekty – Strana národní jednoty a Národní strana práce.⁴⁵ Na Kunštátsku se prosadila Strana národní jednoty.

Po obsazení zbytku Čech a Moravy německým vojskem došlo opět k politické reorganizaci, kdy bylo nařízeno zrušit všechny politické strany. Z tohoto důvodu rozhodl Hácha vytvořit novou politickou organizaci tzv. Národní souručenství (NS), která měla seskupovat všechny vrstvy národa. Její iniciátoři se snažili, aby se zachovala národní pospolitost, i když se jí snažili okupanti zničit. Cílem programu měla být národní jednota, sociální spravedlnost a křesťanská morálka. Zároveň mělo sloužit jako prostředek prokazující věrnost českého obyvatelstva okupantům. Šlo o jediné povolené politické hnutí českého národa na území protektorátu.⁴⁶ Nábor do NS proběhl na Kunštátsku během dubna či května 1939 a uskutečnil se na základě odevzdaných přihlášek. Postupem času se vytvořilo i Národní souručenství mládeže, které bylo určeno pro děti. Výzvu k semknutí v jeden národní celek obyvatelé přijali s povděkem,⁴⁷ přičemž Národní souručenství vzniklo v každé obci. O úspěchu organizace svědčí i to, že do ní vstoupili téměř všichni občané Kunštátska. Pouze ve Zbraslavci byl vstup do hnutí vnímán negativně, kdy jej chápali, že ho představitelé protektorátního státu vnucují. Členství tam fungovalo tedy spíše papírově, nepořádaly se ani schůze.⁴⁸ O účelnosti NS k zachování národní

⁴⁴ JAROŠ, Tomáš. *Strana národní jednoty ve druhé republice (1938-1939)*. In: e-polis.cz [online]. 11. 01. 2012 [cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/strana-narodni-jednoty-ve-druhe-republice-1938-1939.html>

⁴⁵ JAROŠ, Tomáš. *Národní strana práce v druhé republice (1938-1939)*. In: e-polis.cz [online]. 12. 01. 2012 [cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/narodni-strana-prace-v-druhe-republice-1938-1939.html>

⁴⁶ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 58-62.

⁴⁷ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 41.

⁴⁸ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 51.

pospolitosti pochybuje také kunštátský kronikář v poválečném zápise: „*Jest a zůstane v historii sporem, zda tento politický útvar, vytvořený v Praze prý Háchou a spol. měl nějaký zdárný vliv nebo účinek na ochranu a udržování našeho národního života. Někdy se zdálo, že Nár. souručenství je k tomu, aby všechny vrstvy národa sjednotilo k loyálním projevům Neurathovi, Heydrichovi a Daluegema podpisováním různých projevů a ohýbáním hřbētu.*“⁴⁹

4.1.2 Obecní správa

Obecní zřízení přetrvávalo dál i po roce 1938, avšak jeho samospráva prakticky zanikla, neboť se musela podřizovat rozkazům a nařízením, které určovaly okupační úřady. Nacházela se tak v hospodářské závislosti státní správy, která sanovala všechny obecní schodky. Obecní výbor v Kunštátě, který byl zvolený v roce 1938, fungoval nadále až do května 1945, avšak zaznamenal změny v obsazení některých pozic. I když Františka Dvořáčka vnímala veřejnost jako dobrého starostu, tak musel z funkce v roce 1940 odstoupit. „*Při tom jistě byly uplatňovány vlivy osobního rázu.*“⁵⁰ Na jeho místo nastoupil odborný učitel Vladimír Odehnal, který setrval v čele obce až do května 1945. Na základě vládních vyhlášek museli odstoupit z obecních zastupitelstev bývalí legionáři, kteří byli pensionováni a nahrazovali je především kolaboranti či obyvatelé německé národnosti. Proto Viléma Vítka vystřídal Němec Jungmichl. Z finanční komise museli rezignovat legionáři A. Čáslavský a Cibulka. Vedle již existující finanční, elektrické komise vznikla navíc zemědělská a mléčná, kterým předsedal F. Punčochář a J. Techet. Mnozí představitelé těchto komisí regulovali nacistická ustanovení, čímž ulehčovali místním občanům.⁵¹

Na základě Dekretu o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy z 11. března 1940 musely osoby zastávající veřejnou funkci skládat písemnou přísahu, kterou stvrzovaly svou lojalitu k Velkoněmecké říši a k Vůdci. Tento slib zněl následovně: „*Slibuji, že budu vůdce Velkoněmecké Říše Adolfa Hitlera, jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké Říše k propěchu Čech a Moravy a jeho vlády plniti, zákony zachovávatí a své úřední povinnosti svědomitě plniti.*“⁵²

⁴⁹ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 115.

⁵⁰ Tamtéž, s. 110.

⁵¹ Tamtéž, 110-111.

⁵² ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 93.

4.1.3 Státní služby

V Kunštátě, který byl sídlem kunštátského soudního okresu⁵³, se nacházely i během válečných let úřady poskytující služby státní agendy. Nacházel se zde okresní soud, berní úřad, notářství, občanská záložna či důchodkový kontrolní úřad. O udržování bezpečnosti a pořádku se staralo četnictvo z Kunštátu a Hodonína, avšak jejich náplň práce se oproti jiným úřadům zásadně rozšířila. Kromě obchůzky jednotlivých obcí, dohledu na akcích, eskorty vězňů, řešení kriminálních případů a loupeží, museli četníci provádět silniční kontroly, aby se zamezilo mletí v mlýnech načerno. Dále museli kontrolovat zatemnění⁵⁴, provádět revizi knihoven, spolupracovat u hospodářských kontrol, likvidacích spolků nebo odchytu lidí, kteří utíkali z nucených prací.

4.2 Hospodářství

Hned od vzniku Protektorátu Čechy a Morava se ekonomický systém českých zemí dostal pod německou kontrolu, přičemž byl začleněn do systému řízeného válečného hospodářství Říše, který silně zasáhl oblast zemědělství, řemesla i obchodu. Důsledkem toho se omezila řemeslná činnost. Vedle toho se zavedly povinné dodávky a přidělový systém. Zavedení těchto opatření zkomplikovalo značně lidem život, neboť vedlo k častému strádání obyvatelstva.

4.2.1 Zemědělství a povinné dodávky

Kunštátsko se nachází spíše na kopcovitém terénu s méně úrodnou kamenitou půdou. I přes svou rozlohu však nejvíce lidí nacházelo práci v zemědělství, přičemž nejvíce se pěstovalo obilí a brambory. Obyvatelé venkova si tak vystačili s vlastním samozásobením, čímž měli výhodu oproti měšťanům. Důležitou roli zde sehrávalo počasí, které ovlivňovalo celoroční výnosy. Z tohoto důvodu kronikáři věnovali velkou pozornost místním povětrnostním podmínkám.

⁵³ Kunštátský soudní okres byl zřízen v roce 1850. Tuto oblast tvořila severní část okresu Blansko, menší jihovýchodní část okresu Žďár nad Sázavou a malé území okresu Svitavy. Spadal pod politický okres v Boskovcích, ke kterému náležely ještě boskovický a blanenský soudní okres. PEŠA, Zdeněk. *První světová válka a soudní okres Kunštát: 1914 – 2014*. Olešnice: Dobrovolný svazek obcí Olešnicko, ve spolupráci s Dobrovolným svazkem obcí Kunštátsko-Lysicko a Jihomoravským krajem, 2014, s. 58.

⁵⁴ Na zatemnění dohlížela i ustanovená CPO, jejíž dva členové kontrolovali řádné provádění kvůli nebezpečí leteckých náletů. S blížícím se koncem války byly zostřeny hlídky ze dvou na čtyři osoby.

Po zavedení protektorátu se nacisté snažili centralizovat i oblast zemědělství, přičemž na všechny zemědělce byla uvalena dodávková povinnost. V obcích vznikaly tržní svazy, jejichž úkol spočíval v rozepisování dodávek pro jednotlivé rolníky, od kterých následovně vykupovaly hotové produkty. V praxi to vypadalo tak, že zemědělci museli odprodat téměř všechny produkty za nevýhodné ceny a zůstala jim pouze samozásobitelská norma, čímž úřady chtěly zamezit prodávání přebytků.⁵⁵ Aby obyvatelé věděli, kolik mají čeho odevzdat do sběren, tak se průměr výnosu sděloval v předběžné době. V Kunštátě se obvykle ročně odevzdalo: 640 q chlebového a krmného obilí, 800 q zemáků, 3 000 kg vepřů, 30 000 kg hovězího dobytka, 70 000 l mléka a několik tisíc vajec. Ceny za dodané výrobky stanovoval cenový úřad.⁵⁶

Vlivem centrálního řízení se diktovalo, jaké plodiny mají zemědělci pěstovat. Jednalo se o tzv. povinné osevy. Ve zdejší oblasti se vyžadovala především výroba brambor, chlebovin a olejnin.⁵⁷ Produkce chlebovin se zde soustředila hlavně na pšenici a žito, zatímco z olejnin se pěstoval předně mák či len. Dále byly nařízeny dodávky sena, slámy, dobytka, ovse, ječmene, mléka, ovoce, zeleniny či vajec. V roce 1940 se za jednu slepici muselo odvést šedesát vajec, o dva roky později se požadovalo už o pět vajec více.⁵⁸ Od února 1943 nastala povinná dodávka drůbeže. Za každou chovnou husu bylo nařízeno dodat dva kusy hus. Následkem toho bylo zatajování chovu, kvůli kterému se objevovaly rozpory mezi místními. „*Chovatelé, kteří nahlásili skutečný stav chovaných hus, byli v nevýhodě před těmi, kteří zatajili, což budilo mezi sousedy pohoršení a nevraživost.*“⁵⁹

Čím déle válka trvala, tím větší se předepisovaly povinné dodávky. Úřady stanovovaly vysoké kontingenty pro obyvatelstvo Kunštátska i přes fakt, že věděly o jeho nevýhodné poloze a méně úrodné půdě. Proto není divu, že jednotliví zemědělci nedokázali předepsané dávky mnohdy plnit. V Kunštátě se vyžadoval výnos průměrně 16 q/ha. Pokud člověk požadovanou dodávku neodevzdal, tak ho s největší pravděpodobností čekala návštěva kontrolní komise. V určité míře zachraňoval obyvatelstvo kunštátský velkostatek, který vykazoval výnos 20-30 q/ha v obilí, čímž dokázal pokrýt stanovené dávky ještě s nadbytkem. Samotný velkostatek se však zmítal ve funkčních problémech, neboť postrádal dostatek pracovních sil, což bylo způsobeno špatnými pracovními podmínkami.

⁵⁵ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, s. 463.

⁵⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 108-109.

⁵⁷ SOkA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 51.

⁵⁸ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 107-114.

⁵⁹ SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 45.

Kvůli neschopnému jednání ze strany vedení zamrzalo často i několik vagonů brambor. Z tohoto důvodu zde odmítaly pracovat přidělené síly, kdy se jednalo především o ženy dělníků, živnostníků a úředníků. Proto museli hospodáři z každého domu vyslat jednoho pracovníka, který zastal práci na velkostatku.⁶⁰

Od roku 1943 se stupňovaly postihy pro neplatiče, kterým bylo zakázáno provádět domácí zabijačky či chovat drobné zvířectvo. Těžká životní situace však přiměla občany, aby se podporovali navzájem. V obcích panovala vzájemná důvěra. Pokud někdo nedisponoval určitým druhem zboží, tak mu soused produkt prodal, anebo také fungovala pomoc „na oplátku“.⁶¹

Velkou obavu pro rolníky představovaly hospodářské kontroly, které přijížděly z okresního úřadu za asistence četníků. „*Někteří kontroloři byli lidští, druzí neurvalí.*“⁶² Do obcí přicházely za účelem přezkoumání obilí, dobytka, drůbeže či brambor, přičemž dohlížely například i na tučnost mléka. Za každou zatajenou slepici byla stanovena pokuta 50 K a navíc se musel dodat takový počet vajec, který byl předepsán na celý rok.⁶³ Zemědělci byli povinni dodávat veškeré obilí kromě samozásobitelské dávky, osiva a krmiva pro dobytek. Samozásobitelská dávka žita a pšenice činila na jednu osobu za rok 178,75 kg, krmivo u jednoho prasete dosahovalo 60 dkg ovsa nebo 50 dkg ječmene za den, u telat do jednoho roku 30 dkg, u krávy 20 dkg a u koně 1,50 kg za den. U osiva záleželo, jestli se jednalo o jař či ozim. U jařiny to bylo 200 kg a u ozimu 170 kg/ha.⁶⁴ Rolníci předkládali komisi své zápisy, které musely korespondovat s množstvím obilí na sýpkách. Ti však prováděli údaje o hospodaření často chybně a před kontrolou schovávali vše, co bylo možné⁶⁵. Zemědělci tak konali i přes fakt, že jim hrozila velká pokuta, vězení či ve zvláštních případech i smrt.⁶⁶ Kronika Makova popisuje jednu takovouto návštěvu přepadové komise, kdy jednou kolem osmé hodiny ranní přijela posádka dvanácti až čtrnácti mužů povětšinou na motocyklech, z nichž jeden byl vedoucí. Po příjezdu se zastavili na obecní úřad, kde obeznámili starostu, proč dojeli do obce. Následovně svolali všechny zemědělce do místního hostince, kde předstoupil některý z členů skupiny a jeho řeč byla pronesena prakticky vždy ve stejném znění: „*Vaše obec sice splnila předpis dodávky*

⁶⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 108-109.

⁶¹ SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 46.

⁶² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 108.

⁶³ Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1941.

⁶⁴ SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 43.

⁶⁵ Obilí a jiné potraviny skrývali rolníci v polích, lesích, pod haldami chvojí apod.

⁶⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 108.

*obilí (aneb také nesplnila) posílá nás p. okresní hejtman k přezkoumání vašich zásob. Nesmíte mít na půdě více obilí, než vám náleží pro samozásobení a pro hospodářské zvířectvo připadající na kus.“*⁶⁷ Poté pobídl přítomné, aby odevzdali všechny přebytky, pokud mají nějaké doma navíc. Následovně se kontroloři rozdělili po dvou a vyrazili s jedním členem obecního zastupitelstva po vesnici. Každé seskupení zkontrolovalo dvě nebo tři hospodářská stavení, přičemž hospodáři předkládali knížku o zásobách. Uložené obilí na půdách muselo být zváženo a označeno cedulkou s množstvím. Následovně komise propočítávala tento počet.⁶⁸

Aby lidé neobcházeli stanovená nařízení, tak preventivně byly zaplombovány domácí máselnice, šrotovníky a odstředivky. Z tohoto důvodu museli sedláci vozit obilí na mletí do přidělených mlýnů. Na Kunštátsku se jezdilo mlít především do Zbraslavce, zatímco v Drnovicích fungoval Findejsův a Miholův mlýn. Voděrady byly přiřčeny k mlýnu pana Skoupila ve Skalici.⁶⁹ Na silnicích střežily hlídky, které kontrolovaly zemědělce na cestě do mlýna a ze mlýna. Vše, co se vezlo na voze, muselo být doloženo speciálním potvrzením od obecního úřadu, přičemž mlít se jezdilo pouze ve stanovené dny.⁷⁰ Do jednotlivých mlýnů pak byli ustanoveni komisaři.⁷¹

Kromě zemědělských dodávek byly prováděny povinné sbírky pro Německý Červený kříž. Vyzývalo se především k finančním sbírkám, ale uskutečňoval se i sběr odpadové hmoty či kovů. Po porážce Němců na východní frontě se realizovala v lednu 1942 sbírka teplého prádla a kožichů. Pro tento účel odevzdávali obyvatelé hlavně nadbytečné věci, kterých se chtěli zbavit. Proto odkládali především nepotřebné, odložené či nehodnotné věci (např. králičí kožky).⁷² Nařízení se dotkla i farností, které musely odevzdat kostelní zvony pro válečné účely. Z kunštátského farního kostela sv. Stanislava byl odvezen k roztavení zvon Stanislav a pozdvihovánek (sanktusník). Potom zde zůstal pouze nejstarší zvon z roku 1539 a umíráček vážící přibližně 40 kg. Všechny čtyři zvony zazněly společně naposledy 23. března 1942. Toto zvonění trvalo přibližně tři hodiny a zakončilo je cinkání umíráčku. Poté dělníci z Jevíčka sundali dva výše zmíněné zvony. Ještě před jejich odvozením se označily předepsanou barvou a nápisem „Řím. katol. kostel Kunštát na Mor. – okres Boskovice“. Pak se zavezly do Skalice nad Svitavou,

⁶⁷ SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 45.

⁶⁸ Tamtéž, fol. 45.

⁶⁹ SOkA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 28.

⁷⁰ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 64.

⁷¹ SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 44.

⁷² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 92-93.

odkud směřovaly do Ostravy, která představovala sběrné místo pro Moravu. Jejich další cesta následovala na pražský přístav Maniny, kde se před jejich převezením do Hamburku třídily podle kategorií. Po skončení války se vypravili zástupci farností hledat své zvony. Z kunštátských zvonů se našel pouze zvon Stanislav, kterého zachránilo snad červené označení a jeho zařazení do skupiny C, které znázorňovalo historicky cenný zvon. Na své původní místo se vrátil 29. července 1945.⁷³

4.2.2 Obchod a přidělový systém

Základem řízeného hospodářství se stal přidělový systém. K tomuto opatření vedlo především skupování produktů v obchodech, kdy si lidé začali doma dělat velké zásoby, neboť se obávali toho, že vypukne další světová válka. Vykupování denních potřeb způsobilo to, že obchody zůstávaly mnohdy prázdné ještě před skončením otevírací doby. Na vzniklou situaci reagovali obchodníci tím, že zvyšovali ceny výrobků. Podobně vykupovali obchody ve velkém i říšští Němci, přičemž využívali toho, že kurz marky byl ke koruně v nereálném poměru 1:10. Situace se zásobováním se tak v zemi stále zhoršovala.⁷⁴ Z tohoto důvodu se již na podzim 1939 zavedl na území protektorátu tzv. přidělový systém, který se vztahoval na většinu potravin, textilní zboží, obuv, tabák, mýdlo, pohonné hmoty⁷⁵ apod. Po jeho prosazení si občané již nemohli nakupovat zboží dle svých potřeb či financí. Jeho podstata spočívala v tzv. přidělovém dokladu, který sloužil k tomu, aby si člověk mohl zakoupit určitý sortiment zboží, avšak jeho výdej byl regulován.⁷⁶ Z tohoto důvodu stanovené přiděly mnohdy lidem nepostačovaly. Mezi potravinami chyběla na trhu často mouka, maso či tuky.⁷⁷

Rozsečská kronika informuje, že již od konce září 1939 byly zavedeny přidělové lístky na maso, máslo, mléko, vejce, umělé tuky, cukr a mýdlo. Mnohé produkty (především poživatiny) zmizely z obchodů úplně. Mezi nedostatkové zboží po celou dobu okupace se řadila především obuv a oblečení.⁷⁸ Od listopadu 1939 se vydávaly lístky na oblečení

⁷³ DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 331-332.

⁷⁴ ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010, s. 17-18.

⁷⁵ Za války se omezovala jízda motorovými vozidly. Soukromé automobily a motocykly přestaly téměř jezdit. Jejich používání bylo vázáno na povolení. Podobně bylo i autobusové spojení omezeno.

⁷⁶ ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010, s. 5-6.

⁷⁷ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 94.

⁷⁸ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 105.

a ostatní textil. Nakupování různých látek, bot či ručníků záviselo na zvláštním povolení, které vydával obecní úřad. Starosta obce si mohl kdykoliv ověřit, v jakých životních podmínkách daný člověk žije. „*Pokud zjistil, že žadatel má např. jeden pár dobrých bot, nemohl vystavit povolení ke koupi dalších.*“⁷⁹ Nouze o předměty denní potřeby se vykulminovala až v zášť mezi makovskými občany, neboť zavedením přidělového systému na obuv neměli udělaný žádné zásoby dopředu. „*V r. 1943 - 44 zostřila se situace v přidělu obuvi tak, že při rozdělení poukazů na obuv, občané sočili jeden na druhého.*“⁸⁰ Lístkový systém se rozšířil ale i na další komodity, např. na uhlí, dřevo, cukroví nebo tabák. Předepsané tabačky však kuřákům nepostačovaly. Z původního týdenního přidělu 45 cigaret byla v roce 1941 snížena jejich dávka na 15 kusů.⁸¹ Proto v roce 1943 přišli Makovští s myšlenkou, která spočívala na hromadném pěstování tabáku. „*Takže v domácích zahrádkách najednou je k vidění vedle zeleniny, místo květin tabák.*“⁸² Lidé si opatřovali stále nové návody na uležení tabáku, aby následovný požitek byl co nejlepší. Stejně tak sršeli i s novými nápady na další množení tabáku, přičemž objevila se i pilulka, která měla pomoci pěstitelům. Mohli tak vysázet maximálně 25 kusů, jinak jim hrozilo napočítání daně či jiné sankce.⁸³ Nedostatek čaje a koření řešili obyvatelé sběrem bylin, ovocných listů nebo lesních plodů.⁸⁴ Avšak i zde se lidé potýkali s omezením, neboť vstup do panských lesů vyžadoval speciální povolení od kunštátského velkostatku, které spočívalo v zaplacení poplatku 10 K. Poté si mohli občané nasbírat roští, jahody, houby apod.⁸⁵

Předepisované dávky pro nezemědělce byly tak nízké, že by lidé nepřežili. Dávka na čtyři týdny pro jednu osobu činila: 7,5 kg chlebového obilí, 1, 10 kg pšeničné mouky, 30 dkg umělého tuku, 14 dkg másla, 8 dkg sádla, 1, 35 kg cukru, 0,75 kg másla a 4 ¾ l mléka.⁸⁶ Nedostatek některých produktů a život na přiděl přinutily obyvatelstvo nakupovat nelegálně na černém trhu, kde se však objevovaly ceny mnohonásobně vyšší.⁸⁷ Situace byla mnohdy tak kritická, že z obchodů zcela vymizely některé průmyslové výrobky či dovážené potraviny, které byly k sehnání pouze nelegální cestou.

⁷⁹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 92.

⁸⁰ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 43.

⁸¹ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 92.

⁸² SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 45.

⁸³ Tamtéž, fol. 45.

⁸⁴ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 63.

⁸⁵ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 92.

⁸⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 108.

⁸⁷ GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996, s. 87.

Jednalo se např. o zrnkovou kávu, jejíž cena dosahovala až 9400 K za 1 kg.⁸⁸ Šmelilo se prakticky se vším, přičemž peníze přestaly být měřítkem hodnoty.

Čím déle válka trvala, tím byly přiděly menší, což znamenalo, že se zvyšovaly ceny na nelegálním trhu. Metrák pšenice stál od 300 K do 1200 K, maso ze zabijačky 25 K, 50 K či 100 K za 1 kg, přepuštěné sádlo od 100 K do 1000 K, zelená káva 1200 K za 1 kg, jedno vejce od 2 do 10 K.⁸⁹ Co se týče zvířat, tak za jedno kůzle se platilo až 1000 K a za husu až 2500 K.⁹⁰ Pro lepší představu o rozdílnosti peněz nám poslouží komparace tehdejší běžné ceny a „černé“ ceny. Jestliže běžná cena činila v roce 1940 za 1 q obilí 180 K, tak na černém trhu se prodával od 350 do 800 K. 1 q zemáků ve stejném roce stál 65 K, ale nelegálně se vyskytoval od 100 do 200 K.⁹¹ K dalším hojně vyhledávaným artiklům patřily cigarety. Na černém trhu vystoupala jejich cena na 5 až 15 K za kus.⁹²

Nedostatek jídla se projevil i ve městech. Z tohoto důvodu přicházeli na Kunštátsko různí měšťané, kteří prosili o máslo, mouku, vajíčka či další potraviny, za které sami nabízeli přemrštěné ceny ze zoufalství.⁹³ Zde nutno podotknout, že ne úplně všichni těžili z nelehké doby. Někteří projevovali solidaritu, přičemž prodávali své produkty za přijatelnou cenu. K těmto osobám se řadili především zemědělci a mlynáři, kteří mleli mouku mnohdy i na černo.⁹⁴

4.2.3 Řemeslo

Vedle zemědělství se lidé na Kunštátsku věnovali řemeslné činnosti. Vyskytovali se zde hrnčíři, kováři, krejčí, stolaři, obuvníci, koláři, řezníci či pekaři. Mnozí z řemeslníků se shromažďovali v tzv. společenstvech. Kunštát, jakožto hlavní centrum kunštátského soudního okresu, se stal centrální oblastí pro sdružování řemeslníků i z jiných obcí, přičemž se jednalo o Společenstvo hostinských a výčepníků pro berní okres Kunštát, Společenstvo krejčích pro soudní okres Kunštát, Společenstvo řezníků a uzenářů pro soudní okres Kunštát či Odborné společenstvo hrnčírů pro Kunštát a okolí. V samotném městečku se setkávalo společenstvo kovářů a podkovářů, řemeslných živností a svobodných

⁸⁸ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, s. 505.

⁸⁹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 64.

⁹⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 105.

⁹¹ Tamtéž, s. 101.

⁹² Tamtéž, s. 92.

⁹³ SOKA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 70.

⁹⁴ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 64.

a koncesovaných živností. Do jejich činnosti však zasáhla německá okupace. Po zabrání zbytku území museli řemeslníci a obchodníci označit své podniky německo-českými názvy. Původní tabule ponechal vyvěšené málokdo. Většina sundala cedule úplně a následovně je schovala, přičemž nové už nevyvěsili. Na druhou stranu se objevili i tací, kteří si ze strachu zhotovili i německo-česká razítka.⁹⁵

Na Kunštátsku se vždy dařilo hrnčířství, neboť se v okolí nacházela ložiska, která umožňovala těžbu žáruvzdorné hlíny. Místní hrnčíři využívali vlastní tajnou recepturu výroby keramiky, kdy domácí hlínu mísili s odkoupenou hlínou z Čech (např. s „plzeňkou“). S příchodem války se kladl ještě větší důraz na těžbu jílu a to především z důvodu zbrojního průmyslu, který vyžadoval žáruvzdorný materiál. Pro tyto účely se upřednostňovala především šamotová hlína, neboť disponovala nejvyšším stupněm žáruvzdornosti. Na Kunštátsku se těžila ve Zbraslavci, Voděradech a u Rudky. Právě těžba ve válečném období dosáhla svého vrcholu. Tehdy se k ní užívalo důlních drážek a dřevěných vozíků, které tahali koně. Mimoto se prováděla pomocí černého prachu či průmyslových trhavin, z nichž se používal např. dynamon či nobelit. V této době se o technický pokrok dolů zasloužil předně Eduard Ducháč, který pracoval v Liechtensteinských uhelných a hlinných závodech v Mladějově na Moravě.⁹⁶

Zánik většiny společenstev se pojí s rokem 1943, neboť tehdy došlo k pozastavení provozu všech řemesel, která nesloužila pro válečné potřeby. Následovně byla celá řada řemeslníků a živnostníků přidělena do vzdálenějších zbrojovek.

4.3 Školství

Školství hrálo vždy důležitou roli v oblasti výchovy a vzdělávání, neboť mělo zásadní podíl na psychickém i osobnostním rozvoji jedince. Tento fakt si uvědomovali i nacisté, proto se snažili na českých školách prosadit pedagogiku, která by odpovídala nacistické ideologii. Školní budovy měly představovat prostředek převýchovy české mládeže pro potřeby nacismu, který si kladl za cíl odbourat ideál první republiky.⁹⁷ Tento záměr však dopadl negativně na celý chod škol, neboť změny se netýkaly pouze vyučovacího procesu, ale zasáhly i celkovou školní činnost. Po zavedení protektorátu disponovaly všechny

⁹⁵ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 105.

⁹⁶ ŠMEHIL, Karol. Hlinné hornictví na Kunštátsku. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 300-302.

⁹⁷ SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010, s. 67.

obce na Kunštátsku obecnou školou, výjimku tvořily pouze obce Petrov, Rudka, Sychotín a Újezd, přičemž děti z Petrova navštěvovaly sulíkovskou školu, zatímco žáci ze zbylých tří vesnic chodili do Kunštátu. V jediném Kunštátě se nacházela vedle obecné školy i újezdní měšťanská škola, pod kterou spadaly obce: Hluboké, Kunštát, Makov, Nýrov, Petrov, Rudka, Sychotín, Toubor, Újezd, Voděrady a Zbraslavec.⁹⁸

4.3.1 Školní výuka

Ačkoliv za první republiky vzrostla vzdělanost, tak během protektorátu došlo naopak k jejímu úpadku. Přístup ke vzdělání byl velmi omezený, což způsobily časté zásahy nacistů do školní správy, kteří pozměňovali učební osnovy. Prioritním předmětem se stala němčina, která se vyučovala už od 1. třídy. Postupem času docházelo k jejímu navýšení počtu hodin. Z původních dvou až tří hodin za týden vzrostla na sedm hodin týdně, takže se konala i dvakrát denně.⁹⁹ Naopak redukci zaznamenal český jazyk, který se snížil na 4 hodiny týdně. Dějepis a občanská nauka zmizely z vyučování úplně. V zeměpise se probírala pouze témata Protektorát a Velkoněmecká říše, která se vyučovala podle německé stredoškolské učebnice „Heimat und Welt“.¹⁰⁰ V rámci vyučování se konala také cvičení protiletcecké ochrany. Na základě nich byli žáci vedeni k tomu, aby v případě vyhlášení leteckého poplachu opustili v co nejkratší době školní budovu. Menší děti z kunštátské školy se měly ukrýt podél výtoku rybníka v zahradách, u starších žáků se počítalo s tím, že během ohrožení by přeběhli do Palackého sadu.¹⁰¹

Další německá intervence se týkala školních potřeb, které prošly nacistickou revizí. Knihy, mapy a příručky byly stahovány ze škol, což mělo za následek, že se učilo bez učebnic. Až během školního roku 1940/41 bylo povoleno užívat některé učebnice, kdy se v nich musely nejprve provést úpravy, které vykonávala nakladatelství nebo žáci pod učitelským dozorem.¹⁰² Početnice se do výuky navrátily nejdříve. Mluvnice, čtení a jiné předměty zůstávaly poměrně dlouhou dobu bez učebnic.¹⁰³ V knihách se nesměly objevovat výrazy, které by připomínaly Československo. Proto byla slova jako např. republika, československý, prezident, legionář začernována. „*Retušováním byly*

⁹⁸ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 9, Újezdní měšťanská škola (1936-1940), fol. 2.

⁹⁹ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 5.

¹⁰⁰ SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 70.

¹⁰¹ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 4.

¹⁰² SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 69.

¹⁰³ Tamtéž, fol. 69.

učebnice strakaté, poněvadž na příklad v početnicích bylo na každé stránce Kč a to nesmělo býti – to ohrožovalo vítězství říše.“¹⁰⁴ Nastaly i situace, kdy musely být vytrhávány celé stránky učebnic.¹⁰⁵ Za další závadné věci se považovaly některé dějepisné a zeměpisné obrazy, obrazy pro brannou výchovu, portréty prezidentů či státní znaky, které byly školy povinny odvést okresnímu úřadu ke zničení nebo uložit do uzavřené skříně. Mnohé knihy z žakovské a učitelské knihovny byly také vyčleněny, přičemž o jejich odstranění se rozhodovalo podle seznamů závadných knih. Mezi nimi se nacházela i anglická, ruská či francouzská literatura. Nesměla se používat ani česká razítka. Proto byla začerněna a vedle nich nahrazena otiskem razítka ve znění německo-českém.¹⁰⁶ I přesto sabotovali učitelé jednotlivá nařízení, přičemž ve skutečnosti odváděli jen pomůcky, které byly hodně poškozené a nepotřebné. Ostatní předměty (např. pevné knihy, mapy nebo obrazy) přepisovali nebo vymazávali v inventářích a ukryli na tajném místě. Pokud by však kontroly zjistily, že ukrývají tyto zakázané předměty, tak mohla hrozit jejich suspenze a následovně by byli předáni pracovnímu úřadu.¹⁰⁷

V průběhu šestileté okupace prošel školský systém reorganizací, přičemž zásadní se udála na začátku školního roku 1941/42, kdy se zavedlo na obecných školách osm postupných ročníků. Po absolvování čtyř let na obecné škole přecházeli žáci a žákyně s nejlepším prospěchem na měšťanské školy, kam se však do 1. ročníku dostávalo pouze 35 % žáků, staly se z nich tak výběrové školy.¹⁰⁸ Tímto počinem směřovali nacisté k tomu, aby se snížila úroveň všeobecného vzdělání. Mimoto se v tomto roce přejmenovaly „měšťanky“ na hlavní školy.¹⁰⁹ Dle výnosu z 9. října 1943 zavedlo ministerstvo školství na obecných školách výuku trávající 50 minut, přičemž dopolední vyučování nesmělo přesáhnout víc jak pět vyučovacích hodin.¹¹⁰ Další změna nastala od školního roku 1943/1944, kdy bylo zavedeno nové šestistupňové známkování. Znamky odpovídaly následující stupnici: 1 – velmi dobrý, 2 – dobrý, 3 – uspokojivý, 4 – dostatečný, 5 – sotva dostatečný, 6 – nedostatečný. Při udělování známky se mělo vycházet od trojky, která udávala průměrný výkon žáka. Výkony od trojky k šestce byly podprůměrné.

¹⁰⁴ SOKA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika, fol. 15.

¹⁰⁵ Tamtéž, fol. 15.

¹⁰⁶ SOKA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 70.

¹⁰⁷ Tamtéž, fol. 70.

¹⁰⁸ Tamtéž, fol. 63.

¹⁰⁹ PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980, s. 45.

¹¹⁰ SOKA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 65.

Pětka označovala nepostačující výkony žáka, avšak pokud měl dobré základy, tak bylo možno nápravy. Šestka znázorňovala nejhorší známku, kdy žák postrádal pevné základy.¹¹¹

Během zimních měsíců se školy potýkaly s nedostatkem topiva. Aby se mohlo vyučování vůbec realizovat, tak děti nosily kousky na topení z vlastních domovů.¹¹² Avšak ani to nepostačovalo a provoz výuky se často na nějakou dobu pozastavoval. Žáci zůstávali doma i několik měsíců. Do školy přicházeli pouze jednou týdně pro domácí úkoly.¹¹³ V posledních válečných letech se vyučování také mnohdy neuskutečňovalo, neboť školní budovy sloužily jako ubikace pro vojáky či jako polní lazarety. Z tohoto důvodu byly opět dětem zadávány domácí úkoly, které nahrazovaly výuku.¹¹⁴

4.3.2 Učitelé

Po zabrání pohraničních oblastí odcházeli do vnitrozemí mezi státními zaměstnanci rovněž učitelé, kteří se usadili také na Kunštátsku. Na kunštátském zámku se usadila dětská vychovatelka z Valtic. Její žáci byli zpočátku vyučováni svými učiteli, avšak později nastoupili do místní školy.¹¹⁵ Následovná existence protektorátu přiměla učitele, aby povinně navštěvovali kurzy němčiny, ze kterých vykonávali zkoušky. V Kunštátě vedl jednotlivé lekce učitel Josef Koláčný, který vystudoval německý učitelský ústav, ale i přesto zůstal vlasteneckým Čechem. Proto se mnohdy stávalo, že „v kursech často po celé týdny nepromluvil německy (nebo o němčině), ale šířil zprávy o německým okupantům nepřátelské, tajně odposlouchané na zakázaných krátkých vlnách ze zahraničí.“ Tak se místo učení němčiny obvykle diskutovalo o německých neúspěších a na mapách se ukazovaly jejich ústupy z jednotlivých území. „Není proto divu, že pak zkoušky z němčiny u hejtmána Rudolfa byly tak ubohé.“¹¹⁶ Pokud učitelé při zkouškách neuspěli, tak jim hrozilo zastavení platového postupu, nemohli se ucházet o vedoucí pozice, anebo výpomocný učitel nemohl být ustanoven čekatelem.¹¹⁷ Mimoto se německé úřady angažovaly v pořádání různých přednášek pro učitele, kterých se museli všichni povinně zúčastnit. Např. 7. června 1944 obdržel každý učitel boskovského okresu očíslovanou vstupenku na přednášku „Demokracie-židovství-

¹¹¹ SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 65.

¹¹² SOkA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika, fol. 15.

¹¹³ Tamtéž, fol. 15.

¹¹⁴ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 5.

¹¹⁵ Tamtéž, fol. 5.

¹¹⁶ Tamtéž, fol. 6.

¹¹⁷ SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika, fol. 69.

bolševismus“. Pedagogové dostali nařízení, „aby žádná z poslaných vstupenek nezůstala nevyužita.“¹¹⁸

Učitelé se museli vypořádat také s kontrolou inspekce. Do škol chodili pravidelně němečtí zemští inspektoři, kteří sledovali, jestli vedou učitelé výuku podle nacistických norem. Dále dohlíželi na to, zda jsou německé nadpisy na všech obrázcích, a zdali se neobjevují někde prvorepublikové symboly. Též přezkoumávali, jak jsou na tom děti se znalostmi němčiny a vyzvídali od nich, jestli učitelé vyučují podle německých myšlenek. Mimoto se vyptávali na jejich rodiče, jestli například neposlouchají zahraniční rozhlas. „Bylo štěstím, když po jejich návštěvě nikdo z učitelů nebyl pro nějaký „zločin“ poslán do koncentračního tábora.“¹¹⁹ Přestože se učitelé nacházeli pod neustálým dohledem, konaly se v rámci učitelských porad na kunštátské škole přednášky, které posilovaly české národní sebevědomí. Lze zmínit např. projev připomínající význam hudby Bedřicha Smetany z května 1939 či diskuzi věnující se Karlu Jaromíru Erbenovi.¹²⁰

Nacisté byli vůči učitelům velmi nedůvěřiví. Tušili, že se hromadí v nelegálních odbojových organizacích, proto docházelo k jejich bedlivému střežení. „Učitelé nikdy nebyli jisti, zda dočkají večera, když ráno se probudili a večer, zda v domovech přečkají noc bez zatčení Gestapem.“¹²¹ Během každé vlny zatýkání Čechů se učitelé obávali, že přijdou na řadu i oni.¹²² Z učitelských kruhů podlehl nacistické perzekuci na Kunštátsku řídící učitel Leopold Kunc z Hlubokého a řídící učitel Antonín Pěta z Nýrova.

Řada učitelů nezastávala pouze výchovné a vzdělávací funkce, avšak asistovali i při pomocných pracích na úřadech, neboť k tomu vybízeli Němci i přes fakt, že v mnohých obcích žil nadbytek úředníků ze Sudet. Učitelé tak prováděli nejčastěji soupis osevných ploch, dále vypisovali různé poukazy, zásobovací a odběrné listy, nebo byli pověřeni vedením mléčných a jiných záznamů. „Zkrátka, práce ve škole byla co nejvíce znesnadňována a brzděna.“¹²³

Dle kunštátské školní kroniky představoval jedině pozitivní okamžiky ve školství okresní inspektor Josef Géryk, který přicházel pravidelně do škol na Kunštátsku. Kunštátští

¹¹⁸ SOKA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika, fol. 15.

¹¹⁹ SOKA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 5-6.

¹²⁰ PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980, s. 45-47.

¹²¹ SOKA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 6.

¹²² Tamtéž, fol. 6.

¹²³ Tamtéž, fol. 5.

se těšili z jeho návštěv, neboť někdy se pozdržel i více dnů, přičemž přinášel tajné informace z dění na bojišti. „*Byl nebojácným, obětavým, „tátou“ všech učitelů celého svého obvodu.*“ Jeho dobrosrdečná povaha se projevovala tak, že pokud hrozilo nebezpečí, vydal se častokrát na dlouhé trasy do obcí, aby varoval učitele před zatčením nebo totálním nasazením. Činil tak i přes skutečnost, ačkoliv sám trpěl zdravotními problémy. V případě ohrožení doporučoval, aby se učitelé zachránili odchodem do nemocnice. Mimoto shromažďoval potraviny pro vězně v koncentračních táborech a pečoval o jejich pozůstalé.¹²⁴ Po osvobození země v květnu 1945 byli všichni inspektoři zbaveni své funkce, přičemž je nahradily učitelské inspektorské komise. Její předseda však usiloval o to, aby se její činnost svěřila zpět do rukou Géryka, neboť pro obyvatelstvo vykonal neuvěřitelně záslužné činy během válečných let. Jeho návrh však byl zamítnut úředníkem ONV.¹²⁵

4.3.3 Školní činnost

Po vyhlášení protektorátu se školní aktivita soustředila především na kulturní a sbírkovou činnost. Hned po 15. březnu 1939 zakazovali nacisté vše, co připomínalo československý stát. U žáků se vynucovala úcta k předním představitelům Třetí říše a respektování nacistické ideologie.¹²⁶ Z tohoto důvodu zasílala okupační správa pravidelně do škol proslovy, které museli učitelé přednést svým žákům, přičemž nesměly být poupraveny. Tyto projevy se vázaly především k 15. březnu, kdy došlo k okupaci zbytku území a k 20. dubnu, neboť v ten den slavil Hitler narozeniny.¹²⁷ Během školního roku se konala různá divadelní či filmová představení, byly organizovány i školní výstavy. Dále se pořádaly školní besídky před Vánoci či ke Dni matek.

Kromě kulturních záležitostí se museli žáci zapojovat do válečného hospodářství Říše, v rámci kterého se pořádaly různé sbírky. Vedle finančních sbírek se předepisovalo vybírání různých materiálů, na které se s přetrvávající válkou zvyšovaly nároky. Prováděl se např. sběr usušených bylin, pecek, žaludů, bukvic, kaštanů, starého papíru, kostí, šípků, textilií, gumy či železa. Předpisy diktovaly, aby jeden žák odevzdal 2 kg odpadků za každý měsíc. Toto nařízení se však udržovalo pouze v hlášení na papíře, neboť ve skutečnosti

¹²⁴ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 6-7.

¹²⁵ Tamtéž, fol. 7.

¹²⁶ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 46.

¹²⁷ SOkA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika, fol. 15.

se celý sběr rovnal nule.¹²⁸ Tehdy tato sabotáž procházela, neboť v Kunštátě působil jako sběrač odpadků pan Šárka, který školám uznával jakékoli odevzdané množství.¹²⁹ Kromě toho museli žáci třídit brambory, pracovat na polích, kde například hubili plevel nebo zalesňovali pozemky, které byly vymýcené nadměrným kácením stromů pro válečné účely.¹³⁰

Válka a režim vedly ke strádání mnoha žáků. I přes stoupající nedostatek jídla se kunštátští učitelé a rodičovské sdružení snažili udržet stravovací akce pro žáky, kdy se dětem servírovala každý den polévka, přičemž se podávala bramborová, hrachová, drobová či trdelná.¹³¹ Situace se zhoršila od počátku školního roku 1941/42, kdy škola musela zajistit stravování v rodinách zámožnějších spolužáků. Vedle stravování byla nouze o oblečení a obuv, což mělo za následek, že se navyšovala absence hlavně přespolních žáků, obzvláště pokud byla zima či deštivé počasí. *„Žáci, hlavně přespolní, mají většinou jen jeden pár důkladnějších botů, ve kterých stále chodí do školy. Obuv chatrná se stále rozpadává, propouští vodu a způsobuje nachlazení, potřebuje častější opravy a znemožňuje pak žákům návštěvu školy.“* Tato chudoba, drahota a ztížené nákupní podmínky daly podnět k uspořádání besídek, na kterých se konaly sbírky pro strádající žáky.¹³²

4.4 Volný čas

Předurčení oblasti především pro zemědělské práce, které vyžadovaly sezónní setí a následovnou sklizeň, zásadně limitovalo možnost trávení volného času. S vyhlášením Protektorátu se tyto možnosti ještě zúžily, neboť nacisté zasáhli do několika oblastí života, které vedly k všeobecnému útisku. Po zabrání zbytku území usilovali především o odbourání národního vědomí Čechů, kdy očekávali, že se obyvatelstvo politicky a ideologicky asimiluje. Stejně tak i česká kultura měla odpovídat politickým cílům Třetí říše.¹³³ A tak se stávalo, že z knihoven mizely knihy nebo časopisy. Podobně se změnil i hudební či filmový repertoár.

¹²⁸ SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 74, Školní kronika (1940-1945), fol. 30.

¹²⁹ Tamtéž, fol. 30.

¹³⁰ SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953, fol. 5.

¹³¹ SOkA Blansko, fond Střední škola Kunštát, i. č. 239, Měšť. škola Kunštát, Protokoly z porad učitelského sboru 1935/36-1942/43, fol. 814.

¹³² PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980, s. 47.

¹³³ DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 11.

Následující text jsem rozdělila do dvou podkapitol, přičemž v první části jsem se zaměřila především na možnost samostatného trávení volného času, zatímco druhý oddíl se věnuje spíše kolektivní činnosti a hromadným akcím.

4.4.1 Možnosti trávení volného času

Není pochyb, že práce na poli a starost o hospodářství hodně zaměstnávaly lidi, ale i přesto si našli čas na odpočinek, který se však individuálně různil. Někteří upřednostňovali společnost, jiní preferovali zase samotu. Proto svůj čas zasvětili např. četbě knih. Během nacistické éry se však jednotlivé spisy stávaly stále více nedostatkovým zbožím. Na trhu zůstávaly pouze ty, ke kterým nacisté zastávali pozitivní přístup. Z tohoto důvodu se v knihovnách prováděly pravidelné revize. Pokud se při kontrole našla některá „škodlivá“ díla, tak musela být okamžitě odstraněna z oběhu. Stejně tak byly ponechávány jen některé noviny, které korespondovaly s německými cíli. Zpočátku se stahovaly hlavně komunistické či emigrantské knihy, avšak postupně se seznam nežádoucí literatury rozrůstal, přičemž se na něm objevovala různá díla pocházející ze zemí, se kterými se Německo nacházelo zrovna ve válečném konfliktu. Mimoto se omezení také týkala vydávání publikací mnoha českých autorů, mezi které patřil např. Petr Bezruč, František Halas, Josef Lada, Karel Čapek či Jaroslav Seifert. Během války mělo dojít k likvidaci všech sokolských, skautských, vojenských, legionářských, protihabsburských, socialistických publikací, dále děl o SSSR, Edvardu Benešovi či T. G. Masarykovi.¹³⁴ I když v řadě obcí panovala nouze o knihy, lidé v Kunštátě měli to štěstí, že zde od roku 1941 pobýval mnohem častěji František Halas, který se znal s několika místními občany, kdy se jim snažil zprostředkovat zakázaná díla. V tu dobu pracoval v nakladatelství Orbis. Na základě jeho korespondence s kunštátským učitelem Josefem Zejdou je však zjevné, že i on sám se potýkal s obtížným přístupem ke knihám: „*Je to bída! Nic slušného není k dostání...*“¹³⁵

Oproti knihám byla mnohem dostupnější kina, která se těšila velké návštěvnosti. V předválečném období udržovaly jejich činnost tělovýchovné organizace, obce nebo různé spolky.¹³⁶ V Kunštátě se o jeho provoz staral Sokol, po kterém neslo i název - Kino Sokol, avšak po likvidaci spolku bylo přejmenováno na Unio Bio. Průměrně se odehrálo osm

¹³⁴ UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, s. 442-443.

¹³⁵ PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980, s. 46.

¹³⁶ BEDNAŘÍK, Petr. *Arizace české kinematografie*. Praha: Karolinum, 2003, s. 73.

nebo devět snímků za měsíc, přičemž ty úspěšnější mezi českou veřejností se uváděly dvakrát či třikrát denně nebo i více dnů po sobě. Součástí promítání byl žurnál a krátký „kulturní“ film. Co se týče filmového žánru, tak se nejčastěji hrály detektivky, dramata, romantické filmy či komedie. Jako příklad lze uvést několik filmů, které se promítaly v kunštátském kině v roce 1942 - Hotel modrá hvězda, Studujeme za školou, Noční motýl. V repertoáru se však vyskytly i filmy s antisemitským podtextem. Takovou ukázkou reprezentuje německý film Žid Süß. S postupným zapojením ostatních zemí do války se omezila distribuce zahraničních filmů, což se vztahovalo především na snímky americké, britské či francouzské, které následovně nahradily německé, italské, maďarské či švédské filmy.¹³⁷

Jiní dávali zase přednost popovídání si se svými přáteli v místních hostincích, kde probíhaly často diskuze nad aktuálním děním. Hostince také představovaly místo, ve kterém docházelo k ilegálnímu poslechu zahraničního rozhlasu. Zvláštní oblibu si získalo především londýnské vysílání, ve kterém promlouvali členové exilové vlády k českému obyvatelstvu. Nacisté si toho všimli, proto odstranili krátké vlny z přijímače. I přesto si lidé poradili a využívali drátků pro opětovné naladění. Kromě hostinců se lidé setkávali za tímto účelem i u sousedů, kde se scházely i celé hloučky. Ke konci války byl poslech čím dál tím častější.¹³⁸

Jelikož především neděle byla dnem volna, tak si lidé mohli dovolit pořádání výletů. Oblast Kunštátska přitahovala od 30. let stále více turistů, k čemuž přispělo především otevření areálu v Rudce, který zahrnoval umělou pískovcovou Jeskyni Blanických rytířů, Burianovu rozhlednu, park, koupadlo a především unikátní čtrnáctimetrovou sochu Tomáše Gariggu Masaryka, která byla tehdy největší sochou v celé střední Evropě. Součástí rudeckého komplexu byla restaurace a penzion „Ševčík“.¹³⁹ Kromě toho se lidé zastavovali do Okresního muzea v Kunštátě, které bylo otevřeno od června 1937 na místě bývalé staré školy, a spravoval jej muzejní spolek. Kolem roku 1941 se zde nacházelo osm oddělení, která zahrnovala prehistorickou, keramickou, archivní, přírodní, národopisnou, numismatickou a válečnou sbírku. Další část byla věnovaná význačným rodákům a zasloužilým pracovníkům kraje.¹⁴⁰ Prosperující turistický ruch však narušil příchod nacistů, kteří v roce 1940 nařídili zničit obrovskou sochu prvního československého prezidenta,

¹³⁷ BILÍK, Petr a kol. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000, s. 67.

¹³⁸ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 56.

¹³⁹ DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůřkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 326.

¹⁴⁰ SKUTIL, Josef. *Moravská musea*. V Brně: Josef Skutil, 1941, s. 93-94.

kteřá stála v Rudce od roku 1928 a jejímž autorem byl Stanislav Rolínek.¹⁴¹ Ačkoliv se lidé snažili ji zamaskovat, tak i přesto byla odhalena a musela být zničena. Během likvidace se objevily ještě pokusy jejího rozřezání na kusy, které obyvatelé zamýšleli uschovat, avšak ani to se nakonec nezdařilo.¹⁴² Tímto Kunštátsko přišlo o velkou pýchu, kvůli které sem přijížděli lidi z celého státu. Dnešní návštěvník zde najde pouze pozůstatky obrovských bot.

4.4.2 Kulturní akce a spolkový život

Ačkoliv se ještě v roce 1938 uskutečnily akce, které se pojily se založením Československa, od 16. března tomu bylo jinak, neboť je nahradily oslavy spojené s Třetí říší a Protektorátem. Tyto svátečné dny souvisely především s narozeninami A. Hitlera a E. Háchy nebo s výročím založení Protektorátu. Nynější události se však zásadně lišily od prvorepublikových oslav, neboť neprobíhaly tak velkolepě jako v minulých letech. Slavnostní průvody doprovázené tancem a zpěvem vystřídal poslech z rozhlasu nebo předem zasílané projevy z úřadů. Všechny veřejné instituce, ať už se jednalo např. o školy či radnice, musely vyvěsit vlajky. Jelikož ne všichni disponovali říšskými prapory, tak postačovaly pouze protektorátní. *„Kdo prapory nevyvěsil, byl pokládán za neloyálního.“*¹⁴³ V prvních válečných letech se také nařizovalo vyvěšovat prapory v souvislosti s německými úspěchy na frontě, avšak od těchto zvyků se pozvolna upouštělo a zcela přestaly během roku 1943, což souviselo s navyšujícím se počtem německých porážek.¹⁴⁴

Kultura byla vždy úzce propojena se spolky, neboť jejich členové zajišťovali kulturní a společenské vyžití pro širokou veřejnost, čímž podporovali zásadně sociální rozvoj obcí. Vedle již dříve zmíněných řemeslných společenstev působily v Kunštátě tělovýchovné jednoty Sokol a Orel, které kromě sportovních aktivit zajišťovaly konání přednášek nebo divadel. Obzvlášť aktivní se zdá být dle zápisů kroniky Sokol, který se v minulých letech podílel na přípravách velkých akcí, např. padesátého výročí postavení sochy krále Jiřího v roce 1935 či na organizaci volejbalové turnaje uspořádaného na oslavu dvacátého výročí ČSR. Mimoto se jeho příslušníci účastnili i řady cvičení a řídili provoz kina. V obcích také fungovali hasiči, avšak jejich činnost se během války soustředila především na ochranu

¹⁴¹ *Jeskyně Blanických rytířů*. In: rudka.cz [online]. [cit. 27. 02. 2021]. Dostupné z: <http://www.rudka.cz/jeskyně>

¹⁴² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 91.

¹⁴³ Tamtéž, s. 114.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 114.

obce před požáry. Proto každou noc hlídkoval jeden hasič s trubkou na kunštátské radnici pro případ, že by hořelo či hrozila nějaká živelná pohroma.¹⁴⁵ Během okupace zasahovali hasiči při požáru dvou stodol a kůlny v Sebranicích v roce 1941. Další zásah se uskutečnil až ke konci války, kdy shozené fosforové bomby způsobily požár dvou kunštátských domků.¹⁴⁶

Co se týče jednotlivých kulturních akcí, tak jsou ještě v roce 1939 zaznamenány dvě akce podporující národní uvědomění Čechů. První se konala 13. srpna a jednalo se o okresní slavnost Mladého národního souručenství v Kunštátě, které se účastnili lidé v národních krojích, přičemž se zde tančila česká a moravská beseda.¹⁴⁷ Další událost se uskutečnila ve dnech 17. – 24. prosince v prostorách sálu kunštátské radnice, kdy šlo o výstavu české knihy, kterou připravili učitelé z Kunštátu. Výstava nabízela přibližně osm set exponátů, které se tematicky dělily do sedmi oddílů se samostatnou expozicí *ex libris*. Zvláště návštěvníci obdivovali tisky s autogramy, které poskytl Klement Bochořák a učitel Josef Zejda. Mezi vystavenými kusy se nacházel i dopis Petra Bezruče, rukopisně napsaná báseň Františkem Taufrem, podpisy s věnováním od Antonína Dvořáka, Karla Čapka, Vítězslava Nezvala či Františka Halase. Expozici zhlédlo přes pět set osob.¹⁴⁸ Kulturní požitek také zajišťovali divadelní ochotníci sdružující se z výše uvedených zájmových sdružení, členové Národního souručenství, místní osvěty nebo školy. Nejčastěji se hrály operety, pohádky či veselohry. Jednotlivá představení se hrála především v Sokolovnách či v Lidových domech. Z následujících uskutečněných kunštátských akcí lze ještě poznamenat výstavu lidového stavitelství a prací amatérských fotografů nebo expozici praktického houbaření v roce 1941.¹⁴⁹ Lidé spatřovali ve volnočasových aktivitách také únik od kruté protektorátní reality.

Slibný vývoj českého kulturního a společenského života narušily nacistické zákazy. Téměř veškeré taneční zábavy byly zakázány. Pokud se konaly, tak musely být pod dohledem starosty či četníků.¹⁵⁰ Zakazovala se i divadelní představení. Zde nutno podotknout, že se naskytly i případy, kdy lidé obcházelí tato nařízení a hráli nelegálně. Příkladem může být opereta *Hospůdka u Markyty*, kterou i přes zákaz okresního úřadu sehráli v Sulíkově

¹⁴⁵ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 102.

¹⁴⁶ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 243.

¹⁴⁷ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 33.

¹⁴⁸ PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980, s. 46.

¹⁴⁹ SOKA Blansko, fond Archiv městečka Kunštát, i. č. 140, Pozvánky na kulturní podniky v Kunštátě 1893-1942, fol. 11.

¹⁵⁰ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 34.

pro velký úspěch hned čtyřikrát.¹⁵¹ Další omezení se dotkla spolků. V dubnu 1941 byla zastavena činnost kunštátského Sokola. Jeho majetek, který zahrnoval náradí a harmonium, převzala škola. Klavír byl odvezen úplně pryč, sokolská knihovna byla zadržena. Busta Palackého, která se nacházela před Sokolovnou, byla ukryta. Následovný provoz kina spravoval V. Odehnal, přičemž veškeré výtěžky se odevzdávaly Němcům.¹⁵² Podobný osud postihl v říjnu i tělovýchovnou organizaci Orel. Jeho skromný majetek byl uložen u Jana Truhláře, hospodáře Lidového družstva v Kunštátě. Soupis jmění zahrnoval protokol o schůzích, pokladní deník, razítko spolku, hrazdu, bradla, 232 knih a vkladní knížku v hodnotě 218, 95 K.¹⁵³

Po likvidaci Orla a Sokola byli Češi lákáni do spolků Svazu pro spolupráci s Němci, avšak v Kunštátě se o tuto činnost nejevil zájem. Neuchytilo se zde ani Kuratorium pro výchovu mládeže¹⁵⁴ a to především díky vlivu vedoucích a rodin, které označovali organizaci za „Krematorium“.¹⁵⁵ Další prostředek pro prosazování germanizace představovala Veřejná osvětová služba, která vznikla v květnu 1943 z popudu Emanuela Moravce. *„Její úkolem byla kulturně politická výchova českého národa a jeho ovlivňování v pronacistickém duchu.“*¹⁵⁶ Následovně tento orgán zřizoval své pobočky v okresech, které zajišťovaly pořádání přednášek, kurzů němčiny, organizování oslav apod. Avšak ani tento pokus o převýchovu v této oblasti nevyšel, neboť většina nadiktovaných akcí se v oblasti neuskutečnila. Konaly se pouze dvě přednášky „O nové Evropě“, na které byli lidé zváni číslovanými vstupenkami, které se při přednášce kontrolovaly, a zároveň je navštívil i okresní osvětový referent a činitel osvětové služby z Brna. Podobná byla lhostejnost ke kurzům němčiny, které skončily po půl roce pro úplný nezájem.¹⁵⁷ Ačkoliv do Kunštátu byly zasílány různé propagační materiály, tak zůstávaly uskladněny u předsedy VOS p. Brablece. Neangažovanost se projevovala i pozdním zasíláním výkazů

¹⁵¹ Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1943.

¹⁵² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 100.

¹⁵³ SOkA Blansko, fond Četnická stanice Kunštát, i. č. 191, karton 102, Důvěrné spisy 1939-1941, fol. 1602-1606.

¹⁵⁴ Kuratorium vzniklo v květnu 1942 za účelem převýchovy české mládeže. Do této výchovné organizace se musela povinně přihlásit veškerá mládež ve věku od 10 do 18 let. Prostřednictvím sportovních a kulturních aktivit mělo jim být vštěpováno říšské a nacistické smýšlení. BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, s. 210.

¹⁵⁵ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 106.

¹⁵⁶ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 322.

¹⁵⁷ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 104.

jednatelem VOS, který je posílal až po několika upomínkách. Místní činitelé VOS se neúčastnili ani nařízených přednášek, schůzí či kurzů v Boskovicích nebo v Brně.¹⁵⁸

4.5 Další pracovní uplatnění během války

Ne všichni lidé se živili zemědělstvím či řemeslem. Nacházeli se zde také dělníci, kteří dojížděli do továren v Brně, Kuřimi a Adamově, nebo pracovali v místních dolech. Avšak i v této oblasti se projeví dopady hospodářské krize, které nesly následky v podobě nezaměstnanosti řady obyvatel. Tato obtížná situace je přiměla k tomu, aby začali pracovat v Německu, které se zrovna poohlíželo po nové pracovní síle. Další možnost přivýdělku představovaly stavební práce, které souvisely s výstavbou nových silnic. Postupem času však potřeba neustálého zbrojení a finanční tíseň dovedla Německo k zavedení systému totálního nasazení.

4.5.1 Nucené práce

Před vypuknutím druhé světové války se nacistické hospodářství soustředilo především na zbrojní průmysl, který vyžadoval dostatek pracovních sil. Z tohoto důvodu povolávali na výpomoc dělníky i z jiných evropských zemí. V tu dobu odcházela celá řada pracujících do Říše dobrovolně. Mezi nimi se vyskytovali i českoslovenští dělníci.¹⁵⁹ K odchodu je přiměla především těžká sociální situace, neboť se spousta lidí nacházela bez práce. Mimoto odcházeli za vidinou lepšího života, neboť náborové akce slibovaly vysoké výdělky, laciné ubytování, dlouhou dovolenou, levnou stravu a vysoké odlučné. V zemi se však začaly šířit informace o tvrdých pracovních podmínkách a surovém zacházení ze strany zaměstnavatelů. Důsledkem toho poklesl zájem o tuto práci, na což reagovaly říšské orgány nuceným nasazením dělníků.¹⁶⁰ Od září 1939 převzali agendu pro zajišťování pracovních sil nově zřízené úřady práce, které disponovaly pravomocí přiřazovat české

¹⁵⁸ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 105.

¹⁵⁹ JELÍNEK, Tomáš. Nucená práce v nacionálním socialismu. In: *Nepřichází-li práce k Tobě--": "Kommt die Arbeit nicht zu Dir--" : různé podoby nucené práce ve studiih a dokumentech*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti - Kancelář pro oběti nacismu, 2003, s. 16.

¹⁶⁰ HAVLÍKOVÁ, Jana. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004, s. 10-14.

obyvatele do Říše. Určité usnadnění jim přinesly pracovní knížky, díky kterým získávaly přehled o pracovním zařazení lidí v protektorátu.¹⁶¹

Počty odváděných osob se v průběhu války lišily. Stejně tak se měnila a zpříšňovala i nařízení týkající se nucených prací. V prvních válečných letech probíhaly odvody pozvolna. Zlom nastal až po neúspěchu Německa na východní frontě, kvůli kterému následovala v protektorátu totální mobilizace pracovní síly. Totální nasazení Čechů mělo vyřešit nedostatek německých dělníků ve válečném průmyslu, kteří odcházeli do armády.¹⁶² První větší soupis mužů proběhl v květnu 1942, kterého se museli zúčastnit všichni ve věku od 19 do 50 let. Následovně bylo jejich povinností nahlásit se k odvodu na radnici v Kunštátě. Výjimku tvořili ti, kteří disponovali větší výměrou jak 30 mír pole. Příkaz k odchodu do Říše obdrželi především práceschopní a svobodní muži.¹⁶³ Transporty s pracujícími mířily především do Německa a Dolních Rakous, přičemž pracovali především v továrnách a v dolech.¹⁶⁴

Aby došlo k zintenzivnění totálního nasazení, přistoupily okupační orgány na podzim 1942 na plán nasazení celých ročníků mládeže. Zpočátku se jednalo o ročníky 1921 a 1922, avšak později se škála rozšířila i na ročníky 1918, 1919, 1920 a 1924.¹⁶⁵ Povinné odvody se netýkaly pouze mužů, ale postihly i ženy. První ženské soupisy se prováděly v únoru 1943 a vztahovaly se na všechny od 18 do 45 let.¹⁶⁶ Další pracovní síla se rekrutovala z řad řemeslníků, neboť v roce 1943 nacisté zakázali provoz řemesel, která nesloužila pro válečné potřeby. V důsledku toho docházelo často k tzv. „přeškolení“, kdy lidé neznalí řemesla byli postaveni k soustruhu, a naopak řemeslníci dostávali do rukou krumpáč. Obyvatelé z Kunštátska byli často přiřazeni do zbrojovek v Brně, Kuřimi, Adamově či Blansku, kam mnozí denně dojížděli.¹⁶⁷

Vzrůstající odpor proti nucenému nasazení dával podnět k tomu, že se lidé snažili z něho vymanit. Narůstající strach z bombardování a špatných pracovních a životních podmínek přiměl dělníky k častějšímu útěku z nucených prací. Následovně útočiště hledali

¹⁶¹ HAVLÍKOVÁ, Jana. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004, s. 22-26.

¹⁶² Tamtéž, s. 28.

¹⁶³ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 117.

¹⁶⁴ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 101.

¹⁶⁵ JELÍNEK, Tomáš. Nucená práce v nacionálním socialismu. In: *Nepřichází-li práce k Tobě--": "Kommt die Arbeit nicht zu Dir--" : různé podoby nucené práce ve studiih a dokumentech*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti - Kancelář pro oběti nacismu, 2003, s. 25.

¹⁶⁶ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 122.

¹⁶⁷ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 101.

u svých známých nebo příbuzných, kde se následovně ukrývali před četníky.¹⁶⁸ Možnost, jak se zcela vyhnout pracovní povinnosti představovala práce v zemědělství. Zemědělci byli osvobozeni od totálního nasazení, neboť „zemědělství mělo tehdy známku nedotknutelnosti - musilo přece válku žít.“ Těto skutečnosti využívaly především ženy, které se hlásily dobrovolně k hospodářům.¹⁶⁹

Poslední totální nasazení probíhalo v rámci zákopových prací od roku 1944, které povolávalo i lidi ze zemědělství, továren či studenty. Voděradská kronika informuje o nasazení studentů celé VII. třídy boskovického gymnázia v Moravské Ostravě, kteří byli do válečného průmyslu zapojeni od 7. září 1944. Těto pracovní povinnosti se zúčastnil také sedmnáctiletý student Jiří Sérija z Voděrad. Studenti byli přiděleni na práci betonových krytů, která trvala od šesté hodiny ranní do šesté hodiny večerní. Studentům byla umožněna pouze půlhodinová polední přestávka. Stanovené úkoly vyžadovaly tahání cementu, drátu, traverz či navážení písku. Následovně od ledna do dubna 1945 museli kopat zákopy.¹⁷⁰

4.5.2 Stavební práce

Válečná léta přinesla výstavbu nových silnic, které měly zlepšit dopravní spojení. I přes Kunštátsko byly naplánované dva hlavní silniční tahy, které představovala dálkové silnice Plzeň – Moravská Ostrava a dálnice Vratislav – Vídeň. Jelikož se počítalo s rychlým dokončením těchto silnic, tak se přijímali na práci i místní lidi, kteří zase ve stavbě spatřovali možnost vydělání peněz. Tyto silniční práce změnily také vzhled místní krajiny.

4.5.2.1 Dálková silnice Plzeň-Moravská Ostrava

Výstavba dálkových silnic započala v Československu už před vznikem Protektorátu. V roce 1935 se poprvé objevily nápady postavit dálkovou silnici, která by propojila západ a východ republiky, avšak nakonec veškerá jednání ztroskotala. Situaci změnil až podpis mnichovské dohody, neboť vlivem zabránění pohraničí se narušila dopravní infrastruktura Československa. Zástupci první republiky se dohodli s Německem ohledně železnic, ale silniční doprava zůstala značně narušena. Tyto okolnosti si vyžádaly budování nových dopravních staveb, přičemž jednou z nich se stala dálková silnice

¹⁶⁸ SOKA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavce, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce, s. 56.

¹⁶⁹ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 101.

¹⁷⁰ SOKA Blansko, fond MNV Voděrad, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 29.

Plzeň – Moravská Ostrava.¹⁷¹ Trasa této dálkové magistrály byla naplánována i Kunštátskem, kdy měla vést od Hodonína u Kunštátu směrem na Rozseč, kterou měla objet obchvatem. Odtud směřovala dál na Sychotín a Kunštát. Dále měla míjet Újezd a pokračovat jižním obchvatem Sebranic k mimoúrovňové křižovatce s dálnicí Vratislav – Vídeň.¹⁷²

Projekt pro silniční část od Hodonína do Rozseče vytvořila firma Ing. Viktor Šamánek a spol. Brno. Samotná výstavba byla dána do rukou firmě B. Šmída z Poličky. Práce na této trase započaly v září 1940.¹⁷³ Převažující většina dělníků pocházela z kárného pracovního tábora z Hodonína, který vznikl v srpnu 1940 za účelem přechodného zařazení nezaměstnaných mužů na veřejně prospěšné práce.¹⁷⁴ Později se z kárného pracovního tábora stal cikánský tábor, jehož vězni se museli také zapojit do stavby dálkové komunikace, přičemž firma zajistila pouze několik odborných dělníků. Během výstavby se získávalo kamení ze dvou kamenolomů, přičemž jeden byl u tábora a druhý u sjezdu na Tasovice. Dále se používala úzkorozchodná stavební drážka tažená člověkem, koňské povozy, traktor, nákladní automobily a silniční válec. Stavba pokračovala až do roku 1943. Poté ji přerušily německé neúspěchy na frontě, které si vyžádaly převezení stavebního materiálu a zařízení na válečné účely.¹⁷⁵

Políčský podnik pana Šmída řídil také trať od Rozseče do Kunštátu a následovný průtah přes Kunštát, čímž mohl navázat na původní silniční práce v úseku Rozseč - Kunštát, na kterých se podílel už od roku 1938 v rámci projektu „Zlepšení a rekonstrukce okresní silnice Prostějov – Boskovice – Kunštát – Nové Město na Moravě – město Žďár“. Zde už pracovali dělníci, které poskytla firma. Při práci se využívaly především ruční nástroje, mechanická technika se moc neuplatnila. Písek a kámen se dovážel z lomu „na Mramorce“, z lomu velkostatku, ze Sychotína či z lomu „V trati“. Násypový materiál se vozil z „Vlčí z mole“ a kunštátské pískovny.¹⁷⁶ Během výstavby dálkové silnice prošla největší vzhledovou proměnou obec Sychotín. Se stavbou silnice se zde počítalo už od roku 1927, přičemž se vedly spory mezi Petrovem a Rozsečí, kudy nová cesta povede.

¹⁷¹ LÍDL, Václav – JANDA, Tomáš. *Stavby, kterým doba nepřála: výstavba dálnic v letech 1938-1950 na území Čech a Moravy*. 2. vyd. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2006, s. 5-7.

¹⁷² VYMĚTALÍK, Jiří. Dálková silnice Plzeň – Moravská Ostrava. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 304.

¹⁷³ Tamtéž, s. 304-305.

¹⁷⁴ HOLOVKOVÁ, Petra. Hodonín – tábor Žalov. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 224.

¹⁷⁵ VYMĚTALÍK, Jiří. Dálková silnice Plzeň – Moravská Ostrava. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 304.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 304-305.

Zástupci Rozseče si stáli za vybudováním silnice přes les Hýví, která by mířila do Rozseče, kdežto představitelé Petrova a Olešnice přesvědčovali o tom, že bude lepší vést silnici směrem na Petrov. Celý problém vyřešilo zahrnutí Sychotína do projektu výstavby dálkové silnice Plzeň - Ostrava, kdy se rozhodlo, že cesta bude procházet lesem Hýví. Z tohoto důvodu muselo být strhnuto několik domů nebo jejich částí, které překážely v cestě, přičemž k jejich vykoupení došlo na začátku roku 1939. Kvůli stavbě tak musela být zbourána většina stavení Josefa Kubece (č. 53), dům Františka Válka (č. 22) a Josefa Haška (č. 57), kovárna Leopolda Podsedníka (č. 26), hospodářská část stavení Karla Marečka (č. 19) a kuželna, která se nacházela u sychotínské hospody. Mimoto průtah silnice do Kunštátu už nevedl kolem sychotínských domků č. 1, 2, 3, 4, 5 a 63, ale byla vyměřena nová trať, která procházela panskou oborou.¹⁷⁷ V Kunštátě si výstavba vyžádala výškovou úpravu náměstí, vybudování propustků a odvodnění, dále se uskutečnilo sestavení drobných betonových objektů, dohotovení silničního tělesa a položení dlažby.¹⁷⁸ Tento úsek se podařilo do konce války dokončit, přičemž dnes patří k velmi frekventovaným místům silničního provozu.

Třetí plánovaná část vedoucí z Kunštátu dál k mimoúrovňové křižovatce zůstala pouze ve vypracovaném projektu firmy Ing. Jaroslava Součka z Prostějova.¹⁷⁹

4.5.2.2 Dálnice Vratislav – Brno – Vídeň

Další stavební ruch se pojí s výstavbou dálnice Vratislav – Brno – Vídeň. Počátky plánu pro realizaci stavby spadají do období krátce po mnichovské konferenci. Se svým požadavkem vybudovat dálnici vedoucí přes Moravu a východní Čechy vystoupil Hitler poprvé 11. října 1938. Následovně pověřil ministra zahraničních věcí Joachima von Ribbentropa, aby tento plán představil česko-německé komisy, pod kterou spadala oblast dopravy. Vzápětí si Hitler vynutil, aby byl pro dálnici vyhlášen statut exiteritoriality, který představoval pro Česko-Slovenskou republiku ztrátu pravomoci nad silničním pásem. Z dálnice se měl stát mezinárodní koridor. Jednotlivá jednání mezi německou a česko-slovenskou stranou proběhla velmi rychle. Na základě smlouvy odstoupila vláda druhé republiky požadované území Německu zadarmo. Už na konci

¹⁷⁷ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 59-61.

¹⁷⁸ VYMĚTALÍK, Jiří. Dálková silnice Plzeň – Moravská Ostrava. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 305.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 304.

roku 1938 byl zhotoven projekt stavby, kdy výstavbou dálnice byla pověřena německá firma RAG.¹⁸⁰ Její stavba měla vést i okrajem Kunštátska, konkrétně poblíž Drnovic, Voděrad a Sebranic. Starostové obcí, kterých se stavba dotýkala, byli následovně svoláni do Boskovic, kde jim sdělili, kudy bude dálniční komunikace procházet. Z tohoto důvodu přišla celá řada majitelů o své pozemky, u jiných mělo zase dojít k rozdělení polností, přičemž část pole měla být po obou stranách silnice.¹⁸¹

Domluvené pozemky a přichystané plány už nebránily realizaci, proto 11. dubna 1939 započala stavba. Jelikož se plánovalo, že se již na konci roku 1940 zpřístupní některé úseky, tak bylo nutné zajistit dostatek pracovních sil.¹⁸² „*Na dálnici přibírali stále více a více dělníků, takže tam mohli najít práci všichni nezaměstnaní v obci*“¹⁸³ Aby se získal co největší počet pracovníků, tak úřady slibovaly větší výdělek peněz, než který by dělníci získali v oblasti svého domova. Stavba každého stavebního dílu vyžadovala až 1 500 dělníků, proto nestačilo zaměstnat pouze obyvatele z okolních vesnic. Jejich množství se vždy odvíjelo podle délky úseku a náročnosti stavby. Lidem, kteří přicházeli ze vzdálenějších míst, se proplácelo cestovné nebo se ženatým poskytoval příplatek, ale ubytování si museli hradit sami. Sociálně slabším, kdy se jednalo především o otce početnějších rodin, byly poplatky za přenocování odpuštěny.¹⁸⁴

Pro pracující, kteří bydleli daleko od svých domovů, vznikaly ubytovací tábory. Ty se budovaly poblíž staveniště konkrétního stavebního dílu, což vyžadovalo dočasný pronájem polí, která tak poskytla prostor pro provizorní kanceláře, dílny, skladiště, garáže, ohřívárny apod.¹⁸⁵ Oblast Kunštátska spadá do stavebního dílu dálnice 33. Pro tento dálniční úsek se postavil stavební dvůr za obcí Drnovice a ubytovací tábor blízko lysického hřbitova.¹⁸⁶ Zázemí táborů představovala řada montovaných baráků, které měly dvojité stěny. Budova kuchyně byla zařízena společně s jídelnou, která zároveň představovala společenskou kulturní místnost s rozhlasovým přijímačem. Mimoto bylo v táborech nainstalováno poměrně moderní sociální zařízení, přičemž umývárna disponovala teplou i studenou vodou

¹⁸⁰ JANDA, Tomáš – LÍDL, Václav. *Německá průchozí dálnice*. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2008, s. 2.

¹⁸¹ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 29.

¹⁸² JANDA, Tomáš – LÍDL, Václav. *Německá průchozí dálnice*. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2008, s. 2.

¹⁸³ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 32.

¹⁸⁴ JANDA, Tomáš. Nedokončená dálnice Vratislav – Brno – Vídeň 1938 až 1942. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 309.

¹⁸⁵ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 32.

¹⁸⁶ JANDA, Tomáš. Nedokončená dálnice Vratislav – Brno – Vídeň 1938 až 1942. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 307-309.

a splachovacími toaletami. Do každého tábora vedl vlastní zdroj pitné vody. Za veškeré poskytnuté služby, to znamená za ubytování a celodenní stravu, museli pracovníci platit přibližně 1,20 RM denně. Jelikož sedmý den dostávali všechno zadarmo, tak průměrně utratili 1 RM za týden.¹⁸⁷ Stavební inženýři a mistři přesouvali své kanceláře do obcí, přičemž v Drnovicích se usadili v Lidovém domě.¹⁸⁸

Plánované otevření určitých úseků v roce 1940 vyžadovalo soustavnou práci, proto se zavedly dvě směny po deseti hodinách. Jak už bylo psáno výše, stavební díl dálnice číslo 33 zasahuje na území Kunštátska, který začíná na úseku dnešní silnice z Boskovic do Kunštátu, který křížuje železniční trať nedaleko Svitávky. Tento úsek končí za Lysicemi u Žerůtského potoka. Jeho celková vzdálenost činí tedy přibližně 8 km. Na základě výběrového řízení byla tato část stavby přidělena 13. května 1939 firmám Pittel & Brausewetter a Lanna, a. s., které nabídly nejlepší cenovou nabídku na realizaci projektu - 27 388 142 K. Tato suma měla pokrýt zemní práce, stavbu odvodnění či propustků, ale nezahrnovala betonové vozovky, dálniční mosty a mosty přes dálnici, které byly zadávány samostatně. Největší finanční investice si vyžádal most přes potok Úmoří blízko Drnovic. Kvůli jeho mohutné konstrukci činila jeho zadávací cena 948 599, 50 K. Ostatní dálniční mosty se postavily v tomto úseku zhruba o čtvrt až polovinu menší náklady. Jejich pozůstatky nacházíme dodnes v místě přes silnici nedaleko Lysic, dále přes potok Úmoří, přes silnici vedoucí do Drnovic a přes potok Výpustek u Voděrad.¹⁸⁹

Na konci roku 1940 se počítalo s výstavbou dvou mostů přes dálnici, ale se svou stavbou započal pouze most nacházející se východně od Lysic. V oblasti, kde měl vzniknout zbylý most, byl postaven provizorní dřevěný, který uchovával možnost dopravního spojení Voděrad s okolím. V létě 1941 se plánovala pokládka betonových vozovek, kvůli které firma Lanna, a.s. nakoupila sestavu finišerů Dingler z Německa, kterou přepravila už na staveniště. K samotné pokládce však už nedošlo, neboť 1. srpna 1941 bylo nařízeno omezení staveb. Stejně tak se neuskutečnila ani výstavba zamýšlené mimoúrovňové křižovatky u Skalice nad Svitavou s dálkovou silnicí Plzeň – Moravská Ostrava.¹⁹⁰

¹⁸⁷ LÍDL, Václav – JANDA, Tomáš. *Stavby, kterým doba nepřála: výstavba dálnic v letech 1938-1950 na území Čech a Moravy*. 2. vyd. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2006, s. 112.

¹⁸⁸ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 32.

¹⁸⁹ JANDA, Tomáš. Nedokončená dálnice Vratislav – Brno – Vídeň 1938 až 1942. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 306-309.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 308.

Dnes je většina nedokončeného dálničního tělesa zarostlá stromy. K vidění zůstaly pouze mosty.

Práce na stavbě dálnice skončily definitivně 30. dubna 1942. Ten den se přerušilo stavení téměř všech civilních staveb v Německu a v jeho okupovaných územích, neboť se nacistický stát nacházel ve finanční tísní.¹⁹¹ Následovně byla většina pracovníků předána úřadům práce, které jim přidělily práci hlavně ve zbrojovkách.¹⁹² Stejně tak byla i veškerá stavební technika zapojena do zbrojního průmyslu. Německé vojsko střežilo však osamělé staveniště až do konce druhé světové války.¹⁹³

4.6 Utlačované národnostní menšiny

Jedno z hlavních kritérií, od kterého se odvíjela celková kvalita života v protektorátu, bylo podmíněno tomu, ke které národnostní skupině člověk patřil. Zde záleželo silně na tom, jestli se jednalo o Čecha, Němce či příslušníka jiné národnostní menšiny. Židovské a romské etnikum patřilo k nejvíce utlačovaným vrstvám ve společnosti, neboť bylo dle nacistických zákonů považováno za rasově méněcenné obyvatelstvo. To mělo za následek, že většina příslušníků těchto národnostních menšin byla během války deportována do koncentračních táborů.

4.6.1 Postavení Romů

Už během existence Československa se snažily úřady regulovat kočovný život romského etnika, neboť se neshodoval s představou většiny společnosti. S vyhlášením Protektorátu se opět diskutovalo o této problematice, což vyvolala zvýšená migrace Romů a s ní spojená drobná kriminalita. Pro zamezení těchto problémů se využívala řada opatření, která postupně vedla k větší diskriminaci romské menšiny, např. zvýšený dozor nad potulnými Romy, zákaz jejich pobytu na určitých místech či zákaz táboření ve skupině přesahující rámec rodin. Jelikož se ani tato nařízení nedodržovala, přistoupilo se na přísnější

¹⁹¹ JANDA, Tomáš. Nedokončená dálnice Vratislav – Brno – Vídeň 1938 až 1942. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 307.

¹⁹² JANDA, Tomáš – LÍDL, Václav. *Německá průchozí dálnice*. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2008, s. 44.

¹⁹³ JANDA, Tomáš. Nedokončená dálnice Vratislav – Brno – Vídeň 1938 až 1942. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 307.

postupy, kdy ministerstvo vnitra nařídilo, že do konce ledna 1940 se musí všichni potulní Romové natrvalo usadit, jinak jim hrozilo zařazení do kárného pracovního tábora.¹⁹⁴

Zákaz kočování, první snahy o koncentraci Romů v prostředí kárných pracovních táborů a jejich jmenné soupisy dávaly podnět k pokračování protiromské politiky. Navíc do celé situace začaly vstupovat německé orgány, které od července 1941 nutily čím dál tím více českou protektorátní správu, aby zaujala říšský postoj boje proti kriminalitě v podobě preventivního opatření. Časem na jejich postup česká protektorátní vláda přistoupila, přičemž už 9. března 1942 vydala nařízení č. 89/42 Sb. o tzv. preventivním potírání zločinnosti,¹⁹⁵ které opravňovalo uvalení do policejní preventivní vazby a vztahovalo se i na tzv. asociály, kam spadali mj. „Cikáni a osoby kočující po cikánsku“. Výkon trestu se měl vykonávat ve sběrných táborech, které vystřídaly kárné pracovní tábory.¹⁹⁶

Prizpůsobení českých úřadů říšskému vzoru a jejich definitivní začlenění do aparátu okupantů už nebránilo zahájit otevřenou perzekuci Romů opírající se o rasovou politiku nacistů. V červenci 1942 zveřejnil generální velitel neuniformované protektorátní policie výnos o potírání cikánského zlořádu, který nařizoval soupis všech „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po způsobu cikánském“.¹⁹⁷ Na jeho základě došlo k rozdělení Romů na dvě skupinky, přičemž menší část mužů, kteří zrovna pobývali v preventivní policejní vazbě nebo se neprokázali produktivní prací či trvalým bydlištěm, se museli s celou svou rodinou odebrat do nově zřízených cikánských táborů, které vznikly na místě sběrných táborů.¹⁹⁸ Další zvrat přišel 16. prosince 1942, kdy Heinrich Himmler vydal rozkaz, ve kterém požadoval přímou nacistickou kontrolu nad „Cikány a cikánskými míšenci“ ze střední a východní Evropy, na jehož základě se začaly připravovat hromadné transporty Romů a Sintů do vyhlazovacího tábora v Auschwitz, kde většina z nich zemřela.¹⁹⁹

Smutnou historii utrpení mnoha příslušníků romského etnika zaznamenal i tábor v Hodoníně u Kunštátu, kde existovaly všechny tři výše zmíněné tábory (kárný pracovní, sběrný a cikánský), které izolovaly vězně z Moravy.

¹⁹⁴ KOKOŠKA, Stanislav. Internační tábory v Letech u Písku. In: *Nacistická okupace: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, s. 95-96.

¹⁹⁵ KOKOŠKA, Stanislav. Internační tábory v Letech u Písku. In: *Nacistická okupace: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, s. 98-99.

¹⁹⁶ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 41-42.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 44-45.

¹⁹⁸ NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 6.

¹⁹⁹ *Historie*. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

4.6.1.1 Kárný pracovní a sběrný tábor v Hodoníně u Kunštátu

Tzv. Kárný pracovní tábor II²⁰⁰ vznikl nedaleko obce Hodonín u Kunštátu v srpnu 1940 na základě výnosu ministerstva vnitra.²⁰¹ Původní záměr zrodu nepředstavoval koncentraci příslušníků pouze romského obyvatelstva, ale měly se sem zařazovat všechny osoby starší 18 let, které se štítily práce a zároveň se nemohly prokázat řádně zajištěným způsobem obživy.²⁰² Po otevření tábora se kontrolovalo, zdali i Romové dodržují zákaz kočování a projevují ochotu k práci. Pokud se zjistilo, že ustanovení nerespektují, tak byli posíláni do těchto pracovních táborů a u jejich jmen se v evidenci zapisovalo červené písmeno C, které značilo romský původ.²⁰³

Hodonínský tábor se nacházel v lese Ubčině, přičemž vzdálenost k nejbližší železniční stanici Nedvědice činila přibližně 10 km a do Skalice nad Svitavou 23 km. Komplex tábora se skládal ze tří hlavních dřevěných budov, přičemž dvě byly vytvořeny během roku 1940. Třetí se dočkala výstavby o rok později. Další baráky zahrnovaly kuchyň, hospodářskou a administrativní budovu. Ačkoliv celý areál obklopoval vysoký plot, přesto podléhal přísnému střežení. O správu a řízení tábora se staral bývalý nadporučík četnictva, pod jehož velení spadal další technický personál, kam příslušel vedoucí služeb, zástupce ředitele, dozor v kuchyni, vedoucí kanceláře nebo lékař. Mimoto se zde vyskytovalo 35 dozorců, kteří pocházeli převážně z řad bývalých četníků, vězeňských dozorců či policistů.²⁰⁴

Přicházející vězni byli rozděleni do tří skupin, které odpovídaly přidělené délce pobytu v táboře. První pojímala osoby, jejichž zdejší setrvání bylo vyměřeno na tři měsíce, druhá seskupovala lidi, kteří zde měli zůstat minimálně čtyři měsíce a v posledním oddělení se vyskytovali ti, jejichž pobyt byl stanoven na minimálně šest měsíců. Celkový počet příslušníků tábora závisel vždy na ubytovací kapacitě, přičemž každá dřevěná budova pojala maximálně 100 lidí. Kromě toho záleželo na potřebnosti pracovní síly, která se odvíjela od ročního období, kdy například v zimě se nepotřebovalo tolik pracovníků, neboť zamrzlá půda a sníh zásadně omezovaly možnost práce na dálkové silnici Plzeň – Moravská Ostrava

²⁰⁰ Římská číslice II znázorňuje označení, že se jednalo se o druhý zřízený tábor na území Protektorátu. První se nacházel v Letech u Písku.

²⁰¹ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1973, 25 (3), s. 279.

²⁰² KOKOŠKA, Stanislav. Internační tábory v Letech u Písku. In: *Nacistická okupace: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, s. 96.

²⁰³ Tamtéž, s. 97.

²⁰⁴ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1973, 25 (3), s. 279.

a v kamenolomech.²⁰⁵ Romové tvořili od 5 do 25 % vězňů, přičemž jejich příchod do Hodonína reguloval zemský úřad v Brně. Vyšší přítomnost romské populace v táboře nastávala především v zimních měsících, neboť v tomto období romské rodiny často strádaly, což nutilo jejich živitele k drobným krádežím a žebrotě.²⁰⁶

Po příchodu do tábora podstoupil každý vězeň lékařskou prohlídku. Poté obdržel pracovní výstroj, stejnokroj, polní láhev s příborem a jídelní misky. Následovně mu přidělili ve společné ubikaci pryčnu se slamníkem, přičemž zároveň dostali prostěradlo i s příkrývkou. Jejich den v táboře vypadal téměř pokaždé stejně. Po budíčku a ranní rozcvičce zasedli ke snídani, odkud odcházeli v půl osmé pracovat. Většinou z nich byla uložena práce na výstavbě dálkové silnice, kdy se věnovali budování úseku vedoucího ze Štěpánova do Rozseče, přičemž tato náročná činnost trvala do 17:30. Během té doby jim umožnili pouze hodinovou přestávku na oběd. Po návratu do tábora se provádělo čtení rozkazu a rozdávání pošty, připravovalo topivo, vydávala se večere a zadávala se práce na další den. Ve 20:00 proběhlo spočítání všech táborových příslušníků, po kterém byli zavřeni na své ubikace.²⁰⁷

V roce 1942 se přihodilo v táboře několik zásadních změn. První se udála hned 1. ledna, kdy kárný pracovní tábor nahradil sběrný tábor. Po vydání nařízení o preventivním potírání zločinnosti se z tohoto tábora stalo vazební místo, kde bylo kriminální policii dovoleno uvalovat na vězně časově neomezenou vazbu.²⁰⁸ Nyní se zde izolovali zločinci, nebezpečné osoby či osoby asociální. Pod pojmem asociální osoby se rozuměli potulní Cikáni a jiní podobní tuláci, žebráci, povaleči, opilci a lidi, kteří žili z nečestných výdělků (např. prostituce).²⁰⁹ Tento tábor však neměl dlouhého trvání, neboť už 31. července 1942 došlo k jeho zavření, neboť ho měl zaměnit nově otevřený cikánský tábor. Od srpna 1940 do července 1942 prošlo zdejším táborem celkově 1032 vězňů, z toho bylo 167 Romů.²¹⁰

²⁰⁵ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1973, 25 (3), s. 279-281.

²⁰⁶ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 3. doplněné vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995, s. 34-35.

²⁰⁷ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1973, 25 (3), s. 281.

²⁰⁸ SCHUSTER, Michal. *Okupace a převzetí německých zákonů a nařízení*. In: holocaust.cz [online]. 11. 11. 2020 [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-romu-po-vzniku-protektoratu/okupace-a-prevzeti-nemeckych-zakonu-a-narizeni/>

²⁰⁹ KOKOŠKA, Stanislav. Internační tábory v letech v Písku. In: *Nacistická okupace: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, s. 99.

²¹⁰ *Historie*. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

V souvislosti s likvidací tábora transportovali 90 chovanců kromě Romů do donucovací pracovny do Brna, přičemž zbývajících sedm Romů zůstalo na dosavadním místě a stali se tak prvními vězni hodonínského cikánského tábora.²¹¹

4.6.1.2 Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu

V návaznosti na kárný pracovní tábor byl oficiálně 1. srpna 1942 zřízen v Hodoníně u Kunštátu cikánský tábor pro moravské Romy. O den později začali sem již přicházet na časově neomezenou dobu první romské rodiny či jednotlivci. Ze vzdálenějších koutů Moravy posílali Romy nejdříve do donucovací pracovny v Brně, odtud je potom vypravovali vlakem do Skalice nad Svitavou nebo Nedvědice, odkud je pak hromadně odváželi v nákladních autech přímo do tábora.²¹² Během jednoho měsíce přibylo do tábora 1214 nových vězňů, z toho však někteří zemřeli, uprchli nebo byli propuštěni na základě výnosu kriminálního oddělení brněnského policejního ředitelství. Konečný stav činil tedy ke konci srpna 1053 uvězněných osob, což však značně překračovalo ubytovací kapacitu, která poskytovala pouze 300 míst. Z tohoto důvodu hledalo vedení náhradní alternativu, která se vyřešila dočasným ubytováním nadpočetných vězňů v zabavených kočovných vozech a stanech. Ačkoliv se v nejbližší době vybudovaly další tři obytné baráky a jedna izolační budova, přesto přístavby zajistily navýšení míst pouze pro 800 lidí. Situace se změnila teprve až v lednu 1943, kdy poklesl počet vězňů v důsledku útěků, propuštění, úmrtí či jejich deportací do vyhlazovacích táborů.²¹³

Co se týče personálního obsazení, tak na pořádek v táboře dohlíželi vězeňští funkcionáři, kteří zodpovídali za kázeň, čistotu, řádný výkon práce, budiček, večerku apod. Tento personál zahrnoval velitele světnic, baráků, pracovních skupin a dozorkyně nad dětmi,²¹⁴ kteří byli úmyslně dosazováni z řad krutých Romů. Disciplína se udržovala různými způsoby, přičemž se využívalo i násilí.²¹⁵ Tresty se dávaly podle druhu provinění se. Jednu z možností představovalo udělení osobní důtky, odejmutí z některých výhod, přidělení náročné práce či uvalení do vězení.²¹⁶

²¹¹ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 62.

²¹² NEČAS, Ctibor. *Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 26.

²¹³ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 63.

²¹⁴ Tamtéž, s. 48-49.

²¹⁵ Tamtéž, s. 66.

²¹⁶ NEČAS, Ctibor. *Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 28.

Pokud jde o samotné vězně, tak hned po příjezdu do tábora je čekala vstupní lékařská prohlídka. Následovně museli být všichni muži, zahmyzené ženy a děti ostříhání dohola. Ostatní ženy a děti se stříhaly nakrátko. Poté muži vyfasovali pracovní oděv, zatímco dětem a ženám se nechalo jejich původní oblečení. Výjimku tvořily pouze ty, které pracovaly mimo tábor, přičemž v tomto případě obdržely pracovní kalhoty.²¹⁷

Vězni se dělili celkem na tři skupiny. První skupina seskupovala muže, kteří byli starší 14 let. Druhou představovaly ženy starší 14 let a v poslední byly děti mladší 14 let. Celkový režim v táboře a rozvrh práce se odvíjel od věku vězňů, pohlaví, ročního období, svátků či dne v týdnu. V letním období byli vězni probuzeni v pět hodin, kdežto v zimě byl budíček v šest hodin. Svátky a neděle umožňovaly vězňům o hodinu delší spánek. Dětem do deseti let se toleroval spánek o hodinu delší. Po rychlém umytí a ustlání pryčny následovala snídaně, která se vydávala přednostně vězňům, kteří odcházeli na práci mimo tábor. O přípravu jídla se staraly hlavně ženy. Po snídani šli vězni pracovat podle přidělených pracovních uskupení. Někteří byli pověřeni výstavbou dálkové silnice Plzeň – Moravská Ostrava, další zase pracovali v kamenolomu nebo na jiných fyzicky náročných činnostech. Ti méně schopní práce zůstávali v táboře, kde pracovali v táborových dílnách nebo vykonávali domácí práce.²¹⁸ Vězeňkyně a starší děti, které působily mimo tábor, tak především tloukly šterk, vozily hlínu a kamení či srovnávaly terén. Jiné ženy čistily prostory tábora, vařily, posluhovaly personálu nebo dohlížely na děti a nemocné.²¹⁹ Denní pracovní doba byla stanovena minimálně na deset hodin, při které byla pouze hodinová pauza na oběd. Kontrolu nad dětmi zastávala hlavně dozorkyně, která dětem mladším deseti let zadávala menší pracovní úkony, kdežto starší pomáhali pracovním skupinkám uvnitř tábora. Mimoto vyučovala děti školního věku asi jednu hodinu denně základním věcem, jako bylo čtení, psaní a počítání. Po návratu z náročného pracovního dne se vězňům podávala večeře. Večerka závisela opět na ročním období. V letních měsících začínala v 21:00, zatímco v zimě se ubikace zavíraly v 20:00. Mladší děti mohly chodit spát o hodinu dříve. Jakékoli narušení nočního klidu se trestalo.²²⁰

Není divu, že táborové podmínky donutily mnohé vězně k pokusům o útěk. K těm docházelo ponejvíce mimo tábor při pěších eskortách k okresnímu soudu do Kunštátu

²¹⁷ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 27.

²¹⁸ Tamtéž, s. 27.

²¹⁹ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 67.

²²⁰ NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 27-28.

nebo v pracovních skupinách, kdy vězni využívali vyčerpání dozorců, čímž se nabízela i větší šance úspěšnosti než ve střeženém táboře. Ale i přesto se objevili tací, kteří riskovali svůj život útekem přímo z tábora, který podnikali nejčastěji v noci, odkud se snažili dostat do lesa, který obklopoval celé prostranství tábora. Více jak polovina těchto úteků skončila však neúspěchem.²²¹

V táboře panovaly všeobecně nevyhovující podmínky pro život, které zapříčinily špatný zdravotní a tělesný stav vězňů, což způsobilo zejména nedostatečné stravování a vysoká koncentrace lidí v ubikacích. Podle výpovědi táborového lékaře MUDr. Josefa Habance byli vězni neuvěřitelně špinaví, zavšivení, vyhladovělí i otrhaní. Tyto nežádoucí poměry měly za následek, že se mezi lidmi začaly šířit různé nemoci, kdy nejčastěji trpěli trachomem, pohlavními chorobami, spalničkami, planými neštovicemi, záškrtem, černým kašlem či tuberkulózou plic a kostí. Na zvyšující se počet nemocných pohlížely úřady s určitými obavami, protože měly strach o průceschopnost vězňů.²²² Nejzávažnější epidemie, která se v táboře objevila, byla epidemie břišního tyfu, která zde vypukla na konci roku 1942. Z tohoto důvodu se vyklidil 7. ledna 1943 barák, který původně sloužil jako ubytovna pro děti, kam se poté izolovali všichni, kteří jevíli příznaky nemoci. Stav byl tak vážný, že se 19. ledna zastavilo dodávání vězňů do veřejné nemocnice. Jelikož žádná opatření nepomohla, musel být tábor od 17. února hermeticky uzavřen, kdy jej nesměl nikdo opustit.²²³ Od vzniku tábora stoupla výrazně křivka úmrtnosti. Zpočátku se mrtvá těla pochovávala na hřbitově v Černovicích, avšak časem byla mortalita tak obrovská, že se muselo přistoupit k vybudování nouzového hřbitova vedle tábora, kde se pohřbívalo do hromadných hrobů.²²⁴

Vyvrcholením utrpení vězňů byla jejich hromadná deportace do koncentračního tábora Auschwitz, která se v Hodoníně provedla ve třech fázích. První převoz se uskutečnil 7. prosince 1942 v rámci transportu tzv. asociálů, při kterém bylo vypraveno 75 osob do Auschwitz I. Druhý se realizoval 21. srpna 1943 do Auschwitz II-Birkenau, kde se již nacházelo 767 vězňů, což byli prakticky skoro všichni, z nichž nejmladší se narodila teprve 18. dubna 1943.²²⁵ Poté zůstalo v hodonínském táboře pouze 62 vězňů, z nichž jedna žena zemřela a jednu osmiletou dívenku si osvojila rodina z Olešnice.

²²¹ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 64.

²²² Tamtéž, s. 66-67.

²²³ NEČAS, Ctibor. *Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 30.

²²⁴ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 68.

²²⁵ Tamtéž, s. 68-69.

Dalších 26 vězňů bylo časem propuštěno na svobodu, 22 Romů neschopných transportu převezli do brněnské zemské donucovací pracovny a zbývajících 12 pověřili vyklíčením prostoru. Poslední hromadný transport s hodonínskými vězni směřoval do Osvětimi 27. ledna 1944.²²⁶

Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu zanikl oficiálně 1. prosince 1943.²²⁷ Podle dostupných pramenů se zde od srpna 1942 do září 1943 koncentrovalo 1396 lidí, z nichž minimálně 207 osob tam zemřelo.²²⁸ Po odvozu všech Romů se prostory tábora využívaly i nadále. Nejdříve fungoval jako pracovně výchovný tábor, pak si zde zřídil wehrmacht cvičiště. Následovně byla zde zbudována vojenská nemocnice Rudé armády a tábor pro rumunská vojska. V roce 1946 sem byli posíláni staří Němci, kteří nebyli schopni odsunu. V letech 1949 a 1950 sloužilo prostranství jako tábor nucené práce, kam byli internováni odpůrci komunistického režimu. Potom se prostory využívaly až do roku 2009 pro rekreační účely.²²⁹ Dnes je na místě tábora zřízen Památník holokaustu Romů a Sintů, který spravuje Muzeum romské kultury.

4.6.2 Postavení Židů

Vedle příslušníků romského etnika žilo na území protektorátu i židovské obyvatelstvo. Německá okupace znamenala také pro Židy období plné diskriminace a pronásledování, protože nacisté si kladli za cíl vyřadit je zcela ze společenského i hospodářského života. Jejich každodenní život korigovaly neustále nově vydávané předpisy, které vedly k tomu, že se z nich stala prakticky bezprávná skupina obyvatel, kdy např. nemohli vykonávat většinu povolání, jezdit veřejnou dopravou či svobodně se pohybovat. Dále nesměli využívat veřejných zařízení (např. poštu) a podílet se na řízení podniků. Byl jim zamezen také vstup do restaurací či kaváren.²³⁰ Kromě toho byli povinni nosit na oděvu šesticípou hvězdu.

Jejich životní cesta nabrala obrátky po nástupu Reinharda Heydricha, který zahájil jejich vývoz mimo oblast protektorátu za účelem masového vyvražďování. Stejný osud postihl i dvě židovské rodiny z Kunštátu, které byly deportovány do koncentračního tábora

²²⁶ NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999, s. 116-117.

²²⁷ NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 69.

²²⁸ *Historie*. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

²²⁹ HOLOVKOVÁ, Petra. Hodonín – tábor Žalov. In: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 224.

²³⁰ MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012, s. 198-199.

v roce 1942. V prvním případě šlo o vdovu po Josefu Karpelesovi, zatímco ve druhém se jednalo o nájemce kunštátského pivovaru Hugo Friše a jeho ženu s dcerou,²³¹ kteří byli nejdříve odvezeni do Terezína a následovně do Polska, kde tragicky zahynuli v plynové komoře.²³²

4.7 Odbojová činnost, partyzánské hnutí a následné důsledky

Většina českého národa odmítala přistoupit na nacismus, avšak našla se pouhá část lidstva, která si troufla proti němu bojovat. I na Kunštátsku se vyskytovaly osoby, které působily v ilegalitě. Samotná odbojová činnost zesílila v oblasti až s příchodem partyzánů. Ačkoliv se jejich aktivita týkala především zpravodajské, průzkumné a organizátorské činnosti, přesto někteří zaplatili za jejich pomoc daň nejvyšší – smrt.

4.7.1 Místní odbojová činnost

Už od počátku německé okupace se v zemi objevoval odpor proti nastolenému režimu, který se snažili nacisté potlačit. Lidé na to reagovali tím, že se začali nelegálně sjednocovat v odbojových organizacích. I přes pohružku, že jakákoli účast na odboji může znamenat smrt, objevily se na Kunštátsku osoby, které se zapojily do protinacistické činnosti. Jedna taková skupina se vytvořila i v Kunštátě a působila zde až do konce druhé světové války. Její zástupci se poprvé setkali 22. června 1941 ve stavení u Marků, přičemž se jednalo o okruh přátel, kteří se zúčastnili první světové války. Mezi nimi se nacházel Marek, Vošlajer, Křížek, Antonín, Jan a Leopold Šamšulovi. „*Nikdy dříve se takto nesešli, ale náhle si rozuměli, věděli, o co jde, a co je nejen jejich zájmem, ale vůči spoluobčanům i povinností.*“²³³ Toto seskupení se záměrně nerozšiřovalo, kdy nepřibírali mezi sebe žádné nové členy. Jejich aktivita spočívala spíše ve zpravodajské činnosti. Od svých známých zjišťovali informace o aktuálním dění, o kterých následovně společně diskutovali. Mimoto poslouchali cizí rozhlas. Členové skupiny také věděli o ukrytých zbraních, které se nacházely různě po Kunštátě. V posledním roce války změnili své působiště. Nové zázemí

²³¹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 94.

²³² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 99-100.

²³³ ŠMERDA, Jiří a kol. *Kunštátský almanach 1280-1980*. Kunštát na Moravě: Místní národní výbor, 1980, nestránkováno.

nalezli v domě u Vošlajerů, který se nacházel blíž k okraji obce. Spolu se změnou místa přenesli i zbraně, které schovali do podzemních úkrytů ve „Vlčí zmole“.²³⁴

Mezi další, kteří se podíleli na odbojové činnosti, patřili Antonín Pěta, řídící učitel z Nýrova, dále Emil Skála, starosta z Nýrova a Leopold Kunc, řídící učitel z Hlubokého. A. Pěta se připojil k odbojovému hnutí prostřednictvím dřívějšího kolegy Františka Bednáře, se kterým se seznámil během učitelského působení na Českotěšínsku. F. Bednář působil aktivně v organizacích Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme. Jeho úkol spočíval v převádění perzekvovaných osob do zahraničí. Během těchto ilegálních přesunů měl pomáhat i A. Pěta, přičemž se plánovalo, že poskytne pronásledovaným dočasnou skrýš, dokud nebudou vyhotoveny nové falešné průkazy. Aby rozpoznal lidi ve skutečném ohrožení, měli se příchozí prokázat útržkem z pohlednice, kdy její zbývající část držel Pěta u sebe. Řídící učitel našel podporu u starosty Emila Skály, se kterým úzce spolupracoval, neboť se Pěta staral o rozdělování potravinových lístků. Na konci června 1942, v době druhého stanného práva, se objevil v Nýrově první žadatel o azyl, kterého poslal F. Bednář. Jednalo se o Vladimíra Mazala, zaměstnance přerovské továrny, která se zabývala výrobou vojenských optických přístrojů. Po domluvě nýrovského starosty a řídícího učitele se rozhodlo, že Mazal zůstane u Skály.²³⁵ Na začátku října 1942 přišel do Nýrova i sám Bednář, který se společně s Mazalem ukrýval několik dnů ve starostově stodole a zajistil mu nové falešné doklady se jménem Mazálek. S přicházející zimou však už seník jako úkryt nepostačoval, proto se Mazal přemístil do Třebětína u Letovic, kde chvíli pobýval u řídícího učitele Přemysla Micka a poté se přesunul zpět na Kunštátsko, přičemž nová skrýš se naskytlá u Kunců v Hlubokém.²³⁶ Po třech týdnech však jeho útočiště odhalilo gestapo, které si pro něho přišlo 20. listopadu 1942. Spolu s ním odtáhli řídícího učitele Leopolda Kunce a jeho matku. Následoval odvoz Kunce do Kounicových kolejí v Brně, odkud byl převezen do Vratislavi. V červnu se konalo soudní přelíčení v Ostravě, kde si vyslechl konečný verdikt – odsouzení k trestu smrti, přičemž byl obžalován ze spoluúčasti a podpory ilegální protistátní organizace. Jeho život byl ukončen popravou 22. února 1945, která se uskutečnila v Praze na Pankráci. Co se týče paní Kuncové, tak soud přistoupil na její propuštění. V souvislosti s nelegálním přechováváním Mazala dorazilo gestapo hned 23. listopadu 1942 do Nýrova, kde zatkli E. Skálu. Po dobu jeho nepřítomnosti ho ve funkci

²³⁴ ŠMERDA, Jiří a kol. *Kunštátský almanach 1280-1980*. Kunštát na Moravě: Místní národní výbor, 1980, nestránkováno.

²³⁵ PADĚRA, František a kol. *Nýrov 1368-2018*. Nýrov: Obec Nýrov, 2018, s. 32.

²³⁶ KOPEČEK, Pavel. *Cílem byla svoboda: odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v období nacistické okupace v letech 1939-1945*. Praha: EPOCHA, 2015, s. 125-126.

starosty nahradil Antonín Pěta. Netrvalo to však dlouho, neboť i pro něho si 3. března došli. Následovně ho čekal obdobný osud jako Leopolda Kunce. Ze tří mužů, kteří se podíleli na úkrytu Vladimíra Mazala, přežil pouze Emil Skála. Ten strávil dva a půl roku v několika věznicích, přičemž se navrátil domů s podlomeným zdravím až 18. května 1945.²³⁷

Perzekuci neunikl ani František Pokorný z Voděrad, kterého zatklo gestapo 16. listopadu 1943 za šíření odbojových letáků a peněžní podporu manželky dělníka, které dal peníze za jejich distribuci, protože její muž zmizel. Nejdříve odvezli Pokorného do Kounicových kolejí, kde prožil 10 týdnů v bídě, hladu a mučení. Odtud ho převezli k soudu do Vratislavi spolu s dalšími osmdesáti lidmi, kteří byli zapojeni také do této akce. Zde mu vyměřili tři roky vězení a pokutu ve výši 19 000 K. Po Františkově zatčení zůstala jeho žena odkázaná pouze na plat svého devatenáctiletého syna. Po soudu ho přepravili do Německa, kde pracoval pod dozorem při odlévání železa u vysokých pecí. V posledním roce války musel podstoupit několik transportů do různých německých měst. Po příjezdu do Lipska uzavřeli vězně do sklepa, kde demontovali rozbitá letadla až do osvobození města Američany. Při návratu do vlasti je zadrželi u Wallheimu opět Němci, kteří je znovu uvěznili. Propuštění se dočkali po pádu Berlína, přičemž do Voděrad se František dostal 12. května.²³⁸ Mezi další perzekvované osoby patřili drnovičtí občané Vlastimil Všianský a František Měcháček kvůli účasti v protinacistickém odboji či Josef Lepka ze Zbraslavce za nepřátelské chování vůči Říši. Všichni tři útrapy nacistického mučení přežili.

4.7.2 Partyzánské hnutí a jeho dopad na obyvatele

Zesílení odbojové činnosti v oblasti souvisí až s příchodem partyzánů. Členitost terénu a zalesněnost Kunštátska přímo nabízely příhodné podmínky pro jejich ukrývání.²³⁹ Zárodečné jádro partyzánského seskupení představovali sovětští uprchlíci z německých zajateckých táborů. První zprávy o jejich výskytu se objevují v roce 1943, přičemž k jejich základnímu opěrnému bodu patřila i obec Tasovice. Časem si zřídili zmljanku, která ležela poblíž obce Prosetín.²⁴⁰ Další skupina se usadila nedaleko Rudky. Jejich tajné místo však odhalily ženy, které zrovna sbíraly roští. Z tohoto důvodu byli nuceni hledat nový úkryt,

²³⁷ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 28-29.

²³⁸ SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 27.

²³⁹ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 5.

²⁴⁰ Pamětní kniha městečka Olešnice, 2004, s. 88-89.

který našli v „Dufkově zmole“ mezi Nýrovem a Újezdem. I tato skrýš však byla brzy objevena chlapcem, který tam sbíral houby. Následovně si uprchlíci vyhlédli nové místo na kopci přezdívaném Hradisko, kde si vytvořili novou, prostornou a lépe ukrytou zemljanku. Zároveň byli ve spojení s místními lidmi, neboť bez jejich pomoci by se neobešli. Vyhledávali především jedince, kteří pracovali v lese či na vzdálenějších polích. Mezi jejich prvními podporovateli byl hajný Bedřich Lepka, který bydlel v hájovně nedaleko zemljanky. Postupem času se našli i další, kteří i přes hrozící zatčení započali spolupráci s uprchlíky. Místní jim poskytovali jídlo, oblečení, anebo v případě zranění i ošetření. Dále jim podávali informace o rozmístění německých hlídek či četnických stanic nebo zprávy z fronty. Pokud to bylo nutné, tak jim zprostředkovávali i azyl.²⁴¹

30. září 1944 byla vysazena patnáctičlenná skupina parašutistů z partyzánského oddílu Jermak u Račic na Vyškovsku, kteří měli zajistit organizátorskou, politickou a materiální pomoc partyzánům na Dražanské a Českomoravské vrchovině. Další jejich práce spočívala ve zpravodajské a diverzní činnosti a sjednocování protifašistického odboje v určité oblasti. Na základě toho se vytvořilo pět operačních organizátorsko-zpravodajských skupin, které zjišťovaly možnost spolupráce na určitém území. Na Kunštátsko vyrazila skupina pod vedením M. F. Petrovského. Krátce na to ji následovala druhá rozvědková v čele s L. J. Železníkem. Následovně členové Jermaku zkontaktovali sovětské uprchlíky z Hradiska, kteří se k nim přidali. Mimoto se snažili o součinnost i s jinými skupinkami z okolí. Navázali tak kontakt s uprchlíky od Prosetína či od Veselí nebo s příslušníky organizovaného výsadku Dr. Miroslav Tyrš. Začaly se tak vytvářet organizované partyzánské oddíly.²⁴² Po seskoku partyzáni vlastnili určitou výzbroj, avšak ta jim zřejmě nepostačovala, neboť přepadli hájenku v Rozseči, odkud sebrali zbraně a náboje. Kromě toho jsou známy případy, kdy zabavovali místním lidem potravu a další věci.

Aby se zhodnotil prozatímní vývoj akce, mělo dojít 7. prosince 1944 ke schůzce ve Žďárné, ale setkání přerušilo gestapo. Tato událost přiměla partyzány k tomu, aby se z Dražanské vysočiny přemístili na Českomoravskou vrchovinu. Přejít partyzánů z Boskovicka na Žďársko a Bystřicko se uskutečnil přes Kunštátsko, přičemž nýrovská zemljanka představovala na přelomu roku 1944 a 1945 mezistanici pro partyzánské přesuny. Poslední přemístění příslušníků Jermaku na Vysočinu se uskutečnilo 2. ledna 1945.²⁴³

²⁴¹ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 20.

²⁴² Tamtéž, s. 22.

²⁴³ Tamtéž, s. 22.

Poté zůstali v nýrovském úkrytu jen čtyři partyzáni. I místní obyvatelé, kteří sympatizovali s partyzánskými příslušníky, museli být obezřetní, neboť brněnské gestapo nasadilo své konfidenty. Kromě toho narůstal počet lidí vydávajících se za partyzány.²⁴⁴ Avšak i přesto došlo během roku 1945 k tragickým událostem způsobených zradou několika osob, o kterých pojednávají následující podkapitoly práce.

4.7.2.1 Zatýkání v Újezdě a zničení zemljanky v Nýrově

11. ledna 1945 se poprvé zatýkalo na Kunštátsku za pomoc partyzánům. Toho dne projela v 9 hodin ráno od Sebranic kolona osobních a nákladních aut vojáků, která pokračovala dál na Újezd. U Křížku pod Kopcem se oddělila první skupina, přičemž obklíčila východní stranu vesnice. Ostatní oblehli jižní a severní část Újezda. „*Ted' teprve nastalo zděšení lidí co dále se stane. Očekávali jsme, že snad bude prohlídka nějaká nebo hospodářská kontrola. Nic takového se nestalo.*“²⁴⁵ Jagdkomando z Letovic, vedené maskovaným konfidentem²⁴⁶, přišlo zatknout udané osoby, které podporovaly partyzány. Nejbrutálněji vpadli do domu rodiny Opálkové (č. 57) a Bednářové (č. 3). U Opálků zatkli Karla, jeho manželku Marii a Jana, Karlova otce, kterého nakonec u hostince propustili. Současně vtrhli do stavení Bednářů, odkud vyvedli Jana, jeho manželku Ludmilu a syny Jana s Františkem. „*Všichni museli odejít z domu tak, jak právě tu chvíli byli za pustých nadávek a smýkání.*“²⁴⁷ Po nějaké době pustili Ludmilu s Františkem zpátky domů. Obklíčení a nacistické řádění v obci trvalo přibližně hodinu. Poté se vydali přes Kunštát do Nýrova.²⁴⁸

Po příjezdu do Nýrova zablokovali všechny výchozí cesty a následovně se veškerá nacistická síla soustředila na obléhání zemljanky na Hradisku, kde došlo k obklíčení partyzánů. Během přestřelky padli všichni čtyři²⁴⁹ sovětsí partyzáni. Za poskytnutí náčiní k vybudování partyzánského úkrytu byl v Nýrově zatčen rolník Josef Skála i s jeho dvěma

²⁴⁴ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 104.

²⁴⁵ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 95.

²⁴⁶ Obecně se traduje, že konfidentem byl újezdský občan Rudolf Pražan. Avšak dle výpovědi M. Opálkové zradil obyvatele Újezda zajatý partyzán Ivan, neboť maskovaný muž mluvil lámatou češtinou. Tuto domněnku utvrzuje i fakt, že Ivan byl přítomen ve stejný den při přepadu nýrovské zemljanky. PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 50.

²⁴⁷ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 95.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 95.

²⁴⁹ Při přestřelce zemřel Konstantin R. Nikolskij, Nikolaj Iljin, Vjačeslav Cihankov a jeden sovětský partyzán neznámého jména.

syny. Ještě před odvozem do Kounicových kolejí museli bunkr zničit. Po čtrnácti dnech se dočkali propuštění z vězení.²⁵⁰

18. ledna se navrátila armáda zpět do Újezda, odkud odvedli Leopolda Šťourače (č. 9), Annu Odehnalovou (č. 43) a Rudolfa Jurku (č. 16). Poslední dva zmínění byli uvězněni jako rukojmí za Josefa Odehnala (č. 43), kterého nevypátrali, neboť se ukrýval až do konce války ve vykopané domovní skrýši. Poslední zatýkání se v obci uskutečnilo 23. února, při kterém byl odvezen Ladislav Bednář (č. 3). Z újezdských občanů byli za okupace odvezeni do koncentračních táborů: Karel Opálka, Leopold Šťourač, Ladislav Bednář, Jan Bednář a jeho šestnáctiletý syn Jan²⁵¹. Nikdo z nich se již domů nevrátil.²⁵²

4.7.2.2 Partyzáni v Petrově

7. února přišli čtyři²⁵³ partyzáni z Třetí československé úderné roty generála Luži do Petrova, kde potřebovali přečkat zbytek dne, neboť ve večerních hodinách měli zapálit orientační oheň, aby jim letci shodili pytle se zbraněmi a střelivem. Z tohoto důvodu si vynutili úkryt u rolníka Josefa Štarhy (č. 16).²⁵⁴ Ten však informoval při nejbližší příležitosti četníky v Kunštátě. Poté byly na jejich přítomnost upozorněny i další četnické stanice.²⁵⁵ Olešnické jagdkomando, v počtu třinácti mužů, spolu s dalšími čtyřmi německými a dvěma českými četníky z Kunštátu vyrazili do Petrova.²⁵⁶ Následovně obec obklíčili a vržením ručních granátů na Štarhův statek chtěli partyzány ze stavení vypudit. Při boji se podařilo dvěma uprchnout, jeden byl zajat a jeden²⁵⁷ zemřel po zasažení výstřelu z pušky u Bednářovy kůlny. Mrtvé tělo bylo uloženo do garáže hasičského skladiště, které převezla obec třetí den na vlastní náklady do Brna.²⁵⁸

²⁵⁰ Pamětní kniha obce Nýrov, s. 17.

²⁵¹ Jan Bednář ml. přežil útrapy koncentračního tábora, avšak domů již nepřišel, neboť pár dní po osvobození zemřel na tyfus.

²⁵² ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 96-98.

²⁵³ Do obce přišel Max, Nikolaj Melnik, Petr Smirnov a Dmitrij Vnukov.

²⁵⁴ Kronika obce Petrova. Zápis z roku 1945.

²⁵⁵ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 51.

²⁵⁶ KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, s. 91.

²⁵⁷ Smirnovovi a Vnukovovi se podařilo utéct. Max byl během přestřelky zastřelen. Zatkutého Nikolaje Melnika následovně převezli do Letovic, kde přistoupil na kolaboraci s Němci. To mělo do budoucna vážné následky, neboť prozradil řadu informací o odbojové činnosti a plánovaných partyzánských akcích.

²⁵⁸ Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1945.

22. února se po 22. hodině navrátili partyzáni zpět do vesnice. U několika obyvatel učinili prohlídky domů, přičemž u Josefa Štarhy si vzali jídlo, obuv a oblečení. Pak ho odtáhli na náves, kde nad ním vykonali soud za zradu.²⁵⁹ Kolem půlnoci byl potom Štarha u domku F. Konopáče zastřelen.²⁶⁰ Ještě než ho popravili, musel na papír napsat oznámení o své smrti, které znělo: „*Za ubité ruské partyzány, prodané Josefem Štarhou, zrádcem z Petrova, byl tento popraven 23. 2. 1945 vojáky československé armády. Smrt německým okupantům a zrádcům!*“²⁶¹ Na základě textu, který hovoří o ubitých partyzánech, se lze domnívat, že partyzáni nevěděli o přežití jejich společníka.²⁶²

4.7.2.3 Zatýkání ve Zbraslavci

Na přelomu roku 1944 a 1945 se objevili partyzáni také poprvé ve Zbraslavci, kteří přebývali především ve mlýně u Antonína Porče a jeho manželky Anděly. Ačkoliv po zatýkání v Újezdě, likvidaci zemljanky na Hradisku a událostech v Petrově se obyvatelé obávali dalšího fašistického řádění, i přesto umožnili manželé Porčovi, aby se sešli partyzáni 12. února u nich ve mlýně.²⁶³ O jejich schůzce se však dozvědělo gestapo, kdy protipartyzánské komando z Letovic přerušilo noční setkání. Ještě před jejich příchodem opustili mlýn dva²⁶⁴ partyzáni, kteří se ukryli v Nýrově. Původně se zdálo, že se zbylí čtyři partyzáni²⁶⁵ ze spárů nacistického vojska nedostanou, proto původně zvažovali, že se zastřelí. Krátce před půlnocí se jim však nakonec podařilo utéci.²⁶⁶ Tu noc zajali nacisté hospodáře, kterého odvezli do letovického vězení. Krátce po poledni 15. února přijelo německé vojsko znovu do mlýna. Začalo rabování, při kterém nezůstalo nic na původním místě. Ve mlýně zabavili obuv, šaty, ložní prádlo, maso, mouku, sádlo ze zabijačky apod. Po naložení věci na nákladní automobil se musela Anděla Porčová připravit a odjet s nimi, přičemž v tu dobu ještě netušila, že se domů už nikdy nevrátí. Doma ponechala čtyři děti - Andělu, Aloise,

²⁵⁹ KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, s. 96-97.

²⁶⁰ Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1945.

²⁶¹ KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, s. 97.

²⁶² Tamtéž, s. 97.

²⁶³ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 40.

²⁶⁴ Do Nýrova odešel Šimon a Petr Zakručenkov, kteří se schovali u rodiny Čechové (č. 49). 14. února je Němci vypátrali, přičemž Šimona zastřelili a Petra postřelili. Následovně jej odvezli na výslech do Letovic, kde se mu ještě před smrtí podařilo zachránit nýrovskou rodinu, neboť tvrdil, že si azyl u Čechů vynutil pod vyhružkou smrti. PADĚRA, František a kol. *Nýrov 1368-2018*. Nýrov: Obec Nýrov, 2018, s. 34.

²⁶⁵ V Porčově mlýně zůstal Josef Henek, Jakov Kolomijec, Petr Smirnov a Michail Filotov.

²⁶⁶ KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, s. 93.

Ludmilu a Marii, které byly ve věku od tří do patnácti let. Manželé byli vězněni do 19. února v Letovicích, poté byli transportováni do Brna, kde byla Anděla držena ve vězení na Cejlu, zatímco Antonín v Kounicových kolejích. Později byli převezeni do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zemřeli v plynové komoře 10. dubna 1945.²⁶⁷

4.7.2.4 Zatýkání v Tasovicích

Vedle Nýrova a Újezda představovala také obec Tasovice důležitý opěrný bod, kde partyzáni nacházeli pomoc od místních rodin. Podporu našli v domě u Dostálů, Škrabalů, Brücknerů, Jílků, Maršálků, Šimků, Prudkých a dalších. Ani tato obec však neunikla nacistickému řádění, sem nacisté přijeli 21. února 1945. Jejich první cesta směřovala k domu stolaře Jana Dostála (č. 52).²⁶⁸ V půl páté ráno zabušil někdo na dveře, přičemž Dostálovi se domnívali, že se jedná o partyzány. Po otevření vtrhlo do domu asi dvacet vojáků a dvanáct členů gestapa, které doprovázela tlumočnice Marie Rittichová. Následovně pátrali v místnostech, jestli se zde neschovávají partyzáni. Po prohledání obydlí však nikoho nenašli, proto veškerou nenávist si začali vybíjet na manželech Dostálových. Hospodáře zbili k nepoznání.²⁶⁹ Následovně odešli hitlerovci ke Škrabalům, kde se však partyzáni také nenacházeli. Po obdobném řádění odvěkli Marii s dvěma nevlastními syny a třemi dcerami²⁷⁰ z domu, přičemž nejmladší dceři bylo teprve patnáct let. Následovně odvezli Jana Dostála a šestičlennou rodinu Škrabalovu do Letovic, poté následoval transport do Kounicových kolejí, odkud je převezli do Mauthausenu, kde všichni zemřeli 10. dubna v plynové komoře.²⁷¹

4.8 Přítomnost Němců na Kunštátsku 1939-1944

Díky odlehlosti Kunštátska od železničních tratí nepřikládali Němci této oblasti takovou pozornost. Ačkoliv už během března 1939 viděli obyvatelé ve vesnicích projíždějící německé automobily, přesto jejich přítomnost v oblasti nastala poprvé v dubnu toho roku,

²⁶⁷ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 41-42.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 35-37.

²⁶⁹ KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985, s. 226-227.

²⁷⁰ Jednalo se o Bohuslava, Josefa, Jiřinu, Jitku a Martu.

²⁷¹ PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986, s. 36-37.

kdy do Kunštátu přijel konvoj německé armády z Letovic, kde byla armáda ubytována. Po jejich příjezdu se zastavili v krámě u Burianů, který doslova vyjedli kvůli podhodnocenému kurzu koruny vůči marce. Následovně posbírali soukromé zbraně a zase odtáhli pryč.²⁷²

Naopak ve Voděradech se usídlili na delší dobu. Jejich příchod je zaznamenán v říjnu 1940, kdy se ve vesnici objevila dvě nákladní auta přibližně s třiceti vojáky, kteří se ubytovali v místních domech po dvou až třech. Šlo o vojsko protiletectvé obrany. Jejich bunkr se nacházel na Újezdách, odkud podávali zprávy o letadlech brněnskému velitelství. Mimoto byli pověřeni dohledem nad chováním obyvatelstva, dodržováním zatemňování apod. Voděradská kronika pojednává o jejich slušném chování, kdy za celou dobu pobytu nikoho neudali, ačkoliv věděli, že místní poslouchají cizí rozhlas. Nicméně o Říši nepochybovali, „byli pevně přesvědčeni o konečném vítězství Německa a věrně oddáni Hitlerovi.“²⁷³ Co se týče jejich setrvání v obci, tak kromě poskytnutého bydlení jim někde i prali. Strava se jim vydávala na lístky u Bílků. U zábav se hodně veselili, přičemž hodně tančili a pili. „Měli se zde dobře, posílali balíky domů a sháněli živobytí.“²⁷⁴ Naštěstí v této obci nedošlo k záboru majetku, jako tomu bylo např. na Dražanské vysočině, kde se mnoho rodin muselo vystěhovat, neboť si zde Němci zřídili velkou střelnici, kvůli které se na jaře 1943 přestěhovalo pět rodin²⁷⁵ z Lipovce a Senetářova do Voděrad. Toho roku se německé armádě poskytly dvě světnice v místním chudobinci (č. 4). Od té doby se neměli stýkat s místními. Toto vojsko zde setrvalo až do konce války.²⁷⁶

Strach z Němců vykulminoval hlavně po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Během června se dostavilo německé vojsko do Kunštátu, kde chodilo dům od domu a hledali zbraně, „závadné“ spisy či obrazy, přičemž za obraz Edvarda Beneše hrozil trest smrti. Z lidí nikoho nezatkli, neboť věci dobře schovali, ale přesto obavy zůstávaly nadále.²⁷⁷ Zároveň probíhaly podpisové akce, kdy každý člen z rodiny musel svým podpisem stvrdit, že neví nic o nalezených věcech na místě činu po útoku na Heydricha.²⁷⁸

Další skupina vojáků přijela ráno 11. června 1942 do Rozseče, aby se zde ubytovala. Z původních dvaceti jich do večera přibýlo dalších 130. Noc přečkali v Lidovém domě,

²⁷² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 97-98.

²⁷³ SOkA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 26.

²⁷⁴ Tamtéž, fol. 26.

²⁷⁵ Po osvobození se tyto rodiny navrátily zpět do svých domovů.

²⁷⁶ SOkA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 26.

²⁷⁷ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 98.

²⁷⁸ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 117.

u Měcháčků v sále a ve třídách školy. Lidé se obávali nacistického řádění, ale k tomu nedošlo. Následující den opustili obec a odjeli na nádraží do Letovic.²⁷⁹

Pravděpodobně kvůli objevujícím se zprávám o výskytu partyzánů se na konci roku 1944 usadil na kunštátském zámku oddíl německé vojenské policie.²⁸⁰

Kromě armády přicházela do oblasti i německá mládež. Poprvé tomu bylo v létě 1940, kdy zámek v Kunštátě posloužil jako ubytovna německým dětem z Brna.²⁸¹ Od srpna 1943 se zde objevovali první uprchlíci z německých rozbombardovaných měst, přičemž se jednalo hlavně o členy Hitlerjugend, kteří procházeli městečkem „*za řvaní německých písní s vlajkou a hakenkreuzem v čele.*“²⁸² Po zaslechnutí zpěvu utíkalo místní obyvatelstvo raději domů, aby nemuseli zdravit německý hákový kříž. Následovně se celkově 120 příslušníků Hitlerovy mládeže usídlilo na zámku. O rok později zabrali Němci také pro Hitlerjugend hotel Ševčík. V červnu sem dorazilo 70 děvčat z Vídně. Poté tam byly na tři měsíce dívky z Berlína, přičemž boskovický hejtman Rudolf hrozil Ševčíkovi, že jestli nebude o ně dostatečně postaráno, tak bude viset.²⁸³

V posledním roce války se v oblasti střídaly již celé skupinky nacistů, ať už se jednalo o zatýkácí oddíly kvůli pomoci partyzánům či Němce, kteří prchali před Rudou armádou.

4.9 Konec války

Lidé tušili již ke konci roku 1944, že situace Německa je kritická. „*Že už to jde s Němci s kopce, známkou další byl zákaz prodeje věnců i drátu na výrobu věnců na Vše svaté.*“²⁸⁴ Mimoto spatřovali poprvé na obloze spojenecká letadla. Poté „*už byl každou chvíli vyhlášován letecký poplach. Ale i na to si lidé zvykli a pomalu je ani nebrali na vědomí.*“²⁸⁵

4.9.1 Příchod armád

Poslední zoufalá opatření snažící se zachránit Německo představovalo stavění barikád, protitankových zátaras a krytů pro pancéřové pěsti. Proto od podzimu 1944 přijížděli

²⁷⁹ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 116-117.

²⁸⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 98.

²⁸¹ Tamtéž, s. 98.

²⁸² Tamtéž, s. 94.

²⁸³ Tamtéž, s. 98-99.

²⁸⁴ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 46.

²⁸⁵ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 64.

do vesnic němečtí vojáci, kteří dohlíželi na jejich výstavbu. Nocleh a stravu jim museli poskytovat občané z místních usedlostí, případně školy. Kromě toho dodávaly obce povinně potřebné materiály – kámen a dřevo. Největší obranná akce se měla uskutečnit v Kunštátě, proto sem v lednu dorazili příslušníci Todtovy nacistické organizace, kteří nařídili pracovní povinnost pro všechny občany. Byly „*káceny ty nejkrásnější a nejsilnější stromy a občané městečka museli „na záchranu“ Německa bezplatně a kdykoliv pracovat.*“²⁸⁶ Následovně bylo městečko zataraseno na čtyřech příjezdových cestách, a to na nynější ulici Rudecké, Palackého, Brněnské a Halasově. Tyto zátarasny byly silné asi jeden a půl metru. Byly vytvořeny z kmenů stromů a uvnitř vyloženy těžkými kameny. Ve vozovce byl ponechán prostor pouze pro jedno vozidlo. Ani průjezd ze stran nebyl umožněn, neboť kmeny zasahovaly mnohdy až do zdí domů.²⁸⁷

Unikátní podívanou se pro obyvatele Kunštátska stal přesun německých uprchlíků na západ. „*Brzy po Novém roce 1945 jsme se stali svědky neobyčejného jevu: Po silnici od Kunštátu se ploužil jakýsi nekonečný transport: selské vozy tažené koňmi i voly, naložené vším možným domácím haraburdím, s ženami a dětmi mezi tím, s kravičkou uvázanou za každým vozem. Vozkové ve vysokých holínkách jdou pěšky vedle potahu. Jedou mlčky. Kdo jsou tito poutníci? Podle ohlášení okresního úřadu jsou to „národní hosté“, němečtí usedlíci někde z východu. Teď, když Rudá armáda žene hitlerovce na západ, stěhují se i němečtí kolonisté východu. Ani nevíme, zda dobrovolně, z příkazu nebo ze strachu před komunisty, jimiž je tak dlouho a vytrvale strašili. Úřady nařizují, aby tito „hosté“ byli pohoštěni, ale oni se u nás nezastavují. Jedou zamražení, mlčky. Bystré oči našich žen postřehly více. Vzdychly a říkaly: „Chudáci“.*“²⁸⁸

Od jarních měsíců slychali obyvatelé Kunštátska už téměř každodenně zvuky letadel, která vykonávala nálety na různé zbrojní závody, přičemž nejčastěji kolem jedenácté nebo dvanácté hodiny se ozývaly detonace svržených bomb.²⁸⁹ Dle kronikářů bylo bombardování slyšet až z daleké Vídně či Brna. Nálety na významná průmyslová střediska měly za následek, že odtud prchala celá řada lidí, kteří se následovně stěhovali na venkov ke svým příbuzným nebo známým. Zároveň byla zastavena veškerá doprava. Z tohoto důvodu

²⁸⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 116.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 116.

²⁸⁸ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 64.

²⁸⁹ SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad, fol. 29.

přestali dělníci dojíždět do měst za prací. V tu dobu nechodila ani pošta, stejně tak nebyly ani noviny.²⁹⁰ Ke konci dubna byl v obcích vypnut elektrický proud.

Blížící se dunění a častější se objevování spojeneckých letadel svědčilo o příchodí frontě. V jednotlivých obcích však nastala panika, neboť dorazila zpráva, že se tam má ubytovat německé vojsko. „Lidé běhali po dědině o překot a tahali různé věci.“²⁹¹ kdy přemísťovali bytová zařízení z dosahu svých příbytků. Činili takto „poněvadž kde se Němci ubytovali, byli vždycky téměř pravidelně navštíveni náletem.“²⁹² Zároveň se obávali drancování ze strany nepřátel, proto schovávali cenné věci, prádlo, potraviny, peřiny, stroje, nářadí apod. Následovně tyto předměty zazdívali ve sklepech nebo je zakopávali do země v lesích či na polích. Dokonce si vytvářeli i kryty pro sebe či dobytek. Po osvobození Brna byly jednotlivé obce na Kunštátsku přímo přeplněny německou armádou. Po jejich příchodu se apelovalo především na to, aby je místní neprovokovali, a aby jim nebránili v následovném ústupu. Ve vesnicích, kde nebyla škola, obsadili vojáci rodinná stavení, kam si přiváděli i své vozy a koně. Sychotínská kronika podává podrobnější informace o jejich pobytu: „Na noc se ubytovali po vesnici, vždy po 2-3 mužích v domácnosti. Jejich domácí měli s nimi rozdílné zkušenosti. Byli mezi nimi slušní lidé, čistotní, zdvořilí, hovorní i odměření, ale také hulváti a čuňata, která se ani do peřin nevyzula. Jsou mezi nimi i podivní Rusové. Tehdy jsme ovšem nevěděli ještě o existenci tzv. vlasovců. Při svých polních kuchyních si pálí kořalku.“²⁹³ O jejich vzorném chování hovoří rozsečská kronika, kam 26. dubna přijelo německé vozatajstvo. S obyvateli vycházeli snášenlivě, dokonce vyváželi lidem svými potahy hnoje na pole a navíc jim pomáhali s polní prací.²⁹⁴ Vojáci si v obcích rozestavovali i vlastní dílny, ve kterých si opravovali vozy, auta, tanky, zbraně apod. Pro zajištění bezpečnosti vydalo vojenské velitelství několik nařízení, které např. zakazovalo vycházet z domu po 22. hodině. Uveřejnilo i výhružku, že pokud padne jediná rána z pušek partyzánů proti německému vojsku, následky ponese celá obec.²⁹⁵ Další útočiště Němcům poskytovaly školní budovy, což mělo za následek, že bylo vyučování přerušováno. Například v kunštátské škole se od počátku roku 1945 vystřídal mnoho ubytovaných skupin. Zpočátku se zde zabydlelo německé vojsko, dále je vystřídali němečtí vystěhovalci, polní četníci a polní policie. Od 22. dubna sloužila škola jako polní

²⁹⁰ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 97.

²⁹¹ SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrady, fol. 29.

²⁹² SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 47.

²⁹³ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007, s. 65.

²⁹⁴ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 145.

²⁹⁵ Pamětní kniha obce Nýrov, s. 18.

lazaret.²⁹⁶ V oblasti se ale nacházeli i jiné oddíly armád, kdy lze uvést vojáky z Maďarska či z Kavkazu, kteří prchali před Rudou armádou, přičemž Lidový dům v Drnovicích jim poskytl přechodné ubytování.²⁹⁷

Příchod německé armády na Kunštátsko neunikl ani Spojencům. Dne 28. dubna shodil sovětský letoun na Kunštát (na oblast Chocholíku) 22 zápalných bomb, z nichž jedna zasáhla tři stavení - Hykadovo, Vítkovo a částečně Haisovo. První dvě zmíněná shořela téměř úplně. Následovně shodil ještě tříštivé bomby. Ačkoliv nevybuchly, tak jedna spadla na dům Jana Truhláře, který bydlel za kostelem, a těžce ho poranila. Na následky zranění zanedlouho zemřel. Letec zamýšlel pravděpodobně vrženými bombami zničit německou opravnu zbraní, která se nacházela v parku u sokolovny.²⁹⁸

Těsně před osvobozením vyhrožovali Němci ještě vypálením Újezda, neboť zmizela jedna ze zbraní, které si uložili u Jindřicha Bednáře (č. 22). Lidé se ze strachu schovávali v nedaleké hájence. K tragédii však nedošlo, neboť zbraň byla navrácena.²⁹⁹ Strílením za nedobrovolné odevzdání jízdnicích kol hrozil oddíl SS, který byl ubytován v hotelu Ševčík. Díky zásahu starosty u vyššího německého důstojníka nedošlo k žádnému neštěstí. Během setrvání v Rudce si příslušníci tohoto oddílu SS nechávali narychlo šít u místních krejčích civilní oděv. Kola a civilní šaty jim měly zjednodušit útěk před Rudou armádou.³⁰⁰

4.9.2 Osvobození

7. května oznamoval rozhlas kapitulaci Německa. Hned poté se v kunštátském kostele uskutečnila mše svatá, která se konala ještě za přítomnosti Němců. Vedle toho se začaly v obcích vytvářet revoluční národní výbory.³⁰¹ „8. května nastal v Kunštátě závod dopravních prostředků něm. armády na silnicích od Lysic, Skalice, Letovic směrem na Rozseč.“³⁰² Ústup Němců se změnil v chaotický útěk před Rudou armádou, neboť se všichni chtěli dostat do amerického zajetí. Tento zběsilý úprk třemi proudy trval přes kunštátské náměstí dva dny. Během tohoto postupu na západ strhávali místní lidé z budov německé nápisy firem a zároveň vyvěšovali československé vlajky, což se však nelíbilo odcházejícímu vojsku.

²⁹⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 117.

²⁹⁷ BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Drnovice v minulosti dávné i nedávné*. Drnovice: Obec Drnovice, 2010, s. 164.

²⁹⁸ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 117.

²⁹⁹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 97.

³⁰⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 99.

³⁰¹ Tamtéž, s. 113.

³⁰² Tamtéž, s. 113.

„Ještě při tomto útěku, měli Němci pušky napřažené proti obyvatelstvu a proti vlajkám, které visely na oslavu vítězství.“³⁰³

Německý úprk zesílil po spatření sovětských letadel shazujících letáky v německém jazyce, které vyzývaly ke kapitulaci. Němci byli letouny tak vyděšeni, že se rozutekli do polí a lesů, přičemž zanechávali za sebou i plná vozidla vojenského materiálu a dalších zásob, která jim činila přítěž. Zbavovali se zbraní, potravin, oblečení, psacích strojů či střeliv, z nichž zde zůstalo mnoho min. Dále likvidovali tanky, auta, děla nebo vozy, aby se nedostaly do rukou nepřátel. Toto ničení slyšali obyvatelé v jednotlivých obcích. *„Celý den hřmí na všech stranách detonace, to ničí vojáci zbraně, polévají benzinem auta a zapalují. Do tanků vkládají nálože a vyhazují do vzduchu.“³⁰⁴* Mimoto obyvatelstvo odchytilo dobytek a koně, kteří se oddělili z hnaných stád³⁰⁵, mrtvé zakopávali.

10. května se objevil v Kunštátě vojenský kamion se dvěma mladými rudoarmějci. O několik hodin později se dostavily již větší jednotky sovětské armády.³⁰⁶ Vedle nich dorazili zároveň i příslušníci československé armády a rumunští vojáci. S příchodem osvobozujícího vojska do Drnovic však došlo k nedorozumění, které mohlo skončit katastrofou. I zde obyvatelstvo netrpělivě očekávalo sovětskou armádu. Místo nich však od Skalice přijížděli vojáci neznámého původu, o kterých si místní mysleli, že to jsou Němci, protože měli součástky německé výzbroje. Kvůli vzájemnému jazykovému nedorozumění rozhodla drnovická ochranná hlídka³⁰⁷ k jejich odstřelení a počali je rozestavovat ke zdi.³⁰⁸ Tragédii zabránil příjezd další části tohoto vojska, kde se již nacházeli důstojníci, kteří mluvili rusky nebo německy. Následovně se objasnilo, že se jedná o rumunská vojska, která válčí proti Němcům.³⁰⁹ Po vzájemném vysvětlení se ujal řeči rumunský důstojník, který hovořil o osvobození země a o účasti československé vlády na jednání v Košisích.³¹⁰ Toho dne pohřbili ve vesnici ještě rumunského pilota, který zemřel 8. května po sestřelení letadla Němci nad voděradskými poli u státní silnice. *„Němci jeho*

³⁰³ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 114.

³⁰⁴ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 97-98.

³⁰⁵ Veškerý nabytý majetek během ústupu wehrmachtu se musel po zklidnění poměrů navrátit státu.

³⁰⁶ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 117.

³⁰⁷ Ochranné hlídky tvořili místní muži ve věku od 16 do 60 let, kteří měli střežit obec před potulujícím vojskem, požárem či zloději.

³⁰⁸ SOkA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 37.

³⁰⁹ BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Drnovice v minulosti dávné i nedávné*. Drnovice: Obec Drnovice, 2010, s. 164-165.

³¹⁰ SOkA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 37.

*mrtvolu zohavili k nepoznání a všechny dokumenty zničili.*³¹¹ Naopak na sulíkovském hřbitově pochovali německého vojína, kterého našli mrtvého u silnice.³¹²

Radosti z konce války se prohloubily poté, co se lidé dozvěděli, že 16. května pojedou prezident Beneš vlakem z Brna do Prahy. Toho dne se vydali mnozí už po páté hodině ranní na vlakové nádraží do Skalice nad Svitavou, aby uvítali prezidenta ve své vlasti po šesti letech exilu. Vlak dorazil kolem deváté hodiny a zdržel se zde přibližně dvě minuty. Ačkoliv se nejednalo o přivítání se vsí parádou, přesto bylo velmi vroucné.³¹³

Nutno podotknout, že radostné chvíle ze svobody vystřídal mnohdy zármutek, kdy se lidé dozvídali o ztrátě svých blízkých. Jedna z těchto zpráv dorazila i do Makova, která pojednávala o smrti Františka Bednáře. Ten odešel z Makova v roce 1942, neboť byl nasazen na práci v Říši, odkud následovně přešel k západní armádě. Jeho život skončil 9. dubna 1945, kdy padl v bojích u Dunkerque jako voják zahraničního vojska Anglie.³¹⁴ Během válečných let zemřel také kunštátský občan dr. Zdeněk Krejčí³¹⁵ a Alois Šmerda³¹⁶.

Po přechodu fronty nastalo sbírání a svázení odhozeného vojenského materiálu, které trvalo několik týdnů. Mezi posbíranými věcmi se nacházely např. pušky, granáty, pancéřové pěsti, plynové masky, náboje, strojní pušky, sedla, řemeny, pláště nebo zbytky z vozů a děl. „*Věcí velké hodnoty nebylo, poněvadž nesmírné hodnoty shořely v autech kolem silnice.*“³¹⁷ Určité střelivo se dopravovalo do vzdálenějších lesů od vesnic, kde jej zneškodňovali vojenští pyrotechnici. Zbytek odpadu se odvážel na vozech do Kunštátu, Nového Města či Boskovic. Ačkoliv lidé a především mládež byli poučováni o nebezpečí při neopatrném a neznalém zacházení s municemi, přesto došlo k několika vážným úrazům a to především u chlapců. Drnovická kronika informuje o popáleninách, úrazu oka či amputacích prstů u ruky. Po jednom neuváženém hraní si se zápalnými tyčinkami vzplál dokonce chlév, jehož plameny museli ničit místní hasiči.³¹⁸ Další úrazy jsou

³¹¹ SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrady, fol. 31.

³¹² Pamětní kniha obce Sulíkov. Zápis z roku 1945.

³¹³ SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrady, fol. 31.

³¹⁴ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 48.

³¹⁵ Zdeněk Krejčí byl v dubnu 1942 umučen v Osvětimi.

³¹⁶ Kriminální policie odvěkla Aloise Šmerdu kvůli nalezeným nábojům do lovecké pušky. V roce 1943 byl ubit k smrti.

³¹⁷ SOKA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova, fol. 48.

³¹⁸ SOKA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic, fol. 38-39.

zaznamenány v Újezdě, kdy se při odklizení zranili čtyři muži, které způsobil výbuch protipancéřové střely.³¹⁹ V Rozseči zemřel zase sedmnáctiletý chlapec po výbuchu granátu.

Od poloviny května se lidé postupně navraceli do běžného života. Uprchlíkům, kteří utekli na venkov kvůli bombardování měst, již nehrozilo nebezpečí, proto se stěhovali zpět do svých domovů. Děti usedly zpátky do školních lavic, obnovila se činnost politických stran, Orla a Sokola. Opět se konaly velké akce, které se nesly v národním duchu. Mimoto došlo k potrestání kolaborantů. Z místních četníci zatkli Rudolfa Pražana z Újezda, kterého soud odsoudil k trestu smrti oběšením.³²⁰ Lidé uvítali také rozhodnutí o odsunu Němců a vyvlastnění jejich majetku. Na základě toho odešly z Drnovic tři Němky – Marie, Marta a Margarita, dcery bývalého ředitele drnovického velkostatku Andrese.³²¹ Z Kunštátu se odstěhoval Jungmichl, jediný Němec, který zde bydlel. Ten zastával funkci ředitele velkostatku a žil v městečku už od roku 1910. Po celou dobu okupace se choval velmi lidsky a nikoho neudal. Kronikář mu vytýkal jedinou věc, kdy hned po vyhlášení Protektorátu vyslal svého šafáře a drába do Černé Hory, kam tehdy přijela německá armáda, kterou měli jeho jménem přivítat a nabídnout jim ubytování na zámku.³²² Další odsun se týkal kunštátského fotografa Roberta Brindy, který byl odsunut do Vídně. Ačkoliv se narodil v Sychotíně jako Čech, tak se přidal, pravděpodobně na nátlak své ženy z Vídně, k Němcům. Během války působil jako funkcionář NSDAP. Uvádí se, že byl zaujatý vůči českému obyvatelstvu, přičemž některé snad udal nebo udáním vyhrožoval. Ještě pár měsíců před osvobozením ho Němci povýšili na úředníka zbrojní továrny v Brně. Oba jeho synové patřili k horlivým stoupcům říšské myšlenky, což se mladšímu Felixovi stalo osudným, neboť padl jako příslušník wehrmachtu před Moskvou.³²³ Ze země se musela odstěhovat také Emilie Brindová, dcera Františka Hlaváčka z Rozseče, která se rovněž hlásila k Němcům.³²⁴ Po vyhnání Němců zůstala v pohraničí opuštěná stavení. Z tohoto důvodu tam odešlo i několik rodin z Kunštátska, čímž se snížil počet obyvatel v jednotlivých obcích.

Ačkoliv oficiální konec války byl vyhlášen už v květnu, přesto si obyvatelstvo skutečně oddechlo až během srpna, kdy ustal zpětný přesun vojsk ze západu na východ, protože i po válce museli místní obyvatelé zásobovat sovětskou a rumunskou armádu.

³¹⁹ ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013, s. 98.

³²⁰ Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 116.

³²¹ BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Drnovice v minulosti dávné i nedávné*. Drnovice: Obec Drnovice, 2010, s. 172.

³²² Pamětní kniha městyse Kunštátu, s. 97.

³²³ Tamtéž, s. 119.

³²⁴ Pamětní kniha obce Rozseče, s. 151.

Po šesti letech strachu se život konečně navrátil do normálu a lidé mohli začít novou životní etapu.

5 Praktická část – využití tématu v kurikulu dějepisu

Téma diplomové práce, která se věnuje Kunštátsku za druhé světové války, by se dalo uplatnit i ve výuce dějepisu. Na základě toho bychom mohli ukázat žákům, jak německá okupace a válka zasáhly do života obyvatel na venkově. Mimoto propojením regionálních a obecných dějin si žáci uvědomí, že dění válečných let mělo dopad i na místo, ve kterém žijí. Navíc díky znalosti území by mohli být více zainteresováni do tématu, čímž by mohli lépe porozumět celkovému učivu. Samozřejmě získají i nové poznatky o oblasti, ve které se od malička pohybují. Právě opomíjení regionálních dějin má často za následek, že děti chodí denně kolem historických míst či památníků, aniž by si uvědomovaly jejich význam a hodnotu.

Co se týče samotné praktické části, tak jsem připravila několik možností, jak bych postupovala s tématem ve výuce dějepisu. Přichystala jsem tři ukázkové hodiny a navrhla možnost uspořádání výletu a exkurze. Vzhledem k oblasti mají následující koncepty spíše větší význam pro základní školu v Kunštátě či blízkém okolí, proto by posloužily primárně žákům druhého stupně základních škol.

5.1 Ukázka vyučovacích hodin

V následující části jsem připravila tři návrhy, jak by mohly vypadat vyučovací hodiny zaměřující se na období druhé světové války na Kunštátsku. Při jejich přípravě se počítá s tím, že se v nich naváže na předcházející dvě hodiny věnující se Protektorátu obecně, během kterých žáci získají už určité informace o učivu. První z nich se zabývá životem na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska, druhá se zaměřuje na postavení národnostních menšin na území Protektorátu. Celé téma bude uzavřeno odbojem a koncem druhé světové války na Kunštátsku. U každé z těchto hodin jsem specifikovala předmět, ročník, téma, vzdělávací cíl, návaznost na RVP ZV, průřezová témata, mezipředmětové vztahy, vyučovací metody i pomůcky a přidala ještě informace k přípravě. Jejich samotný průběh se bude řídit dle modelu E-U-R. Ke všem jsem přiložila i pracovní listy, se kterými se bude v hodině pracovat.

5.1.1 Ukázková hodina - Život na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska

Předmět: Dějepis

Ročník: 9.

Téma hodiny: Život na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska

Návaznost na RVP ZV: Člověk a společnost – Dějepis – Moderní doba – Protektorát Čechy a Morava

Vzdělávací cíl: Žák popíše, jak vypadal každodenní život na Kunštátsku za druhé světové války.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Německý jazyk, Výchova k občanství, Umění a kultura

Vyučovací metody: rozhovor učitele se žáky, výklad, vysvětlování, práce s pracovním listem, pozorování

Pomůcky: pracovní list Život na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska, dataprojektor, prezentace v PowerPoint

Informace k vyučovací hodině

Jak už jsem psala výše, učitel v této hodině naváže na předcházející dvě hodiny, které se věnovaly Protektorátu obecně. Žáci by tedy měli už znát okolnosti vzniku protektorátu, politické a správní poměry. Ovládají také pojmy jako germanizace, cenzura, gestapo či kolaborace. Tato vyučovací hodina je věnována životu na venkově, aby si žáci uvědomili konkrétní změny, ke kterým došlo během válečných let na Kunštátsku. Konkrétně se zaměřuje na politiku a správu v obcích, hospodářství, školství a kulturu. Co se týče organizační stránky, tak se příprava vyučovací hodiny drží modelu E-U-R. Hlavní náplň práce bude spočívat v doplňování pracovního listu podle učitelova výkladu, během kterého bude klást žákům otázky. Vyučující bude mít k dispozici prezentaci v PowerPointu.

Scénář hodiny

1. Organizační část (2 minuty)

- zahájení hodiny, zápis do třídní knihy
- rozdání pracovních listů

2. Nové učivo (Model E-U-R)

a. Evokace (7 min)

- Než se pustí třída do probírání dalšího učiva, tak se učitel pro zopakování optá: Kdy vypukla druhá světová válka? Jak dlouho trvala? Jaké státní zřízení bylo za války na území dnešní České republiky? Kdy byl Protektorát Čechy a Morava vyhlášen? Zkuste vlastními slovy vysvětlit, co znamená pojem protektorát. Věděli byste, jaké oblasti života zasáhla německá okupace a válka? Odpovědi na poslední otázku zaznamená pedagog na tabuli.
- Následovně se vyučující zeptá žáků, zdali vědí nějaké informace o druhé světové válce na Kunštátsku (např. z povídání od rodičů či prarodičů). Žákům ponechá časový prostor, aby se každý mohl zamyslet samostatně nad otázkou. Poté se dobrovolníci podělí o své zkušenosti.

b. Uvědomění (29 min)

- Další fáze bude spočívat především na učitelově výkladu, na jeho základě si žáci vyplní pracovní listy. Jako základ pro objasnění problematiky mu poslouží čtvrtá kapitola z diplomové práce, přičemž bude čerpat především z podkapitoly 4.1 až 4.5. V připravené prezentaci bude mít poznatky a obrázky. U jednotlivých cvičení bude klást otázky.
- Poznámky k práci s pracovním listem:
 - 1. úkol - Před plněním prvního úkolu učitel uvede, že mezi první nařízení po vyhlášení Protektorátu patřilo dvojjazyčné označení cedulí obcí, které platilo až do skončení války. Následovně si žáci společně zaznačí do slepé mapy názvy obcí z nabídky. Vyučující bude žáky jednotlivě vyvolávat. Vyvolaný přijde k interaktivní tabuli a pojmy správně přiřadí.
 - 2. úkol – U této části se pedagog bude věnovat politice a správě v obcích. Zmíní především skutečnost, že došlo k rozpuštění politických stran a bylo

založeno Národní souručenství. Dále sdělí žákům, jaké státní služby fungovaly za války v Kunštátě. Mimoto ukáže obrázek, jak vypadal slib věrnosti Říši, který museli podepisovat přední představitelé obce.

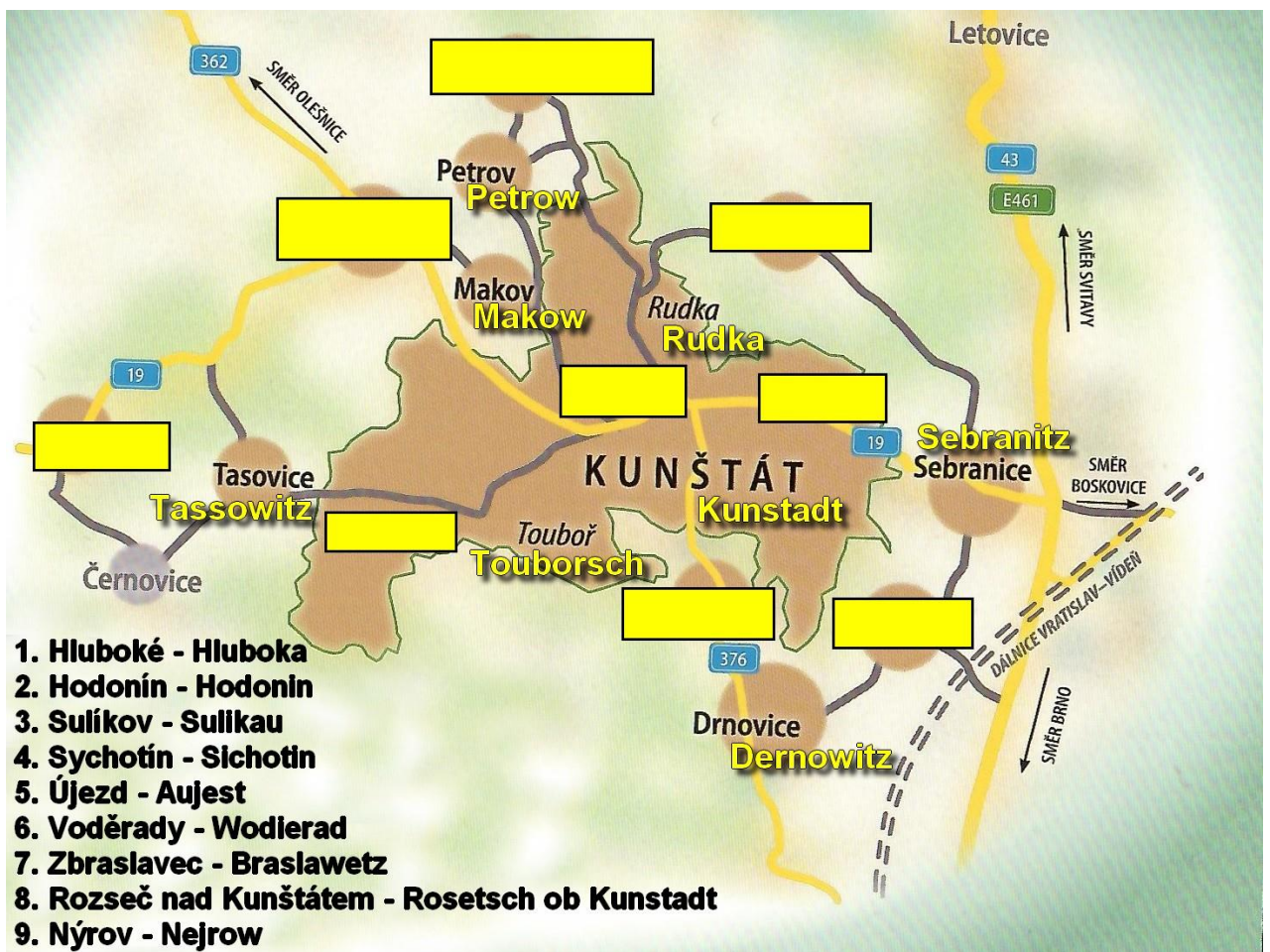
- 3. úkol - Následující úkol se zaměřuje na hospodářství a je rozdělený na tři tematické oddíly – zemědělství a povinné dodávky, obchod a přidělový systém, pracovní uplatnění. První téma se týká zemědělství, přičemž děti mají podle výkladu doplnit prázdná políčka. Zbytek cvičení se orientuje na sbírky a odebrání zvonů z kostelů. Druhý blok zaměřený na obchod a přidělový systém si dopíše na základě rozhovoru učitele s žáky, který se povede formou: Věděli byste, čeho se týkal přidělový systém? Jak fungoval? Co zapříčinilo jeho zavedení? Co to byla šatenka a tabačenka? Proč se začalo nelegálně obchodovat se zbožím? Poté učitel promítne pro lepší představu rozdíl mezi skutečnou cenou a cenou na černém trhu. V poslední části uvede možnost pracovního uplatnění za války. Kromě zemědělství zmíní např. řemesla či dělnické práce. Vysvětlí význam pracovních knížek a důvod, proč se zavedlo totální nasazení.
- 4. úkol – Zde učitel sdělí žákům, jak se změnilo školství po zavedení protektorátu. Zaměří se především na školní výuku, školní pomůcky, známky, zavedení hlavních škol, povinnosti učitelů či sběry. Během výkladu si děti zapíší informace. Poté dáme žákům čas, aby porovnali školství za protektorátu a v současné době.
- 5. úkol – Od školství přestoupí vyučující ke kultuře. Uvede, jak mohli lidé trávit volný čas. Zmíní možnost knih, výletů či návštěvu kina. Dále uvede, jak se změnil společenský a kulturní život. Zmíní především rozpuštění Sokola a Orla, zavedení Kuratoria, zavedení nacistických oslav. Podle výkladu si žáci samostatně zapíší minimálně 5 informací.
 - Součástí tohoto úkolu je vybarvení protektorátní vlajky.

c. Reflexe (7 min)

- V rámci reflexe pedagog vyvolá určitého žáka, který zodpoví na čtvrtý či pátý úkol z pracovního listu. Ostatní ho doplní. Po skončení této aktivity se jich učitel zeptá, jestli mají doplněné všechny odpovědi v pracovním listu, nebo zdali potřebují ještě něco zopakovat. Ve zbývajícím času se doptá, jaké téma jim přišlo z hodiny nejzajímavější a proč?

PRACOVNÍ LIST – Život na venkově za druhé světové války na příkladu Kunštátska

1. Během druhé světové války nesly obce Protektorátu Čechy a Morava dvojjazyčné označení. Zaznač do mapy zbytek obcí Kunštátska, které tam chybí. Zaznačení proved' formou číslic podle nabídky, které budou odpovídat německo-českým názvům vesnic.

Zdroj obrázku: DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014, s. 213.

2. Po zabrání zbytku území Němci došlo ke zrušení všech politických stran. Jediná politická organizace, která vznikla i ve všech obcích na Kunštátsku, se nazývala _____.

HOSPODÁŘSTVÍ

ZEMĚDĚLSTVÍ A POVINNÉ DODÁVKY

3. a) Dopln v ynechaná polička.

Ačkoliv se oblast Kunštátska nachází spíše na kopcovitém terénu s méně úrodnou kamenitou půdou, přesto nejvíce lidí nacházelo práci v
Rolníci museli odevzdávat Kromě toho úřady určovaly, jaké plodiny se mají pěstovat, jednalo se o tzv.
Ve zdejší oblasti se vyžadovala především produkce brambor, pšenice, žita, máku či lnu. Do obcí přijížděly za účelem přezkoumání obilí, dobytka, drůbeže či brambor. Aby lidé neobcházela jednotlivá nařízení, tak byly zaplombovány domácí,,
Z tohoto důvodu museli sedláci vozit obilí na mletí do

b) Kromě zemědělských dodávek se uskutečňovaly další sbírky. Uveď alespoň 3.

c) V roce 1942 musely farnosti odevzdat své kostelní zvony. Z Kunštátu byl odvezen zvon Stanislav a pozdvihovánek (sanktusník). K čemu je nacisté potřebovali?

OBCHOD A PŘÍDĚLOVÝ SYSTÉM

d) V září 1939 se zavedl na území protektorátu přídělový systém. Jak fungoval?

Co zapříčinilo jeho zavedení? _____

Proč se začalo nelegálně obchodovat se zbožím? _____

PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ

e) I ve válečné době se museli lidé živit prací. V jakých odvětvích nacházeli lidé z Kunštátska práci? Vyjmenuj alespoň 5 příkladů. _____

f) Každý dospělý člověk vlastnil pracovní knížku. Uveď, k čemu sloužily. _____

g) Úřady práce povolávaly lidi na práci do Říše. Vysvětlete vlastními slovy, co znamená pojem totální nasazení. _____

ŠKOLSTVÍ

4. Školní budovy měly představovat prostředek převýchovy české mládeže pro potřeby nacismu. Pro tento účel bylo potřeba mnoho změn. Napište, které změny zaznamenalo školství za německé okupace. Následovně porovnejte protektorátní a současné školství.

OKUPACE

DNEŠNÍ DOBA

KULTURA

5. a) Jak se změnil společenský a kulturní život v Kunštátě za druhé světové války?
Jak mohli lidé trávit volný čas? Zaznamenej si alespoň 5 poznatků.

- b) V den založení Protektorátu a narozenin A. Hitlera musely veřejné budovy vyvěšovat říšské či protektorátní vlajky. Nyní tvým úkolem bude vybarvit tuto protektorátní vlajku.

5.1.2 Ukázková hodina - Postavení národnostních menšin na území

Protektorátu

Předmět: Dějepis

Ročník: 9.

Téma hodiny: Postavení národnostních menšin na území Protektorátu

Propojení s RVP ZV: Návaznost na RVP ZV Člověk a společnost – Dějepis – Moderní doba – Druhá světová válka, holokaust

Vzdělávací cíl: Žák objasní, jaké bylo postavení Romů a Židů na území Protektorátu Čechy a Morava, dále dokáže vysvětlit, k čemu sloužila internační zařízení a popíše, jak vypadal každodenní život v cikánském táboře v Hodoníně u Kunštátu.

Průřezová témata: Multikulturní výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova

Mezipředmětové vztahy: Výchova k občanství, Český jazyk a literatura

Vyučovací metody: rozhovor učitele se žáky, výklad, vysvětlování, práce s pracovním listem, pozorování, audiovizuální metody, práce ve dvojici, práce s textem, rozhovor učitele se žáky, výklad, vysvětlování, práce s pracovním listem, pozorování

Pomůcky: pracovní list Postavení národnostních menšin na území Protektorátu, dataprojektor, prezentace PowerPoint, video Perzekuce Romů za druhé světové války, vyhláška o úpravě styku se židovským obyvatelstvem

Informace k vyučovací hodině:

U této vyučovací hodiny se počítá s tím, že žáci už budou vědět z předcházejících hodin věnujících se druhé světové válce, jaké skupiny obyvatelstva byly nacisty pronásledovány a budou mít povědomí o existenci koncentračních a vyhlazovacích táborů. Mimoto budou znát už pojem holocaust, ghetto, deportace či genocida. Přípravovaná hodina je opět koncipována podle modelu E-U-R a dá se rozčlenit do dvou úseků. První část se věnuje postavení Romů na území protektorátu. Tato pasáž spočívá především v práci

s fotografií a videem, podle kterého budou žáci odpovídat na otázky. Ve fázi uvědomění žáci zjistí, že internační zařízení existovala i v Hodoníně u Kunštátu, tedy v oblasti, kde děti prakticky bydlí. Další část se zaměřuje na postavení Židů v protektorátu. Zde již půjde předně o práci s primárním pramenem.

Scénář hodiny

1. Organizační část (2 minuty)

- zahájení hodiny, zápis do třídní knihy
- rozdání pracovních listů

2. Nové učivo (Model E-U-R)

a. Evokace (7 min)

- Na začátku hodiny učitel promítne žákům fotografii, která pochází z hodonínského cikánského tábora.

Zdroj obrázku: Archiv Muzea romské kultury

- Následovně vyučující položí otázku: Jak byste popsali obrázek?

- Může zde ale využít i konkrétnějších otázek: Jsou na obrázku spíš ženy nebo muži? Jaké oblečení mají na sobě? Jakou činnost dělají? Co byste řekli o jejich výrazu na tváři? Kde se mohou postavy nacházet?

b. Uvědomění (29 min)

- V další fázi se pedagog zeptá: Jaké národnostní menšiny byly za druhé světové války na území protektorátu pronásledované?
- Následuje krátký učitelův výklad, který poukazuje na fakt, že existovaly internační tábory i v protektorátu, z nichž jeden se nacházel v Hodoníně u Kunštátu.
- Další činnost bude spočívat na práci s videem „Perzekuce Romů za druhé světové války“, které pochází z cyklu Historie.cs. Tento díl se natáčel přímo v prostředí hodonínského tábora. Mimo získání nových informací uvidí žáci svědectví i fotografie z doby, kdy tam cikánský tábor ještě fungoval. Učitel přehraje pouze vybrané úseky videa, ze kterého žáci obdrží odpovědi na otázky v pracovním listu. Po jeho zhlédnutí si děti v lavici vymění pracovní listy. Poté proběhne společná kontrola odpovědí, přičemž vyučující k jednotlivým odpovědím ještě dodá poznatky, které v dokumentu nezazněly. Zdůrazní především fakt, že na základě rasového hlediska byli Romové časem posíláni do vyhlazovacích táborů, čímž byla prakticky zlikvidována populace českých Romů. Kdo správně zodpoví na otázky z pracovního listu, dostane jedničku.
- Následující část hodiny se zaměřuje na postavení Židů na území Protektorátu. Nejdříve proběhne práce s primárním pramenem. Jedná se o vyhlášku zaslou Okresním úřadem z Boskovic na četnickou stanici do Kunštátu, ve které je popsána úprava styku se židovským obyvatelstvem. Po přečtení textu odpoví žáci na otázky. Poté proběhne kontrola a zodpovězení dotazů. Potom učitel upozorní na fakt, že tato vyhláška byla vydána teprve 8. září 1939, čili časem přicházela stále další omezení, která spočívala na základě norimberských zákonů, a s příchodem Heydricha začaly první transporty do koncentračních táborů.

c. Reflexe (7 min)

- V závěrečné části hodiny prodiskutují sousedi v lavici, co se všechno v hodině dozvěděli a společně sepíší informace na papír. Pak vyučující bude vyvolávat jednotlivé dvojice, které ostatním sdělí, co si poznamenali.

3. Organizační část

- Učitel zadá žákům na příští hodinu úkol, aby zjistili, zdali se v jejich obci nachází pamětní deska, památník či pomník obětem druhé světové války a komu je věnován. Mimoto se pokusí zjistit, proč dotyční zemřeli (např. před vstupem do kaple ve Zbraslavci je pamětní deska manželům Porčovým, Partyzánský památník v Nýrově apod.).

PRACOVNÍ LIST – Postavení národnostních menšin na území Protektorátu

POSTAVENÍ ROMŮ

a) Na základě videa „Perzekuce Romů za druhé světové války“ odpovězte na následující otázky:

1. Jaká internační zařízení existovala v Hodoníně?
2. Které skupiny lidí shromažďoval kárný pracovní tábor?
3. Jak se lišil sběrný tábor od kárného pracovního? Které skupiny lidí pojímal?
4. Kdy vznikl tzv. cikánský tábor v Hodoníně? Pro koho byl určen?
5. Kromě Hodonína vznikla na území Protektorátu tato internační zařízení ještě na jednom místě v Čechách. Jak se tato obec nazývá?
6. Čeho se týkal výnos Heinricha Himmlera z 16. prosince 1942?
7. Na základě čeho se zhotovil výnos o potírání cikánského zlořádu z roku 1942? Co nařizoval?

8. Kdo byl označován za tzv. asociála?

9. Kdo vytvářel soupisy Romů?

10. Kdo prováděl dohled nad vězni?

11. Jaké podmínky panovaly v hodonínském táboře? Jak probíhal každodenní život v táboře?

12. Jaká epidemie propukla v táboře, která měla za následek spoustu obětí? Co způsobilo její vypuknutí?

POSTAVENÍ ŽIDŮ

a) Přečti si následující text. Poté odpověz na otázky.

Okresní úřad v Boskovicích. Dne 8. září 1939.
Čís. 958 pres.
Úprava styku se židovským obyvatelstvem.

V y h l á š k a .

V poslední době dochází k vážným protižidovským akcím, které by mohly ohrozit veřejnou bezpečnost, klid a pořádek. V zájmu bezpečnosti veškerého obyvatelstva a v zájmu udržení veřejného klidu a pořádku, upravuje se až na další podle ustanovení čl. 2. a 3. odst. 1. zákona ze dne 14. července 1927 č. 125 Sb. z. a n. styk mezi obyvatelstvem židovským a nežidovským ve veřejném životě takto:

1./ Zakazuje se židům přístup a návštěva všech hostinců, restaurací, kaváren a vináren s výjimkou hostince Hildy Frischové v Boskovicích, Havlíčkova 43, kde pro návštěvníky židovského původu musí být vyhražena zvláštní místnost a tak označena, aby návštěvníci arijského původu nebyli nuceni po dobu návštěvy s židovskými hosty přijít do styku. Tento zákaz nevztahuje se na hostince: Nathana Stefanského v Boskovicích, Komenského 60, Jany Tragatschové, Boskovice, Bílkova 31, Jeanetty Ungarové, Boskovice, Rašínova 155, Samuela Barona v Boskovicích č. 34, Viléma Mayera, Boskovice, Náměstí č. 39 a vinárnu Leopolda Drexlera v Boskovicích. Jmenované hostince a vinárna musí být označeny zevně i uvnitř místností viditelným nápisem " Židovský podnik " / " Jüdisches Unternehmen / ". Ostatní hostince, restaurace, kavárny a vinárny musí být zřetelně označeny nápisem " Židům nepřístupno " / " Juden nicht zugänglich " /.

2./ Ve veřejných koupalištích musí být návštěvníci místně a časově tak rozděleni, aby nedošlo ke společnému koupání a používání společného zařízení ve stejnou dobu mezi návštěvníky židovského a nežidovského původu, což musí být zřetelně označeno jak zevně, tak i uvnitř podniku.

3./ Zakazuje se židům přístup do veřejných plováren SK Boskovice v Boskovicích, města Blanska, města Letovic, Sokola v Jevíčku, SK Jevíčko v Jaroměřicích, okrašlovacího spolku v Olešnici, obce Kunštátu a Černé Hory a do lázní ve Vel. Roudce. Tyto veřejné plovárny musí být označeny zevně i uvnitř zřetelným nápisem " Židům nepřístupno " / " Juden nicht zugänglich " /.

Na ostatních veřejných plovárnách musí být pro návštěvníky židovského původu dle možnosti vyhraženo zvláštní oddělení.

4./ Nařizuje se majitelům živnostenských a jiných po živnostensku provozovaných podniků, kteří jsou židovského původu, aby své podniky označili způsobem pro zákazníky zřejmým " Židovský obchod/závod/" - " Jüdisches Geschäft / Unternehmen / ".
Vyhláška tato nabývá účinnosti dnem vyhlášení.
Nedbání zákazů a nařízení v této vyhlášce uvedených bude trestáno peněžitou pokutou do 5.000 K nebo vězením do 14 dnů.

Okresní úřad v Boskovicích.

Zdroj: SOkA Blansko, fond Četnická stanice Kunštát, i. č. 191, karton 102,

Důvěrné spisy 1939-1941, fol. 219.

- Napiš, která prostranství nemohlo židovské obyvatelstvo navštěvovat?
- Existují nějaké výjimky pro návštěvu hostinců? Pokud ano, tak v jaké obci? Jak musely být tyto hostince označeny?
- Jak se řešila návštěva veřejných koupališť, kam směli chodit i Židé?
- Na druhou stranu existovaly plovárny, kam Židé měli úplný zákaz. Taková se nacházela i v Kunštátě. Jakou cedulí se musely označit?
- Co museli udělat židovští majitelé podniků?
- Co hrozilo za nerespektování nařízení?
- Kdy byla vyhláška vydána? Kdo ji vydal?
- Nachází se v textu něco, čemu nerozumíš?

b) Odpověz na následující otázky:

- Židé byli vylučováni ze společenského života a vystavováni nejružnějším perzekucím. Jaká další omezení se týkala židovského obyvatelstva?
- Jak se museli Židé označovat?
- Po příchodu jaké osoby na území Protektorátu začaly transporty do vyhlazovacích táborů? K čemu sloužil Terezín?

5.1.3 Ukázková hodina - Odboj a konec druhé světové války na Kunštátsku

Předmět: Dějepis

Ročník: 9.

Téma hodiny: Odboj a konec druhé světové války na Kunštátsku

Návaznost na RVP ZV: Člověk a společnost – Dějepis – Moderní doba – Protektorát Čechy a Morava

Vzdělávací cíl: Žák objasní, jak probíhal odboj za druhé světové války na Kunštátsku. Dále popíše, jak se vyvíjel konec války v oblasti.

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis, Český jazyk a literatura

Vyučovací metody: rozhovor učitele se žáky, výklad, vysvětlování, skupinová práce, práce s pracovním listem, práce s textem

Pomůcky: pracovní list Odboj a konec druhé světové války na Kunštátsku, dataprojektor, prezentace PowerPoint

Informace k vyučovací hodině

O zahraničním a domácím odboji i o osvobození území ČSR se žáci učili v rámci dějin protektorátu obecně. Pojmy jako gestapo, Spojenci by jim neměly činit problém. I třetí hodina je přichystána podle modelu E-U-R. Informace o odboji na Kunštátsku získají žáci prostřednictvím skupinové práce. Konec války v oblasti je zpracován na základě práce s textem.

Scénář hodiny

1. Organizační část (2 minuty)

- zahájení hodiny, zápis do třídní knihy
- rozdání pracovních listů

2. Nové učivo (Model E-U-R)

a. Evokace (7 min)

- Na začátku hodiny se bude pracovat s myšlenkovou mapou. Do středu mapy učitel napíše slovo Odboj. Poté se budou žáci hlásit a jednotlivě sdělí své myšlenky, které je k pojmu napadnou. Vyučující zapíše jejich odpovědi na tabuli. Potom proběhne diskuze nad jednotlivými body.
- Následovně položí učitel žákům tyto otázky: Jakou formou mohl probíhat odboj? Proč se začali lidé shromažďovat v odboji? Zjistili jste, jestli se ve vaší obci nachází památník, pamětní deska či pomník obětem druhé světové války? Komu je věnován? Víte, proč dotyční zemřeli? Dokázali bystě vysvětlit, kdo byli partyzáni, a v čem spočívala jejich činnost?

b. Uvědomění (28 min)

- Po získání odpovědí přednese pedagog krátký výklad o odboji na území Kunštátska, přičemž se zaměří především na příchod partyzánů do oblasti.
 - Poznatky o dopadech odboje na místní obyvatelstvo si žáci zjistí sami formou skupinové práce, kdy proběhne rozdělení do šesti skupin po třech až čtyřech osobách, přičemž se rozdělí na základě vylosovaných barevných papírků. Vyučující rozdá každé skupince text, který bude vycházet z podkapitoly 4.7.1, 4.7.2.1 až 4.7.2.4. Na základě nich budou vytvářet plakáty, které po zhotovení odprezentují. Témata budou znít: Antonín Pěta, Události v Újezdě, Zničení zemljanky v Nýrově, Události v Petrově, Události ve Zbraslavci, Události v Tasovicích.
 - Po prezentaci plakátů vyplní děti cvičení v pracovním listu, ve kterém jde o spojování jmen a odpovídajících charakteristik vztahující se k tragickým událostem na Kunštátsku.
- Poslední část věnovaná druhé světové válce na Kunštátsku se zabývá koncem války a osvobozením oblasti. Zde budou mít žáci za úkol samostatně přečíst text o posledním roce války, který však je přeházený. Jejich úkolem bude seřadit události chronologicky. Tuto činnost zakončí společná kontrola.

d. Reflexe (7 min)

- V rámci poslední aktivity věnující se druhé světové válce na Kunštátsku napíší žáci na papír odpovědi na následující otázky: Chtěl/a by si žít v době druhé světové války? Proč ano/Proč ne? Jaké nevýhody spatřuješ během života za protektorátu? Nalezneš zde nějaké výhody? Zajímá tě ještě něco, co v hodinách nezaznělo? Poté si učitel papíry vybere.

PRACOVNÍ LIST - Odboj a konec druhé světové války na Kunštátsku

ODBOJ NA KUNŠTÁTSKU

1.) Spoj, co k sobě patří:

rodina Škrabalova. Jan Dostál

Leopold Kunc

Josef Štarha

Antonín Porč

Karel Opálka, Leopold Šťourač, Leopold,
Jan a jeho syn Jan Bednářovi

Antonín Pěta

občané z Tasovic, zatčení
za pomoc partyzánům

popraven partyzány v Petrově za
zradu

nýrovský učitel, zatčen za nelegální
přechovávání cizí osoby, popraven
v Praze na Pankráci

učitel z Hlubokého, zatčen za
nelegální přechovávání cizí osoby,
popraven v Praze na Pankráci

občané z Újezda, zatčení za pomoc
partyzánům

mlynář ze Zbraslavce, zatčen s
manželkou za pomoc partyzánům

KONEC VÁLKY

1. Přečti si následující text, který pojednává o posledním roce války na Kunštátsku. Jednotlivé události jsou však přeházeny. Tvým úkolem bude tyto události chronologicky poskládat. Do jednotlivých čtverečků zapiš čísla od 1 do 7, která následovně budou znázorňovat dění od nejstaršího po nejnovější.

7. května oznamoval rozhlas kapitulaci Německa. Následující den se ústup Němců změnil v chaotický útěk před Rudou armádou, neboť se všichni chtěli dostat do amerického zajetí. Tento úprk trval třemi proudy od Lysic, Skalice a Letovic směrem na Rozseč přes kunštátské náměstí dva dny. Zesílil po spatření sovětských letadel shazujících letáky v německém jazyce, které vyzývaly ke kapitulaci. Němci byli letouny tak vyděšeni, že se rozutekli do polí a lesů, přičemž zanechávali za sebou plná vozidla zbraní, potravin, oblečení či střeliv, z nichž zde zůstalo mnoho min. Dále likvidovali tanky, auta nebo děla, aby se nedostaly do rukou nepřátel.

Poslední zoufalá opatření snažící se zachránit Německo představovalo stavění barikád, protitankových zátaras a krytů pro pancéřové pěsti. Největší obranná akce se měla uskutečnit v Kunštátě, proto sem v lednu dorazili příslušníci Todtovy nacistické organizace, kteří nařídili pracovní povinnost pro všechny občany. Následovně bylo městečko zataraseno na čtyřech příjezdových cestách, a to na nynější ulici Rudecké, Palackého, Brněnské a Halasově.

Po přechodu fronty se lidé postupně navraceli do běžného života. Děti usedly zpátky do školních lavic, obnovila se činnost politických stran, Orla a Sokola. Opět se konaly velké národní akce. Mimoto došlo k potrestání kolaborantů. Lidé uvítali také rozhodnutí o odsunu Němců. Po vyhnání Němců zůstala v pohraničí opuštěná stavení. Z tohoto důvodu tam odešlo několik místních rodin, čímž se snížil počet obyvatel v jednotlivých obcích.

Po odchodu německého vojska se objevily v Kunštátě jednotky sovětské armády. Vedle nich dorazili zároveň i příslušníci československé armády a rumunští vojáci. S příchodem osvobozujícího vojska do Drnovic však došlo k nedorozumění, kdy si místní obyvatelstvo spletlo rumunskou armádu s německou. Kvůli vzájemnému jazykovému nedorozumění rozhodla drnovická ochranná hlídka k jejich odstřelení. Tragédii zabránil příjezd další části tohoto vojska, kde se již nacházeli důstojníci, kteří mluvili rusky nebo německy. Toho dne pohřbili ve vesnici ještě rumunského pilota, který zemřel po sestřelení letadla Němci. Naopak na sulíkovském hřbitově pochovali německého vojína.

Blížící se dunění a častější se objevování spojeneckých letadel svědčilo o příchodí frontě. V jednotlivých obcích však nastala panika, neboť dorazila zpráva, že se tam má ubytovat německé vojsko. Obyvatelstvo se obávalo náletů a drancování ze strany nepřátel, proto schovávali cenné věci, prádlo, potraviny, peřiny, stroje, nářadí apod. Dokonce si vytvářeli pro sebe či dobytek kryty.

Příchod německé armády na Kunštátsko neunikl ani Spojencům. Dne 28. dubna shodil sovětský letoun na Kunštát (na oblast Chocholíku) 22 zápalných bomb, z nichž jedna zasáhla tři stavení. Následovně shodil ještě tříštivé bomby. Ačkoliv nevybuchly, tak jedna spadla na dům Jana Truhláře, který bydlel za kostelem, a těžce ho poranila. Na následky zranění zanedlouho zemřel. Letec zamýšlel pravděpodobně vrženými bombami zničit německou opravnu zbraní, která se nacházela v parku u sokolovny.

Po osvobození Brna byly jednotlivé obce na Kunštátsku přímo přeplněny německou armádou. Ve vesnicích, kde nebyla škola, obsadili vojáci rodinná stavení, kam si přiváděli i své vozy a koně.

Použitá literatura:

BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Drnovice v minulosti dávné i nedávné*. Drnovice: Obec Drnovice, 2010.

Pamětní kniha městyse Kunštátu.

Pamětní kniha obce Sulíkov.

SOKA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad.

ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013.

5.2 Výlet „Po stopách odboje“

Na Kunštátsku se mnoho lidí zapojilo nějakým způsobem do odboje, což některé z nich stálo život. Na základě toho by se mohl v rámci výuky dějepisu zorganizovat výlet „Po stopách odboje“, který by připomněl zásadní události v oblasti, které skončily tragicky a osoby spojené s odbojem. Návštěva vybraných míst by dětem určitě umožnila lepší představu v tom, jak tyto události tehdy proběhly. Mezi navštívené prostory bych zařadila obec Újezd, Zbraslavce, partyzánskou zemljanku a prostranství u základní školy v Nýrově, obec Tasovice a Hluboké. Pobyt na těchto místech by si vyžádal alespoň 5-6 hodin včetně cesty, proto by bylo vhodnější uspořádat tento výlet v rámci jednodenního terénního kurzu. Vzdálenost mezi navrhovanými body vyžaduje autobusovou dopravu.

Ještě před odjezdem do výše zmíněných vesnic bychom si v dějepise sdělili informace o příchodu partyzánů do oblasti. Před samotnou výpravou bych si připravila výklad k jednotlivým místům včetně pracovních listů, které by žáci doplňovali na základě poznatků, které by získaly ode mě či z místních tabulí. K tomu bych vytiskla i dostupné fotografie, které se budou vázat k dané oblasti. Co se týče samotné realizace, tak cesta nemusí být uskutečněna pouze z kunštátské základní školy, ale také z jiných škol z okresu. Jako první zastávku jsem vybrala obec Újezd, odkud německé vojsko odvěklo natrvalo pět místních občanů za partyzánskou podporu. Odsud se přesuneme pěšky 2.5 km k nýrovské zemljance, kde se skrývali partyzáni. Poté bychom se přemístili 2 km k nýrovské základní škole, kde bychom si pověděli o Antonínu Pětovi a Emilu Skálovi, kteří se podíleli na odboji v souvislosti s nelegálním přechováváním člověka. Z Nýrova se dopravíme autobusem do 7.5 km vzdáleného Zbraslavce, kde bychom se vydali k Porčově mlýnu a poté k zbraslavské kapliče, kde se nachází pamětní deska manželům Porčovým. Ze Zbraslavce by následovala cesta autobusem do Tasovic, kde se zastavíme především u pomníku rodiny Škrabalovi a Jana Dostála před domem č. 13. Při zpáteční cestě bychom se zastavili u bývalé základní školy v Hlubokém u Kunštátu, kde si povíme o Leopoldovi Kuncovi, který měl obdobný osud jako A. Pěta, oba dva byli popraveni na Pankráci. Z Hlubokého by nás autobus přepravil už zpět ke škole. Určitě by bylo pro děti nevšedním zážitkem, kdyby se v některé z vesnic setkali s některým z pamětníků, který by jim povyprávěl další informace o tehdejšímu dění.

5.3 Exkurze – Památník holokaustu Romů a Sintů na Moravě

Možnost uskutečnění exkurze se nabízí v prostorách nedávno otevřeného Památníku holokaustu Romů a Sintů na Moravě, který se nachází přibližně 10 km od kunštátské školy. Památník procházel od roku 2009 rekonstrukcí, kdy ho odkoupilo Muzeum romské kultury. Do té doby zde fungovalo rekreační středisko. Nyní toto místo slouží jako připomínka romského utrpení za druhé světové války.

Připravovaná exkurze by byla určena pro devátou třídu v souvislosti s probíráním moderních dějin. Před začátkem prohlídky by žáci dostali od pedagoga pracovní listy, které by během návštěvy areálu doplnili. Po komentované prohlídce s průvodcem by si děti mohly projít prostory samostatně. Komplex areálu se skládá z upraveného půdorysu cikánského tábora, dále z infocentra s přednáškovým sálem a venkovním amfiteátre, repliky baráku vězňů, původního baráku dozorců, ve kterých jsou připraveny expozice pro veřejnost. V Baráku vězňů je umístěna výstava, která se věnuje genocidě Romů a Sintů v době druhé světové války především na území dnešní České republiky. Stejně tak zde může návštěvník zhlédnout i videozáznamy se vzpomínkami pamětníků. Kromě toho tam jsou ke spatření vybrané předměty z výbavy vězňů, pozůstatky baráků vězňů a ohrazení tábora, které se získaly na základě archeologického výzkumu na místě bývalého cikánského tábora v Letech u Písku. V místnostech Baráku dozorců jsou výsledky soutěže, kde jde o soutěžní modely návrhů památníků a soch.³²⁵ Nedaleko Památníku se nachází pamětní kámen a tzv. Žalov, místo hromadných hrobů obětí tábora. Návštěva celého areálu by trvala přibližně 2-3 hodiny.

³²⁵ *Památník*. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 04. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/pamatnik/>

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapovat období druhé světové války na Kunštátsku. Je zde ukázáno, jakým způsobem zasáhla německá rozpínavost a pozdější okupace do poklidného žití na venkově. Neustále nová nařízení vydávaná říšskými a protektorátnímu úřady za účelem germanizace českého národa způsobila zásadní omezování veřejného i soukromého života místního obyvatelstva. Veškeré aktivity se měly podřídit zájmům Říše. Změny zasáhly politické a správní poměry v obcích, které zapříčinily personální změny a zrušení všech politických stran. Výrazně se proměnila funkce četníků, jejichž náplň práce se oproti jiným úřadům zásadně rozšířila. Pod nacistický dohled se dostalo i hospodářství. Zavedení přidělového systému a nařízení o odvádění povinných dodávek zapříčinilo časté strádání lidí. Útěchou v této době byly sousedské vztahy, kdy se lidé podporovali navzájem. Realitu válečných let pocítili i řemeslníci. Většina z nich musela ukončit svou činnost a následovně přejít do zbrojovek. V rámci totálního nasazení bylo mnoho lidí násilně odvečeno do Říše.

Změna režimu se dotkla i školského systému, kdy se počítalo s tím, že školství se stane hlavním prostředkem převýchovy české mládeže. Zákaz používání prvorepublikových učebnic, zavedení výběrových škol, časté přerušování výuky, to vše narušovalo cestu ke vzdělávání. Prioritním předmětem se stala němčina. Zároveň se proměnila také celková školní činnost, kdy se apelovalo na pořádání různých sbírek a slavení nacistických oslav. Vedle výchovné a vzdělávací funkce museli učitelé zastávat i různé pomocné práce. Ačkoliv se kulturní a spolkový život také značně zúžil v důsledku rušení společenských akcí, cenzury a likvidací spolků, přesto mnohdy lidé našli ve volnočasových aktivitách únik od kruté protektorátní doby. Jiní zase odvrátili své myšlenky od válečných hrůz prací, kdy kromě zemědělské a řemeslné práce chodili na výstavbu nových silnic. V oblasti Kunštátska docházeli na stavbu dálnice Vratislav - Vídeň a dálkové silnice Plzeň - Moravská Ostrava. Budováním silnice se změnil vzhled některých místních obcí.

Válečné útrapy se nevyhnuly židovské ani romské komunitě, které se staly oběťmi nacistické rasové politiky. Jedno z internačních zařízení pro Romy existovalo i v Hodoníně u Kunštátu, odkud byla většina vězňů poslána do vyhlazovacího tábora Březinka. Nacistickou perzekucí si prošlo i několik místních občanů, kteří se zapojili různou formou do odboje. Kopcovitá oblast a zalesněnost dávaly příhodné podmínky pro skrývání partyzánů. Za jejich pomoc zaplatila řada místních lidí životem, přičemž největší vlna zatýkání v regionu přišla

v lednu a únoru 1945. Bolestivou ztrátou pro místní občany během okupace bylo také nařízení o zničení čtrnáctimetrové sochy T. G. Masaryka v Rudce, tehdy největší sochy ve střední Evropě, která byla místní pýchou.

Bombardování měst zapříčinilo příchod německých skupin do oblasti, které zde nějakou dobu pobývaly. S postupem fronty na západ se přes Kunštátsko valily proudy ustupujících Němců. Ačkoliv kapitulace byla vyhlášena už v květnu, přesto se místní dočkali úplného klidu až během srpna 1945, kdy ustal zpětný přesun sovětské a rumunské armády. Rozhodnutí o poválečném odsunu Němců se dotkl jen několika jedinců. Větší úbytek obyvatel zaznamenaly obce, když odešly některé rodiny osídlit vylidněné pohraničí. Přestože konec světového konfliktu uvítal v oblasti prakticky každý, šrámy na srdci způsobené válkou zůstaly už navždy.

Téma diplomové práce by se dalo uplatnit i ve výuce dějepisu. Proto jsem v praktické části uvedla několik možností, jak by se mohlo postupovat. Připravila jsem tři ukázkové hodiny a navrhla možnost uspořádání výletu a exkurze. Představené návrhy mohou posloužit jako inspirace pro další učitele. Kromě toho věřím, že text práce využijí i jiní čtenáři, kteří se zajímají o historii Kunštátska.

Seznam použité literatury a pramenů

Použitá literatura:

ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. 1. díl, Češi a Němci do roku 1945: úvod k edici. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010.

BARTOŠ, Josef - TRAPL, Miloš. *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004.

BEDNAŘÍK, Petr. *Arizace české kinematografie*. Praha: Karolinum, 2003.

BILÍK, Petr a kol. *Panorama českého filmu*. Olomouc: Rubico, 2000.

BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Drnovice v minulosti dávné i nedávné*. Drnovice: Obec Drnovice, 2010.

DOLEČEK, Jan a kol. *Jihomoravský kraj. Města a obce Jihomoravského kraje*. Rožnov pod Radhoštěm: PROXIMA Bohemia s.r.o, 2008.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv, 1996.

DOSTÁL, Ladislav a kol. *Kunštátsko... jak šel čas*. Kunštát: Město Kunštát ve spolupráci s Jaroslavem Řehůrkem a Ladislavem Dostálem, 2014.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.

HAVLÍKOVÁ, Jana. *Museli pracovat pro Říši: nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004.

JANDA, Tomáš – LÍDL, Václav. *Německá průchozí dálnice*. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2008.

JEŽ, Radim - PINDUR, David. *Těšínsko v proměnách staletí: sborník přednášek z let 2008-2009 k dějinám Těšínského Slezska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2010.

KOPEČEK, Pavel. *Cílem byla svoboda: odbojové hnutí na Přerovsku, Kojetínsku, Hranicku a Lipnicku v období nacistické okupace v letech 1939-1945*. Praha: Epoque, 2015.

KOPEČNÝ, Petr – POLÁK, Vladimír. *Žijeme jejich odkazem: Protifašistický odboj na Blanensku a Boskovicku*. Blansko: Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, 1985.

- KOVÁČ, Dušan. *Dějiny Slovenska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.
- KVAČEK, Robert a kol. *Nacistická okupace: sedmdesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009.
- LÍDL, Václav – JANDA, Tomáš. *Stavby, kterým doba nepřála: výstavba dálnic v letech 1938-1950 na území Čech a Moravy*. 2. vyd. Praha: Ředitelství silnic a dálnic ČR, 2006.
- MASTNY, Vojtech. *Protektorát a osud českého odboje*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Pod ochranou hákového kříže: nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*. Praha: Auditorium, 2012.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002.
- NEČAS, Ctibor. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
- NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.
- NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Praha: Prostor, 1999.
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 3. doplněné vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1995.
- PADĚRA, František. *Cestami odboje*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku a odbor školství ONV Blansko, 1986.
- PADĚRA, František a kol. *Nýrov 1368-2018*. Nýrov: Obec Nýrov, 2018.
- PADĚRA, František. *Škola v Kunštátě*. Kunštát: Místní národní výbor v Kunštátě, 1980.
- PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999.
- PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998.
- PEŠA, Zdeněk. *První světová válka a soudní okres Kunštát: 1914 – 2014*. Olešnice: Dobrovolný svazek obcí Olešnicko, ve spolupráci s Dobrovolným svazkem obcí Kunštátsko-Lysicko a Jihomoravským krajem, 2014.

PLACHÁ, Pavla, ed. *"Nepřichází-li práce k Tobě--": "Kommt die Arbeit nicht zu Dir--" : různé podoby nucené práce ve studiích a dokumentech*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti - Kancelář pro oběti nacismu, 2003.

PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009.

RICHTER, Karel. *Sudety*. Praha: Fajma, 1994.

SKUTIL, Josef. *Moravská musea*. V Brně: Josef Skutil, 1941.

ŠMERDA, Jiří a kol. *Kunštátský almanach 1280-1980*. Kunštát na Moravě: Místní národní výbor, 1980.

ŠTĚPEK, Jiří. *Přídělové doklady z období tzv. Protektorátu*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2010.

ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Historie Sychotína do roku 1960*. Sychotín, 2007.

ŠVANCAROVÁ, Jiřina. *Újezd u Kunštátu – historie do roku 2010*. Újezd u Kunštátu, 2013.

SVOBODA, Jaroslav. *Školství v období protektorátu*. České Budějovice: Nová Forma, 2010.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008.

VÁLKA, Miroslav, ed. *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Prostor, 2001.

Prameny:

Kronika obce Petrova.

Pamětní kniha městečka Olešnice, 2004.

Pamětní kniha městyse Kunštátu.

Pamětní kniha obce Nýrov.

Pamětní kniha obce Rozseče.

Pamětní kniha obce Sulíkov.

SOkA Blansko, fond Archiv městečka Kunštát, i. č. 140, Pozvánky na kulturní podniky v Kunštátě 1893-1942.

SOkA Blansko, fond Archiv obce Makov, i. č. 58, Pamětní kniha obce Makova.

SOkA Blansko, fond Archiv obce Zbraslavec, i. č. 208, Pamětní kniha obce Zbraslavce.

SOkA Blansko, fond Četnická stanice Kunštát, i. č. 191, karton 102, Důvěrné spisy 1939-1941.

SOkA Blansko, fond MNV Drnovice, i. č. 1, Pamětní kniha obce Drnovic.

SOkA Blansko, fond MNV Voděrady, Pamětní kniha obce Voděrad.

SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 9, Újezdní měšťanská škola (1936-1940).

SOkA Blansko, fond Národní škola Kunštát, i. č. 537, Kronika národní školy v Kunštátě 1945-1953.

SOkA Blansko, fond Střední škola Kunštát, i. č. 239, Měšť. škola Kunštát, Protokoly z porad učitelského sboru 1935/36-1942/43.

SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 73, Školní kronika.

SOkA Blansko, fond ZDŠ Makov, inv. č. 74, Školní kronika (1940-1945).

SOkA Blansko, fond ZDŠ Nýrov, inv. č. 77, Školní kronika.

SOkA Blansko, fond ZDŠ Voděrady, Školní kronika.

Statistický lexikon obcí v Republice československé: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. Země Moravskoslezská. Praha: Orbis, 1935.

Periodika:

NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1973, 25 (3), s. 277-283.

NEČAS, Ctibor. Cikáni v Hodoníně u Kunštátu v letech 1940-1943 II. *Vlastivědný věstník moravský*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1974, 26 (1), s. 26-33.

Internetové zdroje:

2. listopadu 1938. In: pametnaroda.cz [online]. 02. 11. 2018 [cit. 11. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/vyroci/2-listopadu-1938>

Historie. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/historie/>

HORNOVÁ, Alice. *Mnichovská dohoda (29.9.1938)*. In: moderni-dejiny.cz [online]. 02. 06. 2013 [cit. 10. 11. 2020]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>

JAROŠ, Tomáš. *Národní strana práce v druhé republice (1938-1939)*. In: e-polis.cz [online]. 12. 01. 2012 [cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/narodni-strana-prace-v-druhe-republice-1938-1939.html>

JAROŠ, Tomáš. *Strana národní jednoty ve druhé republice (1938-1939)*. In: e-polis.cz [online]. 11. 01. 2012 [cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/strana-narodni-jednoty-ve-druhe-republice-1938-1939.html>

Jeskyně Blanických rytířů. In: rudka.cz [online]. [cit. 27. 02. 2021]. Dostupné z: <http://www.rudka.cz/jeskyne>

Památník. In: hodoninpamatnik.cz [online]. [cit. 10. 04. 2021]. Dostupné z: <https://hodoninpamatnik.cz/pamatnik/>

SCHUSTER, Michal. *Okupace a převzetí německých zákonů a nařízení*. In: holocaust.cz [online]. 11. 11. 2020 [cit. 10. 03. 2021]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-romu-po-vzniku-protektoratu/okupace-a-prevzeti-nemeckych-zakonu-a-narizeni/>

Seznam použitých zkratek

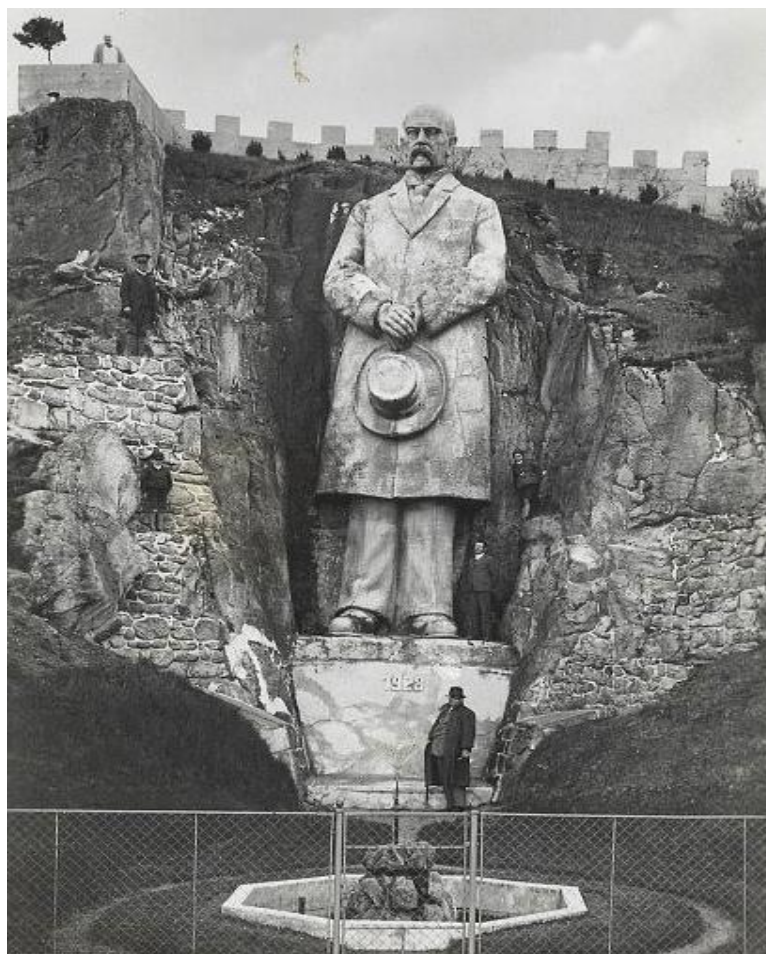
apod.	a podobně
cit.	citováno
CPO	Civilní protiletectká ochrana
č.	číslo
ČSR	Československá republika
dkg	dekagram
Dr.	doktor
fol.	folio
ha	hektar
i. č.	inventární číslo
ing.	inženýr
K	protektorátní koruna
kg	kilogram
km	kilometr
KSČ	Komunistická strana Československa
l	litr
m. n. m.	metry nad mořem
mj.	mimo jiné
MNV	Místní národní výbor
MUDr.	doktor medicíny
např.	například
NS	Národní souručenství
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
ONV	Okresní národní výbor

q	metrický cent
RAG	Reichsautobahngesselschaft
RM	říšská marka
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
s.	strana
SdP	Sudetendeutsche Partei
SOkA Blansko	Státní okresní archiv Blansko
SS	Schutzstaffel
spol.	společnost
tzv.	tak zvaný
VOS	Veřejná osvětová služba
ZDŠ	Základní devítiletá škola

Přílohy

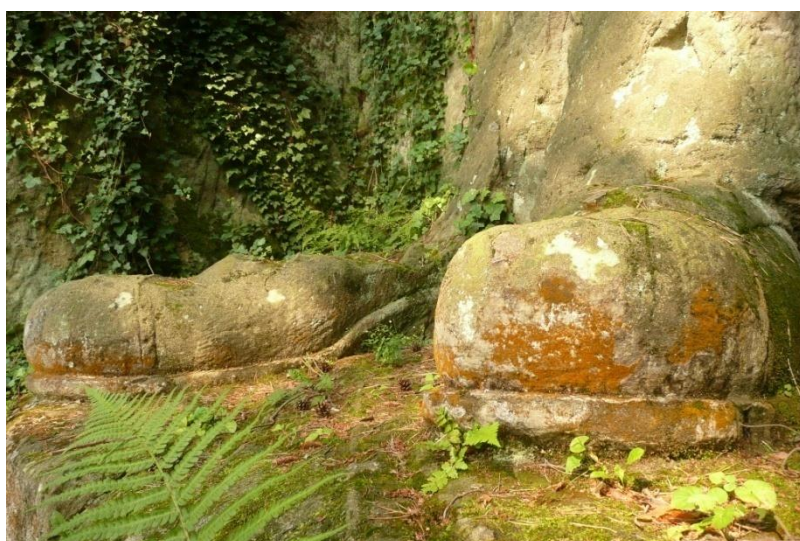
Seznam příloh:

1. Čtrnáctimetrová socha T. G. Masaryka v Rudce, která byla za války zničena.
2. Pozůstatky sochy T. G. Masaryka
3. Společná fotografie žáků nýrovské školy s řídícím učitelem A. Pětou (školní rok 1940/1941)
4. Oznámení o úmrtí A. Pěty
5. Drnovice - most nedokončené dálnice Vratislav – Vídeň
6. Most exteritoriální dálnice Vratislav – Vídeň přes potok Úmoří
7. Pohled na tzv. cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu (rok 1942)
8. Vězeň hodonínského tábora (rok 1942)
9. Pohled na Památník holokaustu Romů a Sintů na Moravě
10. Žalov - místo hromadných hrobů
11. Partyzáni u Skálů v Nýrově
12. Partyzánská zemljanka u Nýrova s pamětní deskou
13. Pomník Škrabalům a Janu Dostálovi před domem č. 13 v Tasovicích
14. Pohled na bývalý Porčův mlýn
15. Pamětní deska věnovaná manželům Porčovým na kapli ve Zbraslavci
16. Fotografie zachycující konec války v Kunštátě

Příloha č. 1: Čtrnáctimetrová socha T. G. Masaryka v Rudce, která byla za války zničena.

Zdroj: archiv Jeskyně blanických rytířů

Příloha č. 2: Pozůstatky sochy T. G. Masaryka

Zdroj: *Jeskyně Blanických rytířů*. In: rudka.cz [online]. [cit. 20. 04. 2021]. Dostupné z: <http://www.rudka.cz/jeskyne>

Příloha č. 3: Společná fotografie žáků nýrovské školy s řídícím učitelem A. Pětou (školní rok 1940/1941)

Zdroj: SOkA Blansko, fond ZDŠ Nýrov, inv. č. 77, Školní kronika, fol. 7.

Protectorat Böhmen und Mähren. — Protectorat Čechy a Morava.

OBEČNÍ ÚŘAD V MÝI
 číslo 44/14. E 295
 vlož 1000
 BI. list: 1000 Poř. čís. 1000

Matrikenbuch: VI
 Matrika: VI

KATHOL. PFARRAMT PRAG-NUSL.
 KATHOL. FARNÍ ÚŘAD PRAHA-NUSLÉ

1298

**Sterbeanzeige für die Meldebehörde.
 Oznámení o úmrtí pro ohlašovací úřad.**

Tag, Monat und Jahr des Todes: Den, měsíc a rok úmrtí:	22. 2. 1945.
Vor- und Zuname des Verstorbenen: Jméno a příjmení zemřelého:	Anton Pěta
Geburtsdatum (Alter): Datum narození (věk):	13. 8. 1907.
Beruf: Povolání:	Oberlehrer.
Wohnort: Bydliště:	Nýrov 35.
Sterbeort: Místo úmrtí:	Prag XIV.-Nusl 000
Religion: Náboženství:	rom.katholisch-fim.katolická

Matrikenführer:
 Správce matriky: Hajtoun
 Matoušek
 Administrator

Druckerei des Protectorats Böhmen und Mähren in Prag. — 3767-43.
 Tiskárna Protectorátu Čechy a Morava v Praze.

Leg.-Nr. 187 d.-tech.
 Cls. skl. n.-c.

Příloha č. 4: Oznámení o úmrtí A. Pěty

Zdroj: SOkA Blansko, fond ZDŠ Nýrov, inv. č. 77, Školní kronika, fol. 18.

Příloha č. 5: Drnovice - most nedokončené dálnice Vratislav – Vídeň

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 6: Most exiteritoriální dálnice Vratislav – Vídeň přes potok Úmoří

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 7: Pohled na tzv. cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu (rok 1942)

Zdroj: archiv Muzea romské kultury

Příloha č. 8: Vězeň hodonínského tábora (rok 1942)

Zdroj: archiv Muzea romské kultury

Příloha č. 9: Pohled na Památník holocaustu Romů a Sintů na Moravě

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 10: Žalov - místo hromadných hrobů

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 11: Partyzáni u Skálů v Nýrově, zleva: Josef Skála s manželkou, Adolf Vrána, Nikolaj Iljin, Vjačeslav Cigankov a v pozadí František Skála

Zdroj: PADĚRA, František a kol. *Nýrov 1368-2018*. Nýrov: Obec Nýrov, 2018, s. 33.

Příloha č. 12: Partyzánská zmljanka u Nýrova s pamětní deskou

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 13: Pomník Škrabalům a Janu Dostálovi před domem č. 13 v Tasovicích
Zdroj: Osobní archiv autorky

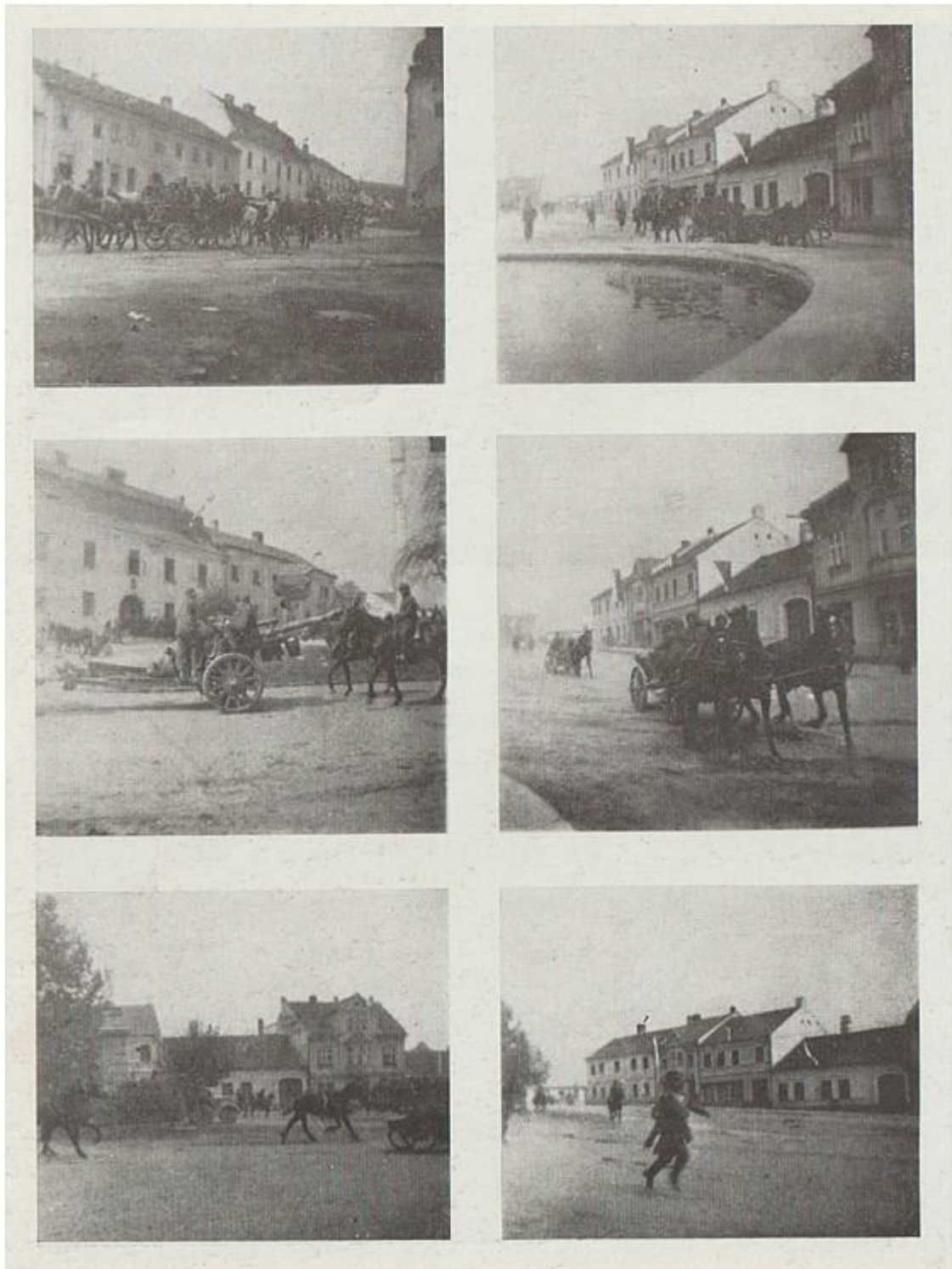
Příloha č. 14: Pohled na bývalý Porčův mlýn

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 15: Pamětní deska věnovaná manželům Porčovým na kapli ve Zbraslavci

Zdroj: Osobní archiv autorky

Příloha č. 16: Fotografie zachycující konec války v Kunštátě

Zdroj: ŠMERDA, Jiří a kol. *Kunštátský almanach 1280-1980*. Kunštát na Moravě: Místní národní výbor, 1980, nestránkováno.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Alena Prudká
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název závěrečné práce:	Druhá světová válka na Kunštátsku
Název závěrečné práce v angličtině:	World War II in the region of Kunštátsko
Anotace závěrečné práce:	Diplomová práce sleduje období druhé světové války na Kunštátsku. První kapitola seznamuje čtenáře s oblastí, kde jsou vylíčeny obecné informace o regionu a jeho obyvatelstvu. Druhá kapitola poskytuje přehled o politických událostech před založením protektorátu a jejich dopadech na místní obyvatelstvo. Další oddíl pojednává stručně o vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Čtvrtá kapitola se věnuje Kunštátsku v období německé okupace, která představuje hlavní část práce, kde je popsán život, události a dopady na místní obyvatelstvo v této nelehké době. V závěrečné části jsou navrženy možnosti, jak by se dalo s tématem pracovat ve výuce dějepisu.
Klíčová slova:	Kunštátsko, druhá světová válka, Protektorát Čechy a Morava, nacistická okupace, politika, správa, hospodářství, zemědělství, obchod, řemeslo, školství, volný čas, nucené práce, stavební práce, dálnková silnice Plzeň - Moravská Ostrava, dálnice Vratislav – Brno - Vídeň, Romové, Židé, internační zařízení Hodonín u Kunštátu, odboj, partyzáni
Anotace v angličtině	The aim of this diploma work is to follow the period of the World War II in location of Kunštátsko. The first chapter familiarizes the readers with the location, where is portrayed basic information about the region and its population. The second chapter provides overview about political events before establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The fourth chapter is dedicated to region of Kunštátsko in the period of German

	<p>occupation, which poses a main part of the work, where is described the life, events and impacts on local inhabitants in this difficult times. In final part of the work there are suggested possibilities of how to work with this topic at school in history class.</p>
Klíčová slova v angličtině	<p>Kunštátsko, the Second World War, the Protectorate of Bohemia and Moravia, the Nazi occupation, politics, administration, economy, agriculture, trade, craft, education, free time, forced labour, building operations, distance highway Plzeň – Moravská Ostrava, highway Wrocław – Brno – Vienna, Romany, Jews, forced internment camp Hodonín u Kunštátu, resistance movement, partisans</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Čtrnáctimetrová socha T. G. Masaryka v Rudce, která byla za války zničena.</p> <p>Pozůstatky sochy T. G. Masaryka</p> <p>Společná fotografie žáků nýrovské školy s řídícím učitelem A. Pětou (školní rok 1940/1941)</p> <p>Oznámení o úmrtí A. Pěty</p> <p>Drnovice - most nedokončené dálnice Vratislav – Vídeň</p> <p>Most exteritoriální dálnice Vratislav – Vídeň přes potok Úmoří</p> <p>Pohled na tzv. cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu (rok 1942)</p> <p>Věž hodonínského tábora (rok 1942)</p> <p>Pohled na Památník holokaustu Romů a Sintů na Moravě</p> <p>Žalov - místo hromadných hrobů</p> <p>Partyzáni u Skálů v Nýrově</p> <p>Partyzánská zemljanka u Nýrova s pamětní deskou</p> <p>Pomník Škrabalům a Janu Dostálovi před domem č. 13 v Tasovicích</p> <p>Pohled na bývalý Porčův mlýn</p> <p>Pamětní deska věnovaná manželům Porčovým na kapli ve Zbraslavci</p> <p>Fotografie zachycující konec války v Kunštátě</p>
Rozsah práce:	103 stran
Jazyk práce:	Čeština